

# FURAM FEMINIZAM

Priručnik za djevojčice



LEKTIRA  
NARODU



ŠKOLEGIJUM  
LEKTIRA  
12

ŠKOLEGIJUM  
LEKTIRA  
12

Lamija Begagić i Marina Veličković  
FURAM FEMINIZAM  
Priručnik za djevojčice,  
a što ne, i za dječake

Izdavač:  
*Mas Media Sarajevo*  
*Fond otvoreno društvo BiH*

Za izdavača:  
*Emina Šukalo*  
*Dobrila Govedarica*

Urednik biblioteke:  
*Nenad Veličković*

Predgovor:  
*Nenad Veličković*

Ilustracija na naslovnoj strani:  
*Banksy, Umbrella Girl, 2008.*

Korektura:  
*Sandra Zlotrg*

Dizajn-koncept:  
*Asim Đelilović*

DTP:  
*Boriša Gavrilović*

Tiraž:  
*2000 primjeraka*

Lamija Begagić i Marina Veličković

# FURAM FEMINIZAM

Priručnik za djevojčice,  
a što ne, i za dječake

*Sarajevo, 2016.*



# Sadržaj

Predgovor  
O ČEMU ŠKOLA ŠUTI  
7

FURAM FEMINIZAM  
9

Pojmovnik  
FURAM FEMINIZAM  
117

Pogovor  
NIJE ŠTO JE NAŠA,  
ALI JE ZLATNA DJEVOJČICA...  
141





*Predgovor*  
Nenad Veličković  
O ČEMU ŠKOLA ŠUTI

Ova je knjiga najprije namijenjena djevojčicama, ali nipošto samo njima. Njena idealna čitateljica ima godina koliko i pripovjedačica, 12, možda 13 ili 11, ne manje, ali sasvim moguće više. Ona, ta zamišljena mlada čitateljica, najvjerojatnije ide u školu, plusminus sedmi razred, u kojoj se zvanično ne pominje feminizam. Ta škola u koju ona ide sasvim sigurno jedna je staromodna konzervativna ustanova kojom tumaraju aveti straha, poslušnosti, sile i neznanja. Nakon što zvono označi početak časa čuje se u tišini kako vrijeme teče unazad.

Iz knjiga i sa zidova silaze među školske klupe muškarci, sijedi, stari, bradati, mrki, ozbiljni, važni, uredni, bijeli, imućni... Pjesnici, kompozitori, fizičari, matematičari, vojskovođe, kraljevi, piloti, genetičari, botaničari, ljekari, pisci, moreplovc, vladike, astronauti... Iz nekog razloga nema među njima žena, ali se o tom razlogu šuti. Ova knjiga je napisana i dolazi u školu da tu šutnju prekine.

Njoj će se obradovati poneka djevojčica kojoj je dosadilo da u toj šutnji bude sama. Obradovaće se i poneka nastavnica, iz istog razloga. I napraviće se buka.

Ušetaće kao u jato purana i gusana djevojčica pod čudnim kišobranom među solunce, ilirce, jakobince, dervise, dahije, dadaiste, kotromaniće, nemanjiće, šubiće, mažuraniće, dučiče, pančiče, dačiće, vučiće, višnjice, međedoviće... I ispunice se učionica pitanjima kao perjem iz probuđenih jastuka.

Zašto brat ima izlaz do devet, a ja do osam? Zašto nosim tatino prezime, a ne mamino? Zašto žena ne može biti papa? Zašto je menstruacija nečista? – samo su neka od hiljadu pitanja koja čekaju da budu glasno postavljena predavačima vrlina, prodavačima pravde i jednakosti.

Feminizam nije školski predmet i nije školska tema jer unosi nemir u dremež učionica, svježinu u učmalost tradicije, sumnju u čistoću vjere. Feminizam je sumnjivo lice u izlogu palanke, zrno graška u staklenim cipelicama mahal-skih princeza, krčanje u prenosu Djevičinog porođaja. Škola ga se užasava jer razjeda trule stepenice napretka.

Ova je knjiga najprije namijenjena djevojčicama, ali ovaj predgovor nije. Zato je kratak, da ga one lako preskoče, kao da je rastegnuto lastiš. On se obraća odraslima, koji šalju djecu u škole i koji ih u školama dočekuju, pitanjem: kako ćemo svijet za njih učiniti boljim ako se mi sami odbijamo mijenjati?

# FURAM FEMINIZAM

## Blogom dani uvod u teme rodne ravnopravnosti

*ponedjeljak.*

moje ime je likica i danas je ponedjeljak.

ok, moje ime očito nije likica, ali pošto ću ovdje pisati slobodno o stvarima o kojima se inače ne piše slobodno, moje ime će u svrhu slobode biti – likica.

imam 13 godina.

djevojčica sam, to ste dosad skontali, ono lik-ICA, govorim u ženskom rodu, i sve to, al vrijedi ponoviti da sam djevojčica, jer će to što sam djevojčica često uticati na to kako se drugi odnose prema meni, a da o tome ko sam i kakva sam ja nemaju pojma. i o tome ću pisati ovdje.

inače, VII-2, najbolji drug, kul sestra, mama, tata, škola, plivanje, knjige. za početak dosta.

uglavnom, danas je ponedjeljak i ja sam prvi put dobila. menstruaciju. prvi put. sam dobila. menstruaciju. ali idemo ispočetka. menstruacija se desila tek oko 3 sata, a prije toga se, retrospektivno mogu tvrditi sa sigurnošću, desilo mnogo stvari koje su mi mogle nagovijestiti da će se ta menstruacija desiti baš danas. u suštini, bio je pomalo naopak dan.

prvo.

ustala sam ujutro, pomalo na lijevu nogu. možda jer inače ne volim ponedjeljke, možda jer su se mama i tata opet raspravljali u kuhinji, a možda jer sam predosjećala da je danas M-dan. uglavnom, ustala, popila čaj koji mi je napravila mama. za doručak pojela tost sa bananom i kikiriki puterom. inače to doručkujem, ali sam danas nekako ostala gladna. a kući više nemamo nutelle u šteku, otkako je mama odlučila da ide na dijetu. onda sam otišla nazad u svoju sobu, da vidim šta ima na fejsbuku, dok su moji nastavili da se raspravljaju oko toga ko radi previše i ko bi trebao da radi manje na poslu da bi mogao više da radi po kući. meni je cijela rasprava djelovala malo haotično i besmisleno, pa sam pustila muziku. mislim da je zaključak bio – ne može više ovako ovaj nered, i onda su oboje otišli na posao.

u školi nije bilo ništa. mislim, bilo je svašta, ali je većina toga bila prilično dosadna. iz biologije smo radili neke gliste. nastavnik se nervirao što nikome te gliste nisu zanimljive i za sve krivio internet. nismo imali volje da mu objašnjavamo da je šansa da bi nam gliste bile zanimljive i da internet ne postoji jako mala – osim možda onih gumenih u šećernom prahu.

jako bitna stvar o meni – imam najkul najboljeg druga. mislim, znam da svi misle da su njihovi najkul drugovi najkul, ali moj fakat jeste. par mjeseci je stariji od mene i živi sam sa mamom. mama mu je isto super kul i ja obožavam ići kod

njih vikendom, jer nas pusti da sa njom kuhamo i onda gledamo tonu filmova. jedini fazon sa mojim najboljim drugom je da ima poremećaj u ishrani. mislim to je psihologinja rekla njemu i njegovoj mami. on misli da je psihologinja fulila. ja nisam sigurna. mislim, ne razumijem baš najbolje šta je to. pokušala sam guglati, ali objašnjenja online nisu baš dobra – piše samo da ljudi misle da su debeli i onda neće da jedu, ali mi to djeluje malo prejednostavno. moj najbolji drug nikada ne kaže da neće da jede, samo mu, tipa, užina uvijek slučajno ispadne, ili nije gladan, ili ne može.

na bosanskom je nastavnica cijelo vrijeme pričala o glavnom liku u baladi u kojoj je glavna likica žena. ja pitala da li žena ima ime i zašto je zovemo samo po mužu i nastavnica mi rekla da ne skrećem sa teme. nisam sigurna koja tema je bila bitnija od ove. nakon toga sam se isključila i crtala u svesku.

jedva došla kući nakon škole, trebala i na plivanje, ali me pravo bolio stomak pa nisam otišla. mama mi na telefon održala predavanje o tome kako je glupo da plaćaju ako ću ja zabušavati. ja sam rekla da je valjda gluplje da se maltretiram na bazenu dok me boli stomak samo zato što su oni platili. onda je ona rekla kako ću razumjeti kada počnem svoje pare zarađivati. čisto sumnjam. a vala, nije mi jasno ni zašto se plivanje uopšte plaća, tipa, valjda bi trebalo biti besplatno, pa da mogu sva djeca ići, a ne samo ona čiji roditelji mogu platiti bazen i trenera. ali sam skontala da je bolje da ne ulazim u tu raspravu preko telefona.

i tako, završim ja razgovor sa mamom. odem da piškim. u kupatilo, kad tamo – fleka na gaćama. mislim, nije me toliko iznenadila sama menstruacija, znala sam da će se desiti prije ili kasnije, koliko činjenica da nije bila baš crvena nego

nekako smečkasta. i nije je bilo nešto puno. ne znam, iskreno sam zamišljala da će to sve biti nekako malo teatralnije. zvala sestru da mi doda nove gaće, ona mi pokazala kako-šta s uloškom. realno, već sam znala, jer ono, nije nuklearna fizika – odlijepiš-zalijepiš, ali sam je pustila da se malo pokaže, jer je djelovalo kao da joj je pravo bitno da me malo pripazi. napravila mi je čaj, ugrijala mi termofor i otrčala na predavanje. došla mama sa posla i pitala zašto sam u pidžami u sred bijela dana. ja joj odgovorila da sam dobila i ona me informisala da sam postala žena. iskreno, ne osjećam se više ženom sada nego jutros. osjećam se samo napuhanije i kao da imam tri noža zabodena u stomak. tata je izvalio neku šalu upitnog kvaliteta o PMS-u i onda mi rekao kako je ponosan na mene. ne znam baš zašto, jer nemam nikakve kontrole nad svojim jajnicima, tako da ovo stvarno nije neko moje lično postignuće. malo prije su poslali sestru da mi objasni osnovne stvari o menstruaciji, jer je njima valjda bilo ofirno.

u suštini – jajnici su mi sada sazreli dovoljno da jednom mjesečno u maternicu izbace jajašce koje može biti oplodeno (ali, tipa, samo 5-6 dana u mjesecu) i kada se ne oplodi, onda to jajašce i unutrašnji zid maternice izađu iz mene. tako da je menstruacija ustvari super stvar, ne jer sam postala žena, nego jer znači da mi jajnici i maternica rade kako bi trebali. što znači da sam zdrava, tako da #win. stomak malo popustio, idem do kuhinje u nedostatku nultelle prigrliti kanticu voćnog jogurta (da, danas sam odlučila da mogu da se razmazim!) i gledati gilmore girls. jeste vi to ikada gledale? serija je o mami i kćerki koje su pravo kul, i smiješne i genijalno se zezaju. praaaavo je stara, i ima nekih stvari koje baš ne kontam, ali je inače prilično dobra. eto, ako niste gledale pogledajte. ima na internetu.

*utorak.*

dan dva menstruacije. znate kako sam juče rekla da je nije bilo puno i nije bilo ništa spektakularno, e pa prerano sam se obradovala. prvo, jutros sam se probudila, ustala iz kreveta, a na čaršafu krvava fleka. pidžama uflekana, gaće uflekane, ja sva ulijepljena. a moram u školu. tako nije fer da se dječacima ovo ne dešava. zvala sam sestru, jer me bilo strah da se mama ne naljuti. sestra mi pomogla da skinem čaršaf i ubacila u mašinu, ali je i na madracu bila fleka. nismo imale vremena da to očistimo, jer sam ja već kasnila. ako bude ovako svaki mjesec, ja to stvarno ne mogu. baš je pegla. otišla da se istuširam i voda u tušu krvava, kao da sam nekog ubila. užas. i na peškiru je ostala fleka. ono, da li ima išta da neću uflekati. stavila uložak, obukla se i onda utripovala da se vidi uložak, pa sam se presvukla u sestrin džemper, koji mi dođe do butina. i dok se sav taj horor šou dešavao, stomak me razvaljivao. jesam spomenula kako je ovo totalno nefer?

u školi se nisam mogla koncentrisati prva dva časa, jer sam razmišljala o tome šta da radim na tjelesnom. mislim, neke djevojčice su već dobile i ne rade kada dobiju, ali onda svi znaju da su dobile i to mi je bilo malo ofirno. s druge strane, stvarno mi se nije presvlačilo, za slučaj da mi je opet procurilo, i, ono, bilo mi je pravo ofirno da druge cure gledaju kako nosim uložak veličine pelene. na matematici sam napravila listu za i protiv, i onda sam je na odmoru prodiskutovala sa najboljim drugom. mislim, super je on, ali ne konta. bio je sav u fazonu, trebala bi da radim, kao glupo je da sada počnem ne raditi stvari samo zbog menstruacije. u suštini se slažem, ali se moram naviknuti na ovo, nekako je još sve skroz novo. tako da sam skontala da ipak ne radim. onda sam morala prići nastavniku i reći mu. sav se zacrvenio kada sam rekla da sam dobila menstruaciju i rekao da

mu od sada mogu samo reći da su *oni dani* i da onda ne moram raditi. koji dani? zašto su ovi dani drugačiji? mislim, nisam radila tjelesni ni kada sam istegnula mišić na pliva-  
nju, pa to nisu bili neki posebni dani i nisam morala o tome šaputati. previše me bolio stomak da se natežem sa njim, pa sam samo sjela na klupu. još jedna drugarica je imala *one dane*. pitala sam je kada je ona dobila, i rekla je da ima skoro godina. bila je skroz kul. rekla je da poslije bude puno lakše, kad se malo navikneš. pitala sam je da li se njoj ikada desilo da joj procuri, i rekla je da jeste nekada kada spava, ali da je onda samo počela stavljati peškiri ispod, i nositi veći uložak i poslije toga više nije. a rekla je i da joj na odjeću u školi nije nikad, da je to sviju uvijek strah, ali da se pravo rijetko desi. njenoj sestri se jednom desilo, a ima 16 godina. i taj jedan put je samo svezala jaknu oko farmerki i sve bilo ok. ovako kad se priča sa curama djeluje manje strašno. nekako sve djeluju skroz normala, i kao da su iste kao i prije, i nije im ovo previše promijenilo život.

tokom tjelesnog sam morala u wc. e, znači, to je već bio next level havarije. prvo, imamo u školi još uvijek čučavce. i to čučavce koji su jedno tri puta stariji od mene. vodokotlići ne rade, nema toalet papira nikad, a sapun je misaona ime-  
nica. užas. živi. bukvalno sam morala staviti uložak u džep, pa onda izvaditi iz džepa dok sam piškila, ali nisam imala gdje da ga stavim, jer je sve prljavo, a rukom sam morala da držim vrata zato što je brava izvaljena. tako da sam ga onda držala između zuba. mislim, u onom omotu, očito. ali ipak, užas. i onda dok sam skinula stari, i stavila ovaj, gimnastika totalna. falile su mi još jedno dvije ruke. i kao hajd, sve to završim, izdahnem, i da bacim, nema kante. a ne smijem baciti u odvod. a ne mogu ga staviti u džep, iako je umotan. i onda sam ga tako kroz hodnik morala nositi u ruci, do ruksaka i onda u kesu i u ruksak. nije mi jasno kako nikome



ne pada na pamet da kupe kante i, tipa, toalet papir. isto kao da ne znaju da su im pola škole curice, i da će nas većina dobiti menstruaciju prije ili kasnije. zanima me pravo da li u nastavničkim wc-ima ima toalet papira.

poslije tjelesnog smo imali matematiku. nastavnik je izjavio da nema poznatih matematičarki, jer su žene manje logične nego muškarci. uvijek ima tako te neke izjave i nikada nisam pametna da li nešto da kažem ili ne, jer sa jedne strane nije ok da to tako govori, a sa druge strane ako nešto kažem, može me zapisati. sestra se posvađala na fakultetu tako, pa je onda morala na komisiju zbog toga. ja baš ne bih da moram na komisiju. nisam sigurna baš šta je komisija, i da li postoji u sedmom razredu, ali djeluje ko da bi bilo užas. kad je sestra to morala bila je baš pod stresom. sa svima se svađala i nije nikako spavala. tako da sam skontala da je možda bolje da šutim. pogotovo jer opet radimo geometriju, a bila sam zaboravila šestar. što bi rekla nana – treba znat prepoznati kad da se poklopiš.

poslije časa otišla sa drugaricama na čaj. pričale o dječacima. ima jedan novi pravo sladak, i pravo pametan, i baš je onako super, i mislim da me gleda ponekad, ali nisam sigurna. mislim, sigurno me gleda, ali nisam sigurna je li me gleda jer sam mu u vidnom polju i oči mu samo na toj poglednoj putanji, ili me namjenski gleda da me vidi. znate na šta mislim? drugarice kažu da me definitivno gleda da me vidi. mislim čak i ako da, ne znam baš šta da uradim po tom pitanju. što nas u školi ne uče šta da uradimo kada nam se neko sviđa? sestra mi već mjesec dana govori da ga zovem u kino. drugarice mi kažu da ne zovem, jer dječaci ne vole da ih se zove, vole da oni zovu. a drug mi kaže da zovem, jer dječak koji ne bi volio da ga ja zovem nije za mene. ima to logike, ali me još uvijek strah šta će reći. možda i pitam.

probale dok smo sjedile baciti neki selfi, al, znači, nismo uspjele nijedan normalan! prvo, svjetlo nije bilo baš najbolje, pa nas je to zezalo. onda, bilo nas je pet, što je, realno, prilično puno za ugurati na jednu fotku. na kraju smo ovu drugaricu što je najviša i ima najduže ruke stavile u sredinu i dale njoj da slika, kao, da sve stanemo, i onda kad smo se uspjele poredati i ona probala, tek je tad nastao kaos. bukvalno, dvije uvijek budu normala na slici, dvije budu mutne jer se pomjere u tom trenutku, i jedna bude jasna, al sa nekim totalno upitnim izrazom lica. i nikako da svih pet budemo normala, i uvijek se jednoj nešto ne sviđa. jedno 30 slika smo probale, i na kraju su tri kao bile normala, ono, možda se mogu spasiti filterima. probale to, i čak ni filteri nisu pomogli. a ja imam neku gigantsku bubuljicu na bradi (sestra kaže da je to zato što sam dobila) i onda sam samo u to gledala na svim slikama. ono, drugarice kažu da se i ne vidi, da je samo ja vidim, jer gledam u to, ali je meni izgledalo praaavo očito. joj, ne znam je li se vama to dešava. ono, ima dana kad se uslikam i budem sebi pravo super i sviđa mi se kako izgledam, a ima dana kad se uslikam, i ono, samo vidim neke mane i onda se nerviram. mislim, sestra mi uvijek govori da se ne glupiram kada to tako počnem sama sebe hejtati, jer kaže da su svi ti neki standardi samo u našoj glavi i totalno glupi. ono, zašto zubi na slikama moraju biti savršeno ravni i bijeli, i koža super glatka? realno, većina mojih drugarica ima pokoju bubuljicu, i vide nam se pore, i usne su nam prilično ispucale od zime, i nije nam lice savršeno simetrično. pošto sam se jedno vrijeme baš stalno žalila sestri, ona mi je prvo pokazala neke pravo smiješne fotomontaže na kojima je napravljeno da su lica totalno simetrična i onda sam skontala koliko to ne bi imalo smisla, a onda mi je poslala i jednu super pjesmu od neke pjesnikinje koja se zove nayyirah waheed koja ide nešto na fazon kao – vidiš svoje lice, i vidiš mane. kako,

kada si ti jedina sa tim licem? i nakon toga sam počela malo drugačije razmišljati o tome. ono, realno, kako može biti da mi je nos velik, kad sam ja jedina koja ima takav nos na mom licu, ili da su mi oči male, kada nema niko osim mene takve? uglavnom, slikale se, nijedna slika nije preživjela za instagrama, tako da smo onda slikale čaj i drugarica je postala to i tagovala nas. realno, mislim da bi bilo bolje da smo bile mi, pa makar i mutne, jer ne kontam baš ovo slikanje čajeva i hrane.

kući gledala gilmore girls opet, i onda radila zadaću. jeste gledale i vi? kako vam se svidjelo?

zanima me, ima li nešto što vas zanima, da bi da više pišem o tome? mogu sestru pitati, ako nešto ne znate. ona zna sve. očito ne baš sve, ali jako puno stvari.

p.s. edit.

zaboravila sam vam napisati za madrac. kada sam došla kući madrac je bio sređen i navučena nova posteljina. mama me zvala kada je došla sa posla. rekla mi je da je sve što mi se dešava totalno ok, i prirodno, i da se ne brinem. dešavalo se i njoj da joj procuri, i kada spava i kada je bila u školi, i jednom čak i na poslu. i to je skroz ok. rekla je da je fleke najlakše otkloniti sapunom i hladnom vodom, i to dok su još svježije. ako se samo ubace u mašinu obično se ne operu kako treba. i rekla je da zna da mi je sada kaos, ali da će vremenom postati rutina, i da više neću ni primjećivati. nekada kontam da me ona nikako ne konta, a onda nekada ipak imam osjećaj da konta. možda je samo preumorna. mislim, ipak je ona danas sve oprala na ruke, nekad prije posla, između pranja suđa i peglanja. mislim da ja to ne bih mogla.

*srijeda.*

joj čudnog dana!

zamislite da dođete u razred, ono, radni dan, sredina sedmice, a tamo samo curice i, tipa, dva dječaka. prvo sam kontaktala kako je to ustvari odlično jer, realno, ta dva dječaka i jesu jedini koji me u našem razredu zanimaju (prvi je moj najbolji drug, pisala sam vam o njemu, a drugi je onaj slatki novi).

al, ono, ipak mi je to bilo pravo čudno i, kontate, ginem od želje da saznam gdje je preostalih devet dječaka iz razreda.

al onda je krenula prekul zezancija. jedna od nas je došla na ideju da se pojavio neki virus koji se prenosi samo među dječacima, nekim kontaktom, ali smo se onda sve pitale kakav bi to kontakt mogao biti, a da nije zarazio i nas. neko je rekao rukovanje, ali, realno, rukuju su i djevojčice. tipa, ja puno više volim rukovanje, nego grljenje. imam čak i nekoliko različitih rukovanja, za različite osobe. sa sestrom se rukujem na jedan način kojim me naučila dok je ona bila kao ja sada, a ja još nisam ni išla u školu. osjećala sam se tad kao da mi je otkrila neku neviđeno bitnu stvar o ustroju univerzuma, a ne pokazala mi neki smiješni način ispreplitanja prstiju. i sad se tako pozdravljamo, ali samo kad se osjećamo jako blisko, to je nekako naše, nešto što nas povezuje. imam rukovanje i s jaranicama iz razreda i posebno rukovanje koje završi zagrljajem s najboljim drugom, mada to rijetko radimo pred dječacima, jer su nas par puta počeli zezat kako smo par. ono, hajmo vako, mogu se grliti sa dječakom i ne bit mu cura.

joj, al sam se pravo iznenadila kad sam skontala da ima ljudi koji se fkt ne rukuju sa ženama. mislim, pod ljude mi-

slim muškarce (a i to, vala, što su ljudi uvijek muški!). sjećam se jednom, mama i ja došle po sestru na trening, i čekale u predvorju dvorane skupa sa još jedno pet-šest očeva (i što uvijek tate kupe djecu sa treninga, a mame sa kurseva?) i kako je koji tata ulazio, međusobno su se rukovali, a mami i meni bi samo klimnuli glavama. mama je prvom kao pružila ruku pa joj je ostala nekoliko sekundi tako dignuta u zraku, a onda ju je polako vratila u džep, nadajući se da niko osim mene nije vidio. za mene je znala da sam vidjela, jer, realno, meni ništa ne može promać, i onda mi je morala objašnjavati da eto neki ljudi misle da žene ne smiju dodirivat muškarce osim ako su im muževi ili članovi porodice. nije da se nije trudila, ali su joj sva objašnjenja bila glupa. pitaću nekog od tih što se ne rukuju. možda oni bolje objasne.

sjećam se da je sestra tad izašla s treninga sva super raspoložena jer je bila najbolja na internom turniru i da se i sa svim dječacima, a i trenerima, pozdravila nabacujući im peticu, rukujući se, pa i grleći se uz ono ofirno tapšanje po ramenima po sistemu nismo se pozdravili ako nam ne utrnu i dlanovi, i lopatice, i sve. tad sam shvatila koliko je moja sestra kul i kako nekad i mi same možemo postaviti pravila i jasno dat do znanja šta može, šta ne može, bilo to rukovanje ili tapšanje ili poljubac. a prilično je kul i taj njen trener, jer se sjećam da je uvijek o svemu otvoreno pričao i uvijek je puštao sestru da igra mečeve i protiv dječaka, stavljao je u mješoviti dubl s dječakom (sestra trenira stoni tenis), a jednom je, nakon što je vodio svu djecu iz kluba kod specijalistkinje sportske medicine, organizovao i predavanje o menstruaciji za sve, i za dječake, jer je htio da svi znaju u kojoj su vezi treniranja, takmičenja i menstrualni ciklus. nije čudo da ga sestra toliko gotivi.

uglavnom, da se ja vratim na originalnu priču, isključile smo dakle rukovanje kao mogućnost prenosa tog tajanstvenog virusa koji nam je zarazio trećinu razreda. neko je rekao da su možda virus prenijeli fudbalskom loptom, jer, realno, dječaci iz našeg razreda u danu razmijene više driblinga nego riječi. osim ako se riječi ne tiču driblinga drugih nekih igrača ili njihovih idola koji za te šuteve dobijaju tolika bogatstva dovoljna da riješe problem pitke vode u africi. e, na tu teoriju se pobunila sara, koja igra fudbal toliko dobro i ne samo da ga igra već je i vatrena navijačica liverpoola i koja o tom klubu zna valjda više nego li ja o gilmore girls. bilo me je malo stid što sam se nasmijala toj ideji o prenošenju virusa fudbalskom loptom, mada znam kako je cijela ta priča o tajanstvenom virusu zafrkancija, ali ne volim kad uhvatim sebe kako se smijem forama koje sude o drugima napamet i samo na osnovu njihovog spola. naravno da i sara može dobro igrati fudbal i naravno da sport nije rezervisan samo za dečke. nijedan. kao što ni ples ili balet nisu samo za djevojčice.

uh, da vam otkrijem napokon sad misteriju, nije fox crime! dakle, kad smo već potrošile sto i jednu teoriju o tome gdje su dječaci danas u sred srijede, napokon je došla razredna i rekla da je danas neka školska olimpijada i da je devet predstavnika iz našeg razreda otišlo na kojekakva sportska takmičenja pa su oslobođeni nastave jer brane boje škole. glasno sam primijetila da nijedna djevojčica danas nije odsutna, a nije da ih nema da treniraju razne sportove. nastavnica je rekla da ne zna, možda nije bilo dovoljno prijavljenih, jer igraju se samo ovi muški ekipni sportovi: fudbal, rukomet i košarka. dok je govorila to muški, napravila je onaj meni užasno iritirajući išaret kažiprstom i srednjim prstom obje ruke kao da pravi znake navoda. nisam joj rekla, naravno, ali vama mogu (nerviraju li i vas ti leteći na-

vodnici, pliz recite da da?) – to što je kao stavila muški među navodnike ne znači ništa, jer prosto nije trebala reći muški sport, jer nije muški.

sjetila sam se kako su jedne sezone u sestrin klub došli neki profi fotografi da naprave fotke za pano i ispod grupne slike na kojoj je šest djevojčica i četiri dječaka napisali *momčad stonoteniskog kluba topspin*, a pokraj njenog imena i prezimena stavili kadet, a ne kadetkinja. nju je to naljutilo pa je trener popravio. ja na početku nisam u tome vidjela ništa čudno, al onda sam razmislila da bi sigurno svima bilo urnebesno smiješno da su uz ime nekog dječaka stavili da je kadetkinja ili juniorka. stvarno, što žena može bit doktor, a muškarac ne može doktorica? ili ono tipa, što smo prošli mjesec čestitale dan učitelja, kad su većinom učiteljice? kad treba radit, žene, a kad treba čestitat prepoznaju se samo muškarci koji rade. mora da postoji neko na nekom fakultetu ko bi se morao baviti tim stvarima, možda ovaj ko piše sve one debele rječnike i gramatike i pravopise. ili ona. morala. tim stvarima.

ukratko, da ne peglam više, malo me bole jagodice od tipkanja, dan je prošao kul, lakše je raditi u manjim grupama, a čak sam i sa slatkim uspjela razmijeniti koju rečenicu, baš o stonom tenisu (hvala, sis!). zadaće nije bilo (kul dan, kažem vam), ali sam je ja sama sebi zadala: pronaći imena i prezimena slavni (bar 5 njih!), dobrih i uspješnih sportistkinja i izvući ponešto iz njihovih biografija, za idući čas odjeljenske. razredna je rekla da je to odlična ideja i pohvalila moj entuzijizam. rekla je doslovno: vidite kako možete sami, kad hoćete. ja mislim da nekad trebamo i nekog da nas uputi i prepozna šta volimo i šta nas zanima, ali dobro, nek joj bude. ideja mi ionako nije bila da se ulizujem ili da posramim druge, već da uradim nešto zanimljivo.

pišite mi ako imate ideje koju djevojku ili ženu u sportu da izdvojim. i ako nešto trenirate i imate neku priču o tome, slobodno se javite. idem da jedem. ovo pisanje baš izglednijuje.

ruk-ruk (može l ovo ovako, umjesto grlj-grlj?)



*petak.*

danas sam imala pismenu iz matematike i test iz biologije. pitala me drugarica da prepisuje od mene, i ja joj nisam dala i onda smo se posvađale. ali, prvo, ako sam ja mogla naučiti zašto ona nije, drugo, da prepisuje pa da nas nastavnik uhvati, obje bi bile u belaju. i zašto bih ja dobila jedan jer ona nije naučila? sestra mi kaže da moram biti više kolegijalna, i da nikad ne znam zašto neko nije mogao naučiti, i da nemaju svi super roditelje i sestru ko ja, da im pomažu. s jedne strane, kontam to, s druge strane – onda valjda škola ne bi trebala tražiti od učenica da znaju stvari koje ne mogu naučiti same, i ako nam je nešto preteško onda nam valjda treba više časova, ili bolja objašnjenja, a ne da nam moraju sestre ili roditelji pomagati. ili da mora neko od mene prepisivati.

meni su roditelji i sestra malo pomogli juče da napravimo listu sportistkinja. nekako nisam htjela da samo prebrojavamo medalje i navodimo samo one koje su ih najviše osvojile, već sam htjela da ipak imaju i zabavne biografije i da su nekako inspirativne. bilo ih je pravo teško ograničiti na pet, realno, al uspjeli smo:

1. serena williams – teniserka iz sad-a, osvajačica dvadeset grand slamova, jedna od rijetkih koja je pobijedila na sva četiri grand slam turnira, sama ili u parovima sa svojom sestrom venus. sestra mi je rekla da mi je važno da je stavim, jer iako je vrhunaska teniserka, često je bila diskriminirana jer je crnkinja, pogotovo dok je bila djevojčica. ono, do desete godine takmičiš se na 49 turnira i osvojiš ih 46 i nekom i dalje to nije dovoljno, već gleda boju tvoje kože?!
2. katie ledecky – jako volim plivanje i ova američka plivačica mi je nekako uzor (ima li ženski rod za uzor?)

uzorka? uzorica?), a pravo me oduševila na olimpijskim u riju! plivala je tako savršenim stilom, osvojila zlato i postigla novi olimpijski rekord. i onda vidim na internetu sliku, isječak iz nekih američkih novina, i ono, tipa, veliki naslov kako je phelps osvojio srebro, a ispod podnaslov triput manjim fontom kako je ledecky postavila novi rekord i uzela zlato! neko je dobro komentarisao tu sliku kad je napisao: metafora za cijeli svijet!

3. kad sam već krenula sa riom i plivanjem. ove godine na olimpijadi je bila i ona plivačica koja je izbjeglica iz sirije – yusra mardini, ne znam jeste čule za nju? ima 18 godina, i pobjegla je sa porodicom iz sirije zbog rata, i kao većina izbjeglica koje pokušavaju doći do evrope bila je na gumenom brodu blizu obale grčke i crkne motor na brodu i ona i sestra (koje su jedine znale plivati!) su gurale brod tri sata dok nisu došle do obale. i spasile 20 života! mislim, ja treniram plivanje i ne mogu zamisliti da bih to mogla uraditi! onda je uspjela doći do turske i do njemačke, trenirala je tamo u plivačkom klubu i išla na olimpijadu u timu izbjeglica. i takmičila se, i bila prva u svojoj grupi, ali tek 41. ukupno. što realno – možda bi i ona bila kao katie, da je imala iste uslove, a ne da je živjela pod bombama. mislim, koliko još ima djevojčica koje su trenirale kao ona, ili kao ja, pa sada više ne mogu, jer se nisu uspjele probiti do turske i njemačke? ili čak, da ne idemo tako daleko, koliko kod nas ima curica koje su možda više talentovane za plivanje od mene, ili bi se više trudile i više trenirale, ali nemaju pristupa bazenu, jer kod nas možeš adekvatne bazene za treniranje nabrojati na ručne prste, i svi su po većim gradovima. ne znam, nekada me tako spuca i samo skontam kako je sve pravo nefer, i onda me malo strah, jer sad sam još dijete, pa se ne očekuje da nešto uradim po tom pitanju, ali kada porastem voljela bih da nekako

učinim svijet boljim, a kada ovako razmišljam sve mi se to čini prekomplikovano i nemam pojma kako bih bilo šta poboljšala. ne znam je li se vama to dešava.

4. simone biles – znači, i nju sam ja izabrala, jer mi je totalno genijalna! američka gimnastičarka, znači, cura leti ko da gravitacija ne postoji. i baš totalno razvaljuje. ali, jeste primijetile vi kako uvijek sportistkinje iz istih država pobjeđuju u nekim sportovima? sestra je danas baš o tome pričala, kako amerikanci uvijek razvaljuju plivanje i gimnastiku, jer za te sportove treba više para i onda su bogatije države bolje u njima. o tome se nekako ne priča dovoljno kada se priča o olimpijadi, nego sve kao – sve su jednake, samo zato što su sva pravila jednaka, a ustvari ne dolaze sve takmičarke iz istih pozicija. neke imaju super uslove za treniranje, a neke nemaju nikakve, i onda se takmiče po istim pravilima, i uspjesi im se isto vrednuju. i kontam ja da je to sport, ali ono, bar bi mogle malo više pričati o tome kako je primjenjivanje istih pravila na sve situacije, bez da gledamo šire, malo problematično.
5. marta vieira da silva – svi smo se složili da lista mora sadržavati barem jednu fudbalerku jer, realno, kod nas još uvijek skoro svi misle da je to muški sport i da ne možeš biti djevojka i super igrati fudbal. eh, to mogu misliti samo oni koji nisu vidjeli martine šuteve – ova brazilka koja igra za švedski klub izabrana je pet godina za redom za fifinu igračicu godine, od 2006. do 2010. no, srećom, ima i onih koji gledaju samo dobru igru i ne mare da li loptu šuta žena ili muškarac. tako je marta fkt izdominirala na olimpijskim u riju, gdje je preko šezdeset hiljada navijačica i navijača skandiralo njeno ime, uzvikujući da je bolja od neymara u kojeg se tamo svi kunu. i da, naravno, kako se svaka cura u sportu mora porediti s muškarcem, tako i martu zovu *pele u suknji*. ono, bolje da ne komentarišem, ali moj je prijedlog da

ubuduće neymara zovemo *marta u hlačama!* (ipak sam komentarisala.)

napravila sam stvarno super prezentaciju o svakoj od njih i jedva čekam sljedeći čas odjeljene da to izložim.

uglavnom, da se vratim na današnji dan: mama me vodila u šoping poslije škole, djelimično kao nagradu za peticu iz matematike, djelimično jer je ona odlučila da mi treba grudnjak, iako ja već dva mjeseca insistiram da ne treba.

malo o meni – prilično sam žgoljava, i nemam baš neke grudi, ali jel, počele su malo rasti i vidi se da se tu nešto dešava. i meni to ne smeta, ali očito svima drugima smeta. sada kako su narasle dva centimetra, moje grudi su odjednom kao neki belaj. znači, dobila sam menstruaciju i postala žena, to je ok. i u paketu s tim ide i to da su mi narasle dlake, i da mi rastu grudi, i kažu da će mi se i s kukovima nešto desiti, i to je sve normalno. ali nije baš skroz normalno, jer ću dlake morat brijati, a grudi i bradavice se ne smiju ocrtavati ispod majice, nego se mora imati grudnjak. a zašto? zato što su to seksualne karakteristike, a čim je nešto seksualno, to je odmah belaj. mora se sakrivati, pokrivati, smanjivati... a zašto? zato što likovi na to reaguju, to ih uznemiri, izaziva ih, ne mogu da odole da gledaju u to, odvraća im pažnju, dekoncentriše ih... i onda da bi oni bili rahat mi treba da sakrivamo dijelove sebe koji bi njih mogli uznemiriti, ili dekoncentrisati. al, ono, meni je u toj cijeloj priči najfascinantniji taj momenat u kojem je kao ženska obaveza da ne dekoncentriše likove, kao moja odgovornost je kako će lik reagovati na mene, ali nije likova odgovornost kako ću ja reagovati na njega? šta, pretpostavlja se da je ženama svejedno kad vide mušku guzu, ili noge, ili šta već? (mislim, realno, meni za sada jeste, ono sve mi je to malo joooooj, osim tipa očiju i usana i ruku, al jel, pretpostavljam

da mi jednog dana neće biti joooooj, nego woooooow.) ali uglavnom, da se sa guza vratimo na grudnjake. scena – ja hodam sa mamom i probavam skalamerije koje su mi neudobne i koje neću da nosim, da neki tamo lik ne bi imao neku tamo reakciju na činjenicu da se meni ispod majice vidi obris bradavice. je l vi kontate koliko je to suludo? mene cijeli život treba da bode žica u rebra, jer ne zahtijevamo od likova da jednostavno nauče da to što ih privlače ženske bradavice ne znači da treba sklonit bradavice, već da oni trebaju naučiti kako da žene tretiraju kao nešto više od vlasnica bradavica.

al eto, pošto se moje bradavice i ja ništa ne pitamo, ja sam dan provela u kupovini grudnjaka. i, kao, ulazimo u radnju i mama je teti u radnji oduševljeno saopštila da meni kupujemo moj prvi grudnjak. teta je sa naznakom suza u očima konstatovala kako se vidi da je vrijeme, i onda je pitala šta bi mi htjele. mama je rekla da bi nešto jednostavno, i da nije preodraslo, ja sam promumljala da ne bih ništa. dobila sam samo pogled, i tri grudnjaka da probam.

ne znam da li ste vi ikada probavale grudnjake, ali pokušaću da vam to opišem za slučaj da niste. prvo, ako je udoban, to znači da ti je velik. navodno. ako ti je taman, to znači da te žulja. drugo, zašto na grudnjake stavljaju špil etiketa? koja je poenta, šta, da dok kontam šta da obučem ujutro imam nešto zanimljivo da čitam? da mogu naučiti kako se na kineskom kaže akril? onda, drugo, zašto je kopča nazad? mislim, je li postoji neki razlog za to, osim da mi ko u filmovima treba neki lik (i zašto je uvijek lik) da bi mi taj grudnjak mogao skinuti? ili je možda svrha jutarnja gimnastika, da se kao moram istegnuti dok se obučem. što možda ima logike, kada ti je 13 godina, ali zamišljam tačno svoju mamu kako za par godina zbog grudnjaka dobija išijas. i

onda one tri kukice, i onda ona tri reda u koja se kukice kao ubacuju. majke mi ko test inteligencije. fbi onolikom preciznošću ne pegla ljude. ideja je da, naslijepo, sa rukama iza leđa, naciljaš tri kukice, u isti red od tri rupice. realnost je da obično potrefiš dvije, i treća negdje visi, ili pogodiš sve tri, ali na najzadnjoj liniji rupica i onda ti je grudnjak preuzak, i onda ga moraš otkopčati, i onda sve ispočetka. i onda se uspiješ upakovati, i tako stojiš sa tim oklopom u kabini, i ne ličiš sama sebi na sebe. onda je mama insistirala da me vidi, onda je zvala i tetu da me vidi, onda su mi namještale bretele i zatezale, i provjeravale je li malen ili velik. mislim, ja stvarno ne znam kako se to gleda. u svakom je djelovalo ko da bi mi mogla stati omanja priglavka u rupu između grudi i spužve. a ona spužva je toliko debela, ko stoličarka. probala sam u prvoj radnji tri grudnjaka, i svaki je bio užas. mislim, sve je to slatko na prvu, ono pravo slatko izgleda. bio je jedan sa šljokicama, pink, i taj mi se čak i svidio, ali sam ga onda probala, i toliko mi se ona žica zabijala u rebra da se nisam mogla saviti kako treba. i kad god sam digla ruke, digao se i on sa mnom. tako da bih ga mogla kupiti i onda samo mirno sjediti ili stajati u njemu. ne bih ništa mogla raditi, ali bi mi bar grudi bile kulturne, i ne bi nikome, osim meni, bilo neugodno.

onda smo otišle do druge radnje. tamo ista stvar – mama – ponosna, teta – ganuta, ja – užasnuta. i probala sam jedno četiri. i ništa. mama je tu već počela malo da se živcira, jer je uzela slobodno sa posla, a ja sam tersala. onda mi je pričala kako sestra nije bila ovako izbirljiva. kada sam joj rekla da sestra sada uopšte ne nosi grudnjak, i kako mi je ona rekla da je grudnjak najveće zlo koje ima, mama je rekla samo da ću i ja moći misliti šta hoću o grudnjacima kada dođem do fakulteta, a do tad ima da nosim i šutim. posvađale smo se, otišle da ručamo, durile se, smirile se, i skon-

tale da idemo u još jednu radnju, i ako tamo ne nađemo nešto da nam se sviđa, ne moramo kupiti ništa – tražićemo dok ne nađemo neki da nam je kolektivno ok.

u zadnjoj radnji su imali neke koji se oblače preko glave i koji nemaju žice u sebi. ustvari, slično kao pamučne potkošulje, samo malo više krojeni i sa pravo slatkom čipkom. te sam probala i oni su bili ok. mislim, i dalje nisu baš skroz udobni, ali mama kaže da je to dok se ne naviknem. htjela sam pitati zašto uopšte moram da se navikavam da mi nešto bude neudobno, ali nisam htjela da se više svađamo. kupile smo crni sa ljubičastom čipkom, i sivi sa bijelom čipkom. mislim, slatki su. valjda. ne znam. meni se to i dalje ne nosi.

kada smo došle kući pokazala sam sestri. ona je rekla da ćemo ih samo oprati i da onda ne moram ni da ih nosim, nije ko da će mama provjeravati. ne znam. mislim možda nije ni loše da probam. uvijek mogu skinuti ako ne budem htjela. sestra je skinula. a ovako bar neće niko praviti belaj oko toga što ga ne nosim. nisam ja baš ko moja sestra. njoj ne smeta da je ljudi gledaju i da pričaju i dobacuju, ona uvijek zna šta da odgovori i kako da ih ušutka. ja nisam takva, meni je ipak frka kad mi neko nešto kaže, i nekad znam šta da odgovorim, ali u većini slučajeva ne znam. možda kada porastem i ja budem više takva.

edit:

guglala sam sada historiju grudnjaka, pa evo 5 zanimljivih stvari (opet pet!).

1. patent je registrovan 3. novembra 1914. (znači prije više od 100! godina!) napravila ga žena (mary phelps jacob), jer joj je bilo muka od korzeta. zamislite sada koliko je korzet bio grozan, ako je napravila grudnjak da bi joj bilo bolje!

2. prvi grudnjaci su bili skroz od platna, i nisu bili smor kao ovi danas, ali su ih žene u početku nosile samo po kući, jer im je valjda bilo ofirno da ih nose vani. tek su postali popularni kada su se prestali proizvoditi korzeti koji su imali metalnu konstrukciju, jer je metal trebao za prvi svjetski rat.
3. ida rosenthal je skontala da bi bilo super da se grudnjak ne veže iza vrata, nego je napravila bretele koje se mogu prilagođavati.
4. i onda je \*drum roll\* muškarac izmislio grudnjak sa spužvastom postavom 1947, što znači da su žene imale 33 godine mira i tišine, u kojoj su same odlučivale šta će i kako nositi.
5. i onda su feministkinje 1968., u americi, tokom izbora za miss, napunile kantu za smeće štiklama, šminkom i grudnjacima i to zapalile, jer su mislile da su grudnjaci nasilni. sjećam se kada sam bila manja da mi je sestra o tome pričala i uvijek sam mislila da je to malo bilo pretjerivanje, ali sam onda danas probala grudnjak i skontala da je taj momenat bio apsolutno opravdan. još sam ja grudnjak nosila deset minuta, a ne pola života. gledam sada slike tih žena i izgledaju tako kul. ko moja sestra. ne znam hoću li ja ikada postati takva. možda ako budem dovoljno ljuta.

uglavnom, sutra je vikend.

tetka se maloprije javila sestri, da kaže da nam dolazi. jedva čekam. kad god je ona tu nas tri idemo zajedno na neke izlete i kafe i slušamo prekul muziku i plešemo u autu. mama kaže da je ona neozbiljna, a ja samo mislim da bira o kojim stvarima će biti ozbiljna. kakvi su vama planovi za vikend? je l i vas smaraju pismene? jeste počele već nositi grudnjake? pišite u komentare, čisto da znam da ne pričam sama sa sobom na ovome.



*subota.*

porodični. ručak.

ne znam da li vi u vašoj porodici imate ove ovako događaje, ali kod nas se jednom mjesečno okupe svi da se malo vidimo, ispričamo, posvađamo i ljuti razidemo, do sljedećeg mjeseca kada to sve ponovimo. inače su porodični ručkovi prve nedjelje, ali nana prekосуtra mora u bolnicu da joj vade kamen iz bubrega, pa smo se okupili danas. inače su ručkovi uvijek kod nane, jer je njoj, što bi djed rekao – duša skuhati, ali je zbog bolnice danas ručak bio kod nas (mamu zapalo kao najstariju kćerku).

prva stvar, moja mama ludi od svoje mame. tako da kad god je neka vrsta ovakvog događaja kod nas, nastane duplo veći kaos nego inače. sestra i ja smo od jutros spremale svoje sobe (što, ok, i inače bi trebale da radimo, to priznajem) i onda usisavale (što bi možda isto trebale raditi češće, s obzirom da živimo ovdje) i prale prozore (ovo ne bi vala trebale raditi, jer, ono, koga briga da li ima packi na prozorima). mama i tata su na sabahu počeli kuhati i nisu stali do 12 (jer je kod nane pravilo da se jede malo iza podne, nema veze što većina porodice doručkuje u 11). tata kuha bolje nego mama, odnosno ima više živaca za kuhanje (vjerojatno jer cijeli život kuha iz ljubavi, a ne iz moranja), tako da je on pravio većinu stvari, a mama je pravila kolač i tri vrste salate. ako se sada, kao ja, pitate da li su nam trebale tri vrste salate, odgovor je da – jer jedna tetka ne voli sirće, jedna ne voli limun, a nana misli da je maslinovo ulje najgore zlo koje postoji, tako da se i njoj mora posebno začiniti. a ne do bog da mama ne udovolji svima, jer bi onda bila loša žena, još gora majka, i nikakva kraljica. (a što je najgore od svega, u suštini je jedna vrsta salate, samo su uprljane tri zdjele da bi sve mogle dobiti šta hoće).

druga stvar, mi smo četveročlana porodica, koja u kući ima jedno 9-10 stolica, uključujući radne, i tronožac za oblačenje cipela, tako da kada nam dolazi familija (tri tetke sa dva muža, jednim partnerom i troje djece, nanom i dedom, i sada kao šlag na tortu i naninom mlađom sestrom), onda je ko mravinjak, jer svi ti ljudi nemaju baš gdje da sjednu. uvijek ima sto za djecu, koji je u dnevnoj, i za kojim sestra još uvijek insistira da sjedi, jer su je za velikim stolom već počeli smarati kad će se udati, i ima veliki sto u trpezariji, gdje se zgura deset odraslih, solidno popunjenih ljudi, koji se onda sudaraju laktovima. meni i sestri je trebalo jedno pola sata da to sve postavimo, a onda nas je mama natjerala da popravimo, da je nana ne bi peglala jer nije sve pod konac. isto kao da ne konta da ona pegla nas, da nju ne bi peglala njena mama. samo se nadam da ja neću tako glupostima svoju djecu peglati.

prvo su došli nana, djed i nanina sestra. nana je s vrata počela komentarisati paučinu na plafonu, da su store požutile, da ima packa na parketu u trpezariji, da stolnjak treba otkuhat, što čaršafi nisu uštirkani, a peškiri popeglani, gdje je hekleraj – uvijek se pred dolazak sjetimo da iznesemo većinu hekleraja što je radila, ali neizostavno zaboravimo bar jedan-dva, i onda nastane belaj. mama je sve klimala glavom i mumljala kako nema vremena jer, za razliku od nane koja nikada nije radila, ona radi osam sati dnevno. nikada mi nije jasno zašto se mama nani pravda, zašto joj jednostavno ne kaže da njoj ne smeta paučina (a ni meni, ni sestri, ni tati, a da nam smeta, mogli bi je sami skinuti), da joj ne smeta što store nisu blještavo bijele, packava nam je cijela kuća, pa može biti i parket, ne otkuhava i ne štirka ništa jer ima pametnija posla, a dosta joj je što mora peglati košulje, i što trpi naše peglanje, samo bi još peškirimu trebala da se bavi. ali mama nikada ništa od toga ne kaže nani, nego onda nama uvijek priča sljedećih pet dana.

tata je uzeo jakne svima i nestao u spavaćoj pravo dugo vremena. mislim, da sam mogla, i ja bih rado zbrisala. dok se vratio svi su već ispričali sve što ih boli – nanu bubreg, leđa, noge i kosti (valjda sve kosti, jer nije rekla tačno koje), djeda – leđa, ima migrene, prehladu za koju je ubijeden da je upala pluća, al da je doktoru žao antibiotika, duša, jer propada zemlja i sve i mladež nam je nikakva, nanina sestra je još dobra, pa nju samo bole kosti pred promjenu vremena, a varljivo je vrijeme ovih dana, pa jedva ustaje iz kreveta (mada je meni djelovala prilično živahna). baka, tatina mama, je super i ja je obožavam, jer se ona nikada ne žali ni na šta. ali ona živi sa tatinom sestrom u njemačkoj, pa je pravo rijetko viđamo. možda nam zato i ne kuka. možda bi se žalila da je viđamo svaki mjesec.

nana i njena sestra su otišle u kuhinju da vide treba li šta pomoći (ustvari da mami sugerišu da treba još posoliti – a mama je sada prestala sve soliti, jer zna da će nana dodavati so, pa onda da ne bude preslano). tata i djed su nazdravili i pričali o politici, penzijama i pljačkama u toplinama. u to su stigle tetke sa muževima i djecom, i onda je nastala totalna zbrka.

jedna tetka je malo mlađa od mame, i ima dvoje djece koji su stariji od mene, a druga je šest godina mlađa i ima kćerku od tri godine koja je preslatka. treća tetka je najkul. to je ona što se juče sestri javila. ima 29 godina i najmlađa je. grafička dizajnerica je, što znači da pravi postere i bilboarde i tako to. sigurno ste viđali postere koje je ona radila po gradu. uvijek su neki pravo zanimljivi, za neke događaje, a ne reklame. ima kratku kosu, koju stalno farba u neke lude boje. jedno vrijeme joj je bila ljubičasta, ustvari lila, onda pink, sada je svijetloplava, skoro bijela. najdraža pjevačica joj je patti smith i stalno nju pušta kad god odemo kod nje. ima

partnera već 100 godina, ali neće da se uda. stalno je svi peglaju oko toga, ali nju i partnera boli briga, jer im je super i ovako (još insistiraju na tome da ih zovu svi partner i partnerka, djelimično zbog feminizma, a malo čisto jer znaju da svima ide na živce što nisu muž i žena). i on je super kul. radi kao asistent na fakultetu i onda mi stalno donosi krede da se mogu igrati. e, njih dvoje uvijek kasne. kažu da je slučajno, ali ja mislim da samo žele da fule uvodni dio ručka u kojem se svi žale na sve, i da dođu na dio kada svi jedu, a ne mogu pričati punih usta. mislim, da mogu, i ja bih najrađe kasnila. uvijek smore svi s komentarima.

danas mi je nana rekla da sam smršala i trebam se udebljat, tetka da sam se udebljala i trebam paziti šta jedem. nana da ne sjedim na naslonu fotelje, jer ću ga slomiti (htjela sam da pitam kako kada sam smršala, ali sam s vremenom naučila da je najlakše štitit i klimat glavom), tetka je rekla da ne trčim po kući, jer mogu pasti, udariti glavom od štok i umrijeti (tetka je inače malo melodramatična), druga tetka je rekla da prekrstim noge kada sjedim, jer dame ne sjede raširenih koljena (ne znam na osnovu čega je zaključila da je jedna od mojih životnih ambicija da budem dama). rođaci, iako su stariji, nisu morali raditi ništa, a ja sam morala donositi svima šta su htjeli da piju, pomagati mami u kuhinji, iznositi podmetače za šerpe, donositi čak i rođacima šta da piju, voditi malu rodicu u wc, otvarati vrata, tražiti analgin za tetku, i kafetin za drugu tetku, i klimati glavom na sve što kažu. još je mama insistirala da obučem neku plišanu haljinu, pa sam se sva skuhalo. i ono, možda sada mislite da je ovo samo zato što je kod nas bio ručak, pa sam ja kao domaćica, ali ne, nije. i kad je kod nane, uvijek sestra i ja moramo pomagati, a rođaci ne moraju. nana uvijek kaže da je to zato što mi znamo bolje. pa ne znale, kad nas uvijek tjeraju da to radimo. da natjeraju njih, naučili bi i oni!

kada su došli tetka i partner, napokon smo sjeli da jedemo. i sestra i ja smo bile presretne, jer su nju zbog nanine sestre pustili za dječiji sto, a da se nisu ni sjetili da je pitaju ima li momka, pa nije morala ništa da izmišlja, a ja jer sam konatala da napokon mogu prestati biti dama i nastaviti biti dijete. ali me onda mama zovnula u trpezariju. svima je, prilično teatralno, saopštila kako sam ove sedmice dobila, i eto, da sam sad žena. nana je rekla – mashallah. djed se zagrcnuo. nanina sestra je konstatovala kako je i bilo vrijeme. tetka 1 je rekla kako treba tome nazdraviti. onda su i nazdravili, dok sam ja prolazila kroz deset faza crvenila. tetka dva nije imala komentara. kul tetka je rekla da ne izgledam kao žena, nego više kao čokoladna puslica u haljini u koju me mama utrpala. ja sam se počela smijati, tetka mi je namignula, mama me poslala za dječiji sto i pitala tetku da li ijedan ručak može proći bez njenih sarkastičnih komentara, na šta je tetka rekla samo ne, i nastavila da jede. kad porastem hoću da budem ko tetka.

za dječijim stolom smo pričali o tome da li škole treba da se zovu po ženama. mislim, sestra je to zakuhala namjerno, da vidi šta će rođaci reći. stariji je rekao da ne bi, jer on ne bi išao u školi koja se zove po ženi, jer je to čudno. onda je sestra pitala kako mu nije čudno da ja idem u školu koja se zove po muškarcu, a on je rekao da su muškarci uradili više pametnih stvari, pa da zaslužuju da se više škola zove po njima. onda je sestra poludila i počela da mu nabraja pravo kul žene koje su svašta radile, i da ga pita da li zna ko su, i zašto se škole ne bi zvale po njima. nisam ih zapamtila puno, osim staku skenderovu, koja je osnovala prvu školu za djevojčice u sarajevu, nekad u 19. stoljeću, mašu živonović koja je bila doktorica, borila se za pravo glasa i reproduktivna prava, micu todorović koja je bila umjetnica, pomagala otporu za vrijeme drugog svjetskog rata, preži-

vjela logore i onda učestvovala u osnivanju udruženja likovnih umjetnika. mislim, sestra ih je nabrojala još hejbet, ali ja nisam mogla sve popamtiti. moram je pitati odakle joj to, pa da mogu i ja malo čitati, jer sam danas shvatila da ne znam dovoljno o historiji žena u bih. ono, ima mi logike da su svašta nešto radile, ali u školi nikada nismo učili šta i kako, tako da ne znam. a htjela bih da znam, jer nekako kada znam ovako kul stvari onda se osjećam kao da bih i ja mogla raditi neke super stvari i kršiti pravila i ne biti dama.

poslije ručka svi su bili prejedeni, ali su morali pojesti kolač. onda su se svi žalili kako smo još više prejedeni i kako ne treba spremati više toliko hrane. svaki put isti razgovor. onda su zasjeli, i zapalili, a mama se pravila kao da joj ne smeta da se puši. zato su zadnja dva sata otvoreni svi prozori da se kao izrači. a vani -5 stepeni, i smog. ne kontam kakav je to mentalitet u kojem se familiji mora sve tolerisati. ono, moji su još prilično liberalni, i sestru i mene ne peglaju sa glupostima, ali kada je familija u pitanju, moramo biti skroz drugačije nego inače. moramo sve raditi po kući, biti sređene, nema glasnog smijanja, zezanja, skakanja, podrigivanja, kolutanja očima, ničega. i još najgore od svega, mama i tata sestri ne daju da kaže familiji da ona nema momka i neće ga imati zato jer ima curu! mislim, u suštini svi znaju (osim nane i djeda), ali se svi prave da ne znaju (osim kul tetke i njenog partnera, koji se stalno družu sa njima). koja je poenta pretvaranja? mislim, koja je uopšte razlika u tome da li ima curu ili momka, ako su super jedna prema drugoj i sretne. mama i tata samo insistiraju da familija ne skonta jer bi je bezveze smarali oko toga. sestra se pravi kao da joj je svejedno, ali mislim da nije skroz i da bi joj bilo puno draže da mama i tata kažu da ih boli briga šta će misliti familija. ali ne ide to tako kod nas.

svi osim tetke i partnera su otišli tek oko pola šest. PET I PO SATI. al to je fazon sa tetkom, sve se zeza i sve neozbiljna, a jedina je ona ostala da pomogne oko pospremanja. valjalo je skinuti hranu sa milion tanjira prije ubacivanja u mašinu za suđe, i još maknuti hekleraje sa svega. na kraju je pitala mamu mogu li večeras kod njih na spavanje, i mama je rekla da mogu, samo da me sutra vrate na vrijeme za kupanje i sušenje kose. znači, #win totalni.

evo me sada kod njih. tetka mi dala svoj laptop, dok oni namještaju neki film da gledamo. zove se mean girls i o nekim je curama u srednjoj školi u americi. tetka kaže da je njoj to bio najdraži film kada je bila u srednjoj. njih dvoje su nekako skroz super, nikada se ne svađaju (mislim, vjerovatno se svađaju, a da ja ne znam, ali djeluje kao da je to pravo rijetko) i nemaju one neke pasivno-agresivne momente i komentare. ako se nešto ne slažu, ne uvaljuju jedno drugo pred drugim ljudima. ja bih isto htjela da imam takvu vezu, kad nekada budem imala nekoga. nekako im je sve kul i ne maltretiraju jedno drugo da rade stvari koje im se ne daju – tetki je ok da partner ne gleda film sa nama, a njemu je ok da ona ne ide sa njim na punk koncerte. nekako nema drame. eto, odoh sada da gledam ovo. imam pismenu u ponedjeljak, pa sutra moram učiti kada dođem kući, tako da vjerovatno neću stići pisati. ali napišite u komentarima kako inače izgledaju vaši vikendi. čitamo se!

*ponedjeljak.*

e, razmišljate li vi nekad na časovima nekih predmeta o drugim predmetima? mislite li o geografiji na času fizike, al ne ono da ponavljate zadnju lekciju jer vas treba pitat, već da mislite o tome kako to da mi učimo sve one rase i klase na geografiji, nabrajamo razne nacije i nacionalnosti, gledamo sva ona drugačija lica na fotografijama, a kad uđemo u kabinet fizike, tamo na zidovima sve sami stari bijeli muškarci sijedih brada. ono, zar je fakat moguće da se fizikom eto nikad nije bavio niko iz arapskog svijeta, nijedna crnkinja, kineskinja, afrikanka?

eto, o tome sam ja danas mislila kad sam vidjela u kabinetu portrete koje su ovi iz devetih razreda postavili, kao neke zidne novine, sa sve biografijama najznačajnijih naučnika današnjice.

osim, što ono, realno, nisu najznačajniji naučnici današnjice, nego najznačajniji naučnici 17. stoljeća. u čemu je fazon sa tom fiksacijom na nauku od prije milion godina? i onda logično da su na posterima samo stari, bijeli muškarci sa bradama! isto kao da niko nije ništa novo otkrio otkako je newtonu pala jabuka na glavu! kćerka marije kiri umrla je od leukemije koliko se izlagala radioaktivnim supstancama, odrasla u laboratorijama, dobila nobela za hemiju, pa još pored nauke osnivala antiratne organizacije i borila se za prava djevojčica i žena na obrazovanje. kontam, jeste, bilo joj je lakše jer su joj se naukom bavili i tata i mama, al svejedno o njoj ne znamo ništa i ne spominje se u udžbenicima. proguglajte ako vam se da, likica se zvala irena žolio-kiri (iliti po francuski irene joliot-curie). meni je, recimo, bilo masu kul to što je zadržala i svoje prezime, ono, žena je rođena hiljadu osamsto i neke, al ne samo to, već je i njen muž koji se isto bavio hemijom uzeo i njeno prezime:



zvao se frederik žolio-kiri. znači, prejako. al onda sam malo kontala i pitala se, da joj starci nisu bili pjer i marija, i da njeno prezime već nije bilo toliko slavno u svijetu nauke, da l bi ga i tad uzeo? fakat, koliko likova znate koji su spremni uzet ženino prezime il ga bar pridodat svom? uglavnom, to o ireni i još puno tog o njenoj mami sam saznala iz knjige koju mi je sestra naručila preko amazona. onda sam tragala za bilo čime o njoj na našem i nisam našla ništa.

i taman kad sam opet pomislila kako živim u najgoroj crnoj rupi na svijetu, tetka mi je iz beograda donijela neku malu brošuru *nauka je ženskog roda*. prekul je, tu sam naišla na jednu kinesku fizičarku koja je došla do nekih genijalnih otkrića u atomskoj fizici sa dvojicom kolega i onda njih dvojica dobili nobela, a ona nije. hladno je izbacili! i nju su, recimo, zvali kineskom madam kiri, što je isto lejtm, jer ono, ako je izvan evrope, ne može bit dovoljno samo njeno ime, već mora bit kineska verzija nečeg *našeg*. (btw, zvala se chien-shieng wu, sad sam provjerila). uglavnom, danas sam ja tu brošuru dala nastavnici fizike i ona me pohvalila za zainteresovanost i rekla da će prelistati. ta nastavnica je prilično kul, nije da nešto fura feminizam, al je u nekom skroz svom svijetu, potpuno je opsjednuta fizikom. i nekako dobro nas konta, nije neka konzerva, svako malo nam da neke linkove na clipove na youtube-u da pogledamo nešto, prevodi nam sama neke članke iz američkih časopisa za klince, organizuje takmičenja gradska, neovisno o onim dosadnim takmičenjima u kantonu.

idete li vi na takmičenja? smara li vas to? ja sam počela opasno eskivirat i izmišljat sto nekih drugih obaveza samo da ne idem. znam da će se i ti bodovi sa tih takmičenja gledati za upis u gimnaziju, al realno ne treba mi deseti kontrolni u mjesecu, nek smisle neke pametne projekte pa uredu, al

zaokruži tačan odgovor i riješi zadatak je fkt totalni smor. realno, da ikako mogu, na odbojkaškom bi nam turniru uvalili papire i olovke sa sve pitanjima: udarac lopte isprepletenim šakama obje ruke zove se: pod a sjekira, pod b pila, pod c čekić.

opet se ja zapričala. uglavnom, dala nastavnici brošuru, prebrojala koliko su sirotaj mariji posvetili prostora na zidnim novinama (četiri i po reda), vidjela famozno *supruga pjera kirija* pa umrla, dušu sahranila, onda sam malo oživjela, nanervirana izašla iz kabineta i sudarila se sa slatkim, ono, frontalno!

znate novog, spominjala sam ga u nekom od prošlih postova?

sudar izgledao otprilike ovako: booom! – uh, izvini – nema veze – izvini fakat, nisam gledala – sve okej – je l znaš ti za mariju kiri? – ha? – mariju kiri – ovaj znam, mislim, naučnica, nobelovka – e, jest, znala sam da znaš, hajd – hmh, okej, hajd, čao.

normala da slatki zna. ono, slatki ima dva prezimena, ko i frederik, marijin zet (je l se ono tako zove kćerkin muž, nikad nisam pokopčala sve te zaove, snahe, jetrve, svastike i ostale riječi za rodbinske odnose?). i ne, nije se oženio kako ga vrlo kreativno peglaju djeca u školi, i našoj, a vjerovatno i onoj iz koje je došao, već je jedno prezime mamino, a drugo tatino. i ono, slatki je lik koji se fura na banksyja! to sam vidjela jer sam mu stalkala profil na fejsu, otvoren je, ne posta puno, al kad posta to je uglavnom banksy murali i street art. (btw, addovo me, što znači da nisam stalkala samo ja njega, nego i on mene, tako da #win totalni.) sad se moram uputit u tu umjetnost. moj nivo su oni crteži što se crtaju sprejem po zidovima, kroz neki plastični model. super mi je fora ona gdje lik baca kukasti krst u kantu za smeće. znate taj?

idem sad radit fiziku, iduće sedmice završni test za zaključnu na polugodištu, a imam pet i četiri.

edit:

skontala sam da je glupo da se samo žalim što nam ne valjaju stvari u školi, pa sam onda uzela i proguglala malo o ženama o nauci, i skontala ponovo ću vam napisati listu sa pet nekih za koje bi se trebalo znati, jer su radile super kul stvari, koje su nagrađene, a da nisu dobile bilo kakvo priznanje!

1. rosalind franklin je britanska biofizičarka. (ako ćemo iskreno, ja nisam 100% sigurna šta je to, al znam da je nešto oko DNA izučavala.) kasnije su njen rad koristila dva neka lika koja su za to dobila nobelovu nagradu.
2. jocelyn bell burnell je irska naučnica koja je otkrila da kada supernove eksplodiraju iza njih ostanu manje rotirajuće zvijezde. to je skontala na kembridžu tako što je analizirala tri hiljade papira koje je izbacio radio teleskop koji je ona sastavila. i onda... pogodite... nobelovu nagradu za fiziku dobiju njeni supervizori, a nje nigdje. mislim, sa pozitivne (koliko-toliko) strane, bar su ljudi poludili i skontali da je to seksizam, a ta je ženska, tito, bila sva na fazon – nije kao da je ovo neočekivano, u nauci je uvijek tako – ima glavno muško i tona žena koje rade iza scene, za koje se ne zna.
3. esther ledeberg je američka mikrobiološičarka koja se bavila virusima i bakterijama. mislim, meni je to na prvu zvučalo malo bljak, ali je ustvari prilično kul. ono, skontala je neki virus koji napada bakterije (što wow, ono, zašto to ne radimo na biologiji umjesto glista, to bi me možda i zanimalo) i sa mužem je razvila neku tehniku kako da se prebacuju bakterije iz jedne testne posudice u drugu, što je omogućilo testiranje raznih nekih antibiotika. muž dobio nobela sa nekim jaranima, ona nije, jer jel.

4. lise meitner je austrijska nuklearna fizičarka koja je otkrila nuklearnu fisiju, ali je bila žena i jevrejka četrdesetih u evropi, tako da je lik sa kojim je radila nije potpisao na rad i on je sam dobio nobelovu nagradu za hemiju 1944. godine, a nje ni na mapi. a ona, skontala i objasnila cijepanje atoma.
5. nattie stevens je američka naučnica iz 19. stoljeća koja je otkrila kako je spol određen hromosomima, a ne okolinom. onda je neki muškarac napisao udžbenik, i naravno nju nije nigdje spomenuo, iako je od nje dobio detalje eksperimenata, i tako je pobrao svu slavu za otkriće.

eto, to je pet za sad. našla sam listu na national geographic, na internetu. mada, ako ćemo iskreno, i ovo je prilično ograničeno na žene sa zapada.

*utorak.*

radili ispravak pismene (dobila 5, što znači da ću na polugodištu imati sve petice ako ne zeznem fiziku!). ja pisala na tabli. sjećam se kako mi je prošle godine to bilo prekul, a sad je već malo smor. onda sam imala tjelesni.

znači, ne znam kako je kod vas, ali mi već dvije godine samo igramo odbojke. bukvalno. ponekad možda košarku, ali većinom odbojku. imam drugaricu u londonu koja je na tjelesnom učila tenis, i imala plivanje i ples, i nema šta nije. to je tako prekul, ono baš je naučila neke sportove i skontala šta je zanima. a kod nas se ne radi ništa, nego sve ako hoćeš moraš plaćat. a i nefer je, jer sam možda super u plesu, a užas u odbojci, ali pošto se samo jedno radi, onda se nikada ne vidi u čemu sam fkt super. a i svlačionice su nam užas. one stare, izlizane klupe, koje su blago ljepljive i onda ti je fuj da spustiš bilo šta na njih, a ne, ne-do-bog-gluho-bilo tek da na njih sjedneš. i na podu su sve pločice, na kojima se uvijek vidi opala kosa, a meni je to malo bljak. ono, kojem geniju je palo na pamet da u svlačionicama budu bijele pločice? isto kao da nisu znali da se neće redovno čistiti. i hajd što su te pločice prljave, i što vidiš da su prljave, ali su i hladne, i onda postoje bukvalno dvije opcije – jedna, da se popnemo na klupe i presvučemo na klupama, druga, da izujemo cipele i onda stojimo na njima dok se presvlačimo. što je ok kada su tene, ali kada su čizme, ili gojzerice, onda je više akrobatika nego presvlačenje. još se mrzim presvlačiti u grupama, jer svi uvijek gledaju u sve, a ja sam trenutno malo zbunjena sama svojim tijelom, pa mi je još gore kad svi bulje. prvo, jer grudnjak i grudi, i ne znam baš šta bi od sebe i sa njima, a drugo, rastu mi dlake, i onda sve samo gledam kako da se što brže skinem i obučem da me niko ne vidi, i ne pita ništa.

danas me drugarica pitala što se ne brijem ispod pazuha. mislim, rekla sam joj zato što mi mama ne da, ali ustvari to nije baš tačno. mama mi nije rekla da ne smijem, nego da misli da ne trebam, jer kada jednom počnem onda to moram stalno, do kraja života i onda je to malo smor. drugarica kaže da nije toliki smor, kao, svaki drugi-treći dan, dok se tušira se obrije. ali ona brije i noge. pa joj treba malo duže. onda sam počela gledati svoje noge. možda bih i ja trebala. mislim, imam i po nogama dlake. i to pravo vidljive. preko ljeta posvijetle, ali su preko zime baš tamne. mislim, sa jedne strane mi se to ne sviđa, ali nisam sigurna zašto, jer sam ih uvijek imala, a tek su mi sada počele smetati. ne smetati, više kao ne sviđati mi se. hoću i ja da mi noge budu kao sa reklame. da bacim onu maramicu niz list i da ona sklizne i ostavi baršunasti sjaj iza sebe. a mislim, kada bih je sada bacila, samo bi se zakačila na dlakama, i ne bi ostavila nikakav sjaj iza sebe, jer mi je koža pomalo ispucana od hlora i zime, tako da mi se ne vide potkožne šljokice. ali eto, počela sam hejtati tjelesni, zbog presvlačenja. prvo dlake ispod pazuha, sada noge, još su sve počele gledati ko nosi grudnjak, ko ne, kakvi su grudnjaci, još samo da sad i gaće počnemo prebirati i tačno ću početi izbjegavati časove, i imati svake druge sedmice. nije kao da nastavnik vodi bilo kakvu evidenciju. prije par sedmica su dvije djevojčice zezale treću jer je imala bebaste gaće. šta to uopšte znači? kao pelene su bebaste gaće, sve ostale gaće su samo gaće, ne postoje bebaste i babaste, postoje samo gaće. sve su gaće jednake! i sve gaće služe svojoj svrsi. imaju gaće za menstruaciju, koje ti nije belaj da se uflekaju i na koje fino stane uložak. imaju kupaće gaće, i pamučne gaće. imaju one sa napisanim danima, koje niko ne nosi na dan koji piše na njima. pa šarene i bijele, sa mašnicom, bez mašnice, ono bukvalno je potpuno svejedno šta je na njima sve dok su ti udobne, dok se ne uvlače i ne spadaju i dok nisi ni svjesna da ih nosiš. eto, valjda

je poenta gaća da ne uzrokuju stres, a ove moje iz škole su uspjele pretvoriti i gaće u nekakav srklet.

odmor nam je utorkom kasnije, jer imamo dvočas tjelesnog, pa da se ne moramo dva puta presvlačiti. mislim, dobro su to skontali, ali s druge strane je onda dosadno, jer samo moj razred bude na odmoru, i ne smijemo biti unutra, jer traju časovi, pa se onda smrzavamo vani. a, kako je pao snijeg, danas su se svi grudvali. to je ustvari bilo prilično kul. slatki i ja smo bili u istom timu. on je odabrao da bude u mom timu. mislim, ne znam šta to znači. možda ne znači ništa, možda da mu se sviđam, možda samo da mu se neko drugi ne sviđa, možda da je vidio da pravim dobre grudve i onda zbog toga, ili zato što je znao da ću mu ja dati jednu rukavicu. ne znam. nismo nešto puno pričali. nešto malo o grafitima. onda mi je rekao da su mi najbolje grudve od svih djevojčica, što mi je na prvu bilo drago, ali onda mi je poslije bilo malo bezveze, jer je time rekao i da sve druge djevojčice ne znaju praviti grudve, što nije tačno, a i suptilno mi je poručio da dječaci i dalje prave bolje grudve od mene, što isto nije tačno. i rekao mi je da sam dobro igrala odbojke danas, što možda ipak znači da mu se sviđam, jer a) gledao je kako sam igrala, b) slagao je da sam bila dobra, da bih se bolje osjećala. mada ne znam da li to što je slagao znači da mu se sviđam, to je isto malo čudno. joj, sve je ovo tako konfuzno. pitala sam sestru neki dan da li kasnije postane manje konfuzno, i ona je rekla da ne, ali da samo prestaneš očekivati da će ti sve biti jasno. mislim, to je baš užas. totalni.

ono, da li se nekome trebaju davati komplimenti, čak i ako ne misliš to što kažeš, da pokažeš da ti se sviđa? ili znaš da ti se sviđa zato što ti je sve što radi super? ali, da li ti stvarno može sve što neko radi biti super, zar to nije malo čudno? da li ti neko ko ti se sviđa mora biti više super od drugih

Ljudi, ili je ok da ne bude više super, nego samo jednako super? je li te može istovremeno i nervirati neko ko ti se sviđa? jer se meni sviđa slatki, ali nekada ima baš glupe komentare i onda me nervira. kao danas ovo za grudve. i neki dan je rekao da su dječaci brži nego djevojčice, i tako neke stvari. i ono, ako mi se sviđa, je li to znači da treba da ga ispravim kada tako nešto kaže, ili da samo pustim. jer, s jedne strane, ako ti se neko sviđa, valjda želiš da postane bolja osoba i više kul i super, a s druge strane, možda mu se nećeš sviđati ako mu kažeš da nešto što radi nije ok. mislim da bih ja htjela da mi neko kaže da je nešto što radim glupo. bolje je da mi kaže, nego da misli da je glupo, a da mi ne kaže. ako slatki opet nekada bude pričao sa mnom, i kaže nešto glupo reći ću mu. evo, javno obećavam. mislim možda mu se budem više sviđala jer sam iskrena. a čak i ako ne, bar ću se sama sebi više sviđati, a i to je nešto. (mada, realno, ipak bi bilo najbolje da se više sviđam i njemu i sebi, jer je pravo sladak i ima genijalne oči!)

poslije škole su došli tata i sestra po mene, da idemo do nane u bolnicu. mama joj je napravila neke hrane, pa smo morale to odnijeti i malo sjesti sa njom i popričati. pravo je smiješno jer svi govore medicinske sestre, iako ima i likova, i doktori, iako ima i doktorica. isto kao da muškarci ne mogu biti medicinske sestre (braća?), a žene ne mogu biti doktori(ce?). nana je u sobi sa još dvije žene. složile su se da smo i sestra i ja a) mashallah cure, b) lijepe, c) lijepe, d) prelijepe, e) lijepe na mamu. očito za djevojčice nema većeg komplimenta nego da su lijepe, a za mame nema većih komplimenata od tog da su kćerke lijepe na njih, a za tate da su im kćerke lijepe na mame, jer onda su im lijepe i kćerke i žene, a pošto je ljepota glavni ženski kvalitet, onda tate mogu biti ponosne na svoje životne izbore.



onda, standardno pitanje – šta ima u školi. ja rekla da ću imati sve petice, one me pitale da li mi se neki dječak sviđa. zašto je to uvijek prvo što pitaju? a ne koji mi je od predmeta najzanimljiviji, ili u čemu sam najbolja, ili čime se još bavim osim škole, koji mi je najdraži stil na plivanju, da li više volim algebru ili geometriju, njemački ili engleski, da li čitam, ili pišem, koja mi je najdraža boja i zašto, najdraža životinja, ali ne, nego – ima li dječaka, sviđa li mi se neki. ne mogu da vjerujem da je to najbitnija stvar koju bi iko želio znati o nekome ko je djevojčica i ima 13 godina. i to uvijek ima li neki dječak. ono, šta da mi se sviđa djevojčica? toliko sam se iznervirala da sam onda ostatak posjete samo šutila. i sestra je, jer su i nju pitale za momka. onda smo sjedile u čekaonici i dopisivale se na fejsbuku, da nas ne čuju kako pričamo, dok je tata nanu unutra ubjeđivao da je doktor ne mrzi i da joj sestre ne stavljaju ništa u hranu i da mora jesti da ozdravi. onda smo na kraju samo slale jedna drugoj gifove, i na to potrošile sav 3G. mislim realno, zašto u bolnicama nema wifi, ljudi su u krevetu po cijeli dan, trebalo bi da mogu čitati i gledati filmove i slušati muziku, i sve.

nije da ne volim nanu i fkt joj želim da što prije ozdravi, ali da smo u toj bolnici morale ostati minut duže, mislim da bismo i same bile za liječenje. bacaju li i vas bolnice u depru? ono, osjećala sam se ko da cijelo vrijeme sjedim u džinovskoj školskoj svlačionici, jednako je odvratno.

jedva sam dočekala da se dokopam kuće. oprala sam ruke, sve sa sebe ubacila u mašinu za veš, legla i mislila malo o onom grudvanju. malo. okej, malo više.

je l vama ofirno kad se uhvatite da pred spavanje mislite o likovima i likicama koji vam se sviđaju?

pišite mi, kontate l vi to i-š-t-a?

## četvrtak

srijeda je šega dan u školi, samo pet časova, volim ga skoro ko petak. zato sam jučerašnje zatišje pred današnju buru iskoristila da malo pospremim komp.

joj, je l i vama to projekat ozbiljniji od generalke cijelog stana sa sve pranjem prozora i peglanjem stora (nije da ikad peglam store, al kontate)? pa koliko ja samo treša skupim na tom desktopu, ono, haos totalni, oči te bole od samog pogleda na njega ko na onaj školski mural. znači, ikonica na ikonici, gužva ko u tramvaju ujutro, redaju se jedna preko druge, a aplikacije se podižu po sto godina jer ga, realno, usporim tolikim smećem.

i uvijek u tom čišćenju nađem hejbet bisera, ponekad samu sebe iznenadim kako znam bit kreativna i pametna. tako sam našla pet razloga zašto muškarci nemaju svoj *deveti mart* pa pošto mi je realno malo puno čekat mart da to objavim, evo vam sad, pa vi dodajte u komentarima još barem pet razloga, a realno, ima ih barem pedeset.

listu sam nazvala: možda jeste nepravedno što žene imaju dan žena, a muškarci ga nemaju ali..

1. ...ali nepravedno je i što žene u BiH zarađuju 46% manje nego muškarci,
2. ...ali nepravedno je da je i svaka druga žena žrtva nasilja (ovo mi je sestra rekla, je l možete vi to vjerovati!)
3. ...ali nepravedno je i kad ti gazda da otkaz jer si trudna
4. ...ali nepravedno je i što moram plaćati za uloške i tampone, a ne biram hoćul imat menstruaciju, ono, moram
5. ...ali nepravedno je što žene svaki dan moraju prati suđe i veš i prozore, i onda za osmi mart uzme muško i opere džezvu od kafe i to je kao pravo velik korak za feminizam i nikako da vas pitam, je l znate vi uopšte šta je to feminizam? recimo, pravo puno ljudi, i muškaraca, i žena, odmah zakoluta očima kad im spomeneš tu strašnu riječ na f, ko

da im zdrav zub vadiš. odmah krene neki hejt, a pritom ne kontaju da feministkinja mogu bit i ja, i moja sestra, mama, nana, da to nisu neke lude, histerične, usamljene žene koje idu uokolo valjda gole do pasa i s dlakama ispod pazuha i uzvikuju *ženska prava!* ko neki plemenski poklič! mada, i ovo stvarno imam potrebu da iznesem frustraciju ovdje – zašto žene čim su ljute nazivamo histerične?! a, realno, to nikad ne radimo za muškarce. kao ok je da muškarci budu ljuti, oni imaju temperament, a ženama je kao prirodno da sjede i trpe, i čim to ne rade, odmah su histerične.

jasno mi je da u školi niste mogle naučit šta je feminizam, jer realno svi šute ko zaliveni, a zanima me jestel gdje drugo čule i od koga, meni su za takve teme delegirane tetka i seka, tako da ono, dosta sam sretna i povlaštena.

uglavnom, za razliku od juče, danas je dan bio dug i naporan, a kao šlag na kraju je došao jedan od mučnijih šopinga ever. sestra je došla po mene poslije škole da malo rođici kojoj je u subotu rođendan izaberemo neki poklon.

j.e.d.v.a smo našle nešto normalno da nije totalni odron. prvo, zašto je sve za djevojčice rozo? a za dječake plavo? zašto nema i rozo i plavo, pa da možeš birati šta hoćeš? i, tipa, još i žuto, i zeleno i narandžasto, i raznih boja i onda odabereš koja ti je najdraža, a ne rozo, jer na tome piše da je za curice. šta ako si curica i ne voliš rozu boju? ili ne voliš šljokice? a svi ti onda stalno kupuju takve stvari. ili, ako si dječak, a pravo voliš šljokice, a onda ti svi kupuju neke crne aute, i tebi to skroz bezveze. i lego za curice je uvijek neki glupi tipa frizerski salon, ili radnja, a za dječake su neki kul kao podmornica, ili helikopter. i njihovi imaju više dijelova, i zanimljiviji su, a naši samo tonu nekih stickera koje kao treba da polijepiš. ono, dječaci mogu da grade, djevojčice mogu da ukrašavaju. to je totalno nefer! i tipa, zašto imaju bebe za male djevojčice? i uopšte za djevojčice? kao, zašto

je prva stvar koje djevojčice treba da se igraju to da su mame i da nekoga presvlače i hrane? šta, kontaju da ako nas od malih nogu nauče da je zabavno da se brinemo o ljudima, i da je brižnost igra, poslije nam to neće teško padati? na kraju je sestra našla neku slagalicu drvenu raznih boja, i tonu plastelina. tata je kući rekao sestri da se i ona igrala i lutkama i malim šporetima i rozim suđem, i eto ispala je feministkinja, tako da očito to nije bilo presudno. Na to mu je ona odgovorila da svako pravilo ima izuzetak, i da feministice ne treba da *ispadaju* nego da se školuju i odgajaju, i da barbike i šporetići i rozo suđe nisu presudni ako djevojčica ima super cool tetku. Tako da nije samo do lutki, ima nešto i do tetaka.

šta vi mislite što nam se neke stvari sviđaju: da li zato što se rodimo tako, ili zato što nam otkad znamo za sebe samo to kupuju i onda nam se sviđa iz navike, i jer ne znamo za neke druge opcije?

i ne mislim tu samo na igračke već i na puno drugih stvari koje nekako radimo po navici jer je neko rekao da tako trebamo a ne znamo ni ko ni kad ni čemu.

evo, recimo, depilacija: o njoj se priča kao da je to nešto strašno kul, kao sad smo velike i odrasle jer brijemo dlačice ispod pazuha i po nogama.

da li meni dlake smetaju samo zato što cijeli život gledam slike žena bez dlaka na tv-u, u časopisima, na plakatima, na moru i što se meni cijeli život poručuje da su dlake neprirodne. a kako mogu biti neprirodne, kada rastu prirodno, iz moje kože, kao kosa, i nokti, i trepavice. pričala mi je sestra kako boli kada se skidaju dlake voskom, ili epilatorom, a kada ih briješ onda još više rastu. znači, pravo puno žena posvećuje jako puno svojih para i vremena da se bori protiv nečega što je skroz prirodno na njihovom tijelu. samo zato što je neko nekada odlučio da je ljepše ako su

nam noge glatke? mislim, kome je ljepše? muškarcima, možda. ženama isto možda, i ok je da neka žena kaže da se bolje osjeća bez dlaka, naprimjer ljeti, a da joj je smor brijati ih recimo zimi, ali je fazon što nas ne odgajaju da takve stvari propitujemo. rekla mi je sestra jednu super stvar koju mislim da je bitno da podijelim sa vama – nama je jako puno stvari koje su nefer i glupe ok, samo zato što smo naučene da mislimo da su te stvari prirodne. tako mislimo da treba da se brijemo, jer je logično da žene nemaju dlake, a ustvari se ne pitamo ko je to i kako odlučio.

meni to zvuči kao mudrost koju treba zapamtiti. možda je još negdje zapišem sad kad imam prostora na hard disku.

## *nedjelja*

ne znam kako svaku, ali svaku, dakle svaku, s.v.a.k.u nedjelju moja porodica uspije završiti tako da svi jedva čekamo ponedjeljak. a realno, ko se još raduje ponedjeljku? al, znači, mi kako legnemo u krevete u nedjelju uveče, svi pomislimo: hvala bogu, preživjesmo. uvijek imamo neka velika očekivanja od vikenda, uguramo u ta dva dana boga oca, a na kraju se završi da i to što uguramo, odradimo nasilu i u tome niko ne uživa. što je najgore, mislim da sam skontala i zašto je to tako, al bi realno nastao totalni haos kad bih to svojim i obrazložila, pa zasad njima šutim, a vama ću ovdje napisati pa mi vi recite tripujem li ili se slažete sa mnom. mislim da je problem u tome što nas od prvog razreda, ma od vrtića još, filuju pričom kako je porodica osnovna ćelija društva i kako ne možeš biti sretan izvan tog mama–tata–seka–braco okvira. ja isto mislim da je porodica pravo bitna, pogotovo kad se iole slažete, moja eto nije loša, imamo uspona i padova, al generalno, hajmo reć da smo normala. i mislim da je super imati ljude s kojima ne dijeliš samo prostor već i štošta drugo. al problem je kad ljudi misle da ne postoji ništa izvan te porodice, ono mama je samo mama, tata je samo tata, i ja i sestra smo samo kćerke. a realno nismo. ono, možda je moja mama i nekom prijateljica, možda je i planinarka, možda je moj tata i nećiji brat, možda je i dobrovoljni davalac krvi. kontate šta pokušavam reć?

fazon je, znači, u tome što svakog petka moji roditelji kažu kako smo premalo skupa, kako svi previše radimo, oni na poslu, sestra na faksu, ja u školi, i kako trebamo vikend da posvetimo jedni drugima. onda krenemo iznositi planove, pa se jednima ide na neki ručak u restoran, drugi bi radije da kuhamo skupa u stanu, pa bi jedni na planinu, a drugi

bi baš u skitnju do centra, pa jedni bi da možda zraknemo kakvu izložbu, a drugi bi da blejimo kući uz kokice i dajljski. i onda tako namaštavamo i dogovorimo se na kraju da ćemo do grada, pa ćemo prošetati vilsom onako ofirno skupa, onda ćemo na neku pastu i na kraju do muzeja. turizam u vlastitom gradu, što se na prvu i meni i sestri učinilo kao solidno kul ideja, ali realizacija nije bila čak ni solidna, kamoli kul.

prvi belaj – auto nam na tehničkom, i nemamo kako do grada. što znači tramvaj. nedjeljom. kad ono, lakše bi raketu sa marsa dočekali nego tramvaj. al hajd, moji roditelji ne odustaju, idemo #samojako potenciramo porodično druženje. mama je predložila taksi, tata rekao da je glupo da plaćamo kad sestra i ja imamo iskaznice, sestra rekla tramvaj je više ekološki, meni se išlo taksijem, al nisam htjela sestru da isfuram pa sam rekla da je tramvajem normala. drugi put ću je #bogami isfurat.

nejse, spremimo se mi za taj izlazak, mama je u fazonu kako nema pojma šta da obuče kad ćemo se u jednom izlasku i voziti u javnom prevozu, i šetati vilsom, i ići u muzej. ja se, po običaju, oblačim slojevito, ono, štrample, helanke, haljinica, majica, duks, jakna, šal, štucne, ukratko, djelujem kao da sam pobjegla iz narnije sa čitavim ormarom na sebi, ali taj stil mami baš i ne bih preporučila jer s tim se fkt treba znati nositi, a da ne slomiš vrat tako što si se saplela o sopstveni šal. sestra komentariše da obuče ono što joj se oblači baš kao da samo idemo, naprimjer, u muzej, i da je malo snobi od nje što misli da za vožnju gradskim prevozom treba neko posebno odijelo, pancirku valjda za izlazak među obične smrtnike. mama je samo propucala pogledom, realno, i ja mislim da je sestra malo pretjerala, bila je baš nervozna, jer mama je stvarno kul, nije uopšte razmažena i iako vozi auto i spretnije i puno duže od tate, često

ide pješice ili tramvajem, a kad ide autom na posao, uvijek kupi još tri kolegice usput da poštede i okoliš i kućne budžete. mama je stvarno dobro iskulirala i samo zatvorila vrata spavaće sobe, ko zna šta je iza njih sve izgovorila.

uglavnom, nakon sto muka nekako smo se svi skupa pokrenuli, došetali do stanice, čekamo tramvaj, a na tramvajskoj stoji onaj poster *postani oficir armije bih*. joj, kad se sestra na to upalila ko petarda. mislim, kontam što. jer, ono, na posteru je žena, i dva lika, i piše oficir, a ne oficirka. kao, skontali su da treba staviti ženu na poster, al nisu skontali da možda treba ubaciti ženu i u jezik. ne može sav feminizam odmah, nego na kapaljku (to je sestra rekla, i, realno, ovo na kapaljku mi je totalno prekul izraz). ali onda se i mama ubacila u sestrin govor, i pitala a je li stvarno feminizam da bude više žena u vojsci. i sestra je na to stala, ali ono baš stala, što se realno, užasno rijetko dešava. ono, uvijek ima odgovor na sve i na ovo nije imala. #mamaprekucala.

mama je onim svojim smirenim, ujednačenim glasom samo rekla kako je vojska užasno problematična institucija, jer joj je primarna funkcija nasilje i da ona misli da rješenje nije gurati više žena u lošu instituciju, nego graditi društvo u kojem bi se riješili te institucije. sestra je promumljala nešto o tome kako vojska možda može postati bolja, ako u njoj bude žena, na šta je mama rekla da se neke stvari ne mogu reformisati da budu dobre, nego se jednostavno trebaju ukinuti i graditi neke nove. i onda je onako, sa blagim osmi-jehom rekla sestri nešto o rosi luxemburg, na šta je sestra ostala totalno puf, jer i ona i ja nekada zaboravimo da je mama pravo načitanica i pametna i zna tonu stvari, nego kontamo kako je samo mama.

i u to dođe tramvaj pun studenata i sredovječnih žena. uvijek sam se pitala zašto je u javnom prevozu stalno toliko više žena, pa sam došla do najjednostavnijeg zaključka da



žene prosto manje voze auta (znate li da postoje zemlje u kojima žena smije voziti auto samo u pratnji muškarca!), a onda sam ipak pomislila i da možda manje rade, jer sam ih po troli uvijek sretala u jeku radnog vremena, s kesama s pi-jace ili onako kao da idu u grad da bi ubile vrijeme prije nego se vrate kući kuhat ručak za djecu kad dođu iz škole i muževe kad dođu s posla. a možda je samo zato što muškarci i kada ne rade rijetko preuzimaju na sebe kućne poslove kuhanja i nabavke. šta vi mislite o tome, stvarno me zanima? realno, zašto je manje zaposlenih žena, nego muškaraca? rade li vaše mame? je l fkt još ima porodica koje tripuju da je muška sposobnost da kući donese platu pitanje časti? i je l fkt znate nekog odraslog muškarca kojem je problem ako žena zarađuje više od njega? i je l vi mislite da je rintanje po kući nešto što se lako da preračunat u živu lovu, jer ja mislim da da, ono, ako znamo koliko košta kad žena čisti tuđe stanove ili kancelarije, znamo valjda i koliko košta kad čisti svoj? tetka mi je jednom rekla da je pitanje neplaćenog kućanskog rada važno pitanje feminizma, a realno kako i ne bi bilo, ono, ako moram da radim kući da perem, peglam, kuham i čuvam djecu dok je muž na poslu, onda, ono, nije da ne radim i nije da sam samo domaćica, jer da nema mene neko bi morao platit da se opere veš u vešeraju, naručit klopnu iz restorana i platit vrtić i produženi boravak za klince. ne moraš bit neka geek matematičarka da sabereš dva i dva i skontaš koliko košta rad žene koja kao ne radi. i ono najbolje kad nekog pitaju šta im mama radi i oni kažu ništa – kao buraz, osim ako ti mama bukvalno samo ne sjedi cijeli dan i gleda tv, onda nije da ne radi ništa, nego obavlja besplatan kućni rad.

nego, tramvaj. da ne bi rastezala ovo ko teraviju, jer nedjelja je ionako trajala predugo, ušli smo mi tako na našoj stanici, mama je sjela, tata se držao za rukohvat kraj njenog

sjedišta, sestra i ja smo stajale malo dalje od njih, a onda je neki stariji lik ponudio mojoj sestri, tačnije *ovoj lijepoj mladoj dami* da sjedne, na šta se lijepa mlada dama zahvalila na ponudi i rekla da ne bi da sjedne, on je ipak stariji, a ona je dobro odgojena. i još je promumljala meni na uho kako ona nije mlada dama, nego osoba. on je onda još malo navaljivao sve kao kulturno, a ona odbijala i na kraju se lik malo kao i uvrijedio. sestra mi ništa nije rekla, samo me pogledala i ja sam fkt zamislila situaciju u kojoj, recimo, moja mama sad ustaje sa onog sjedišta kojeg je jedva osvojila i nudi ga nekom studentu sve govoreći mu evo neka ovaj lijepi mladi damac sjedne ovdje. ono, svi bi je gledali ko da je šiznula. ovog lika nisu tako gledali. naprotiv, on je bio ugladeni džentlmen, a moja sestra garant ova današnja djeca koja se ne znaju ponašat. mama i tata srećom nisu ništa skužili.

kad smo se napokon dokopale zraka i izašle iz trama, novi show. sestra je skužila da joj nema novčanika. izdžeparili je u tramvaju! užaaaaas. ono, imala je u njemu nešto malo love i sve dokumente, člansku od biblioteke na faksu i gomilu nekih đida kakve obično furamo u novčanicima. sreća jedino da joj je nova vozačka kući ostala, jer se curi hvalila s njom neki dan. naravno da je poludila pa je u napadu histerije rekla da je sve to jer svake nedjelje forsiramo to porodično druženje i idemo negdje skupa i da joj se ovo uopšte ne bi desilo da je, kako je i planirala, išla sa ekipom s faxa na buvljak bez novca (to je jedno stvarno kul mjesto na fazon onih američkih garažnih rasprodaja iz filmova, samo se ništa ne prodaje, nego poklanja ili mijenja za nešto). mama joj je govorila da se smiri i da se to događa, a ona je i dalje vikala i vikala. tata se samo unezvijereno okretao oko sebe i pratio reakcije prolaznika na sestrin bijes baš ko da je bitnije šta o njemu misle random prolaznici nego on sam.

a on sam očito nije mislio ništa jer nit se mijesao niti je išta imao za reć. onda je mama rekla da okej, ako niko neće, ona će otići u muzej i to ne u zemaljski gdje smo svi planirali, već eto baš iz inata u historijski, da vidi tu neku izložbu o svakodnevnom životu u jugoslaviji koja se zvala *nikad im nije bilo bolje*. rekla je to tako ljuto i tako pobjedonosno kao da će nam silno naškoditi ako pogleda neke regale i miljeiće iz osamdesetih, ono, who cares realno je l bilo bolje il gore, bitno je da je bilo, s naglaskom na *bilo*, dakle, perfekt, dakle, više nije. nerviral vas ta stalna priča o divnim davnim vremenima? il vi možda imate sreće pa imate roditelje koji žive u sadašnjosti, a ne u prošlosti? uglavnom, mama je frknula i otišla na jednu stranu, sestra na drugu, tata i ja smo ostali nasred trotoara, potpuno pogubljeni, al ono ful. meni je nekako bilo žao i jedne i druge, al pomislila sam kako će sestra sigurno s ekipom na buvljak i kako bi i za mamu bilo dobro kad bi na tu izložbu pozvala neku drugaricu, ne sjećam se kad je izašla s nekim ko joj nije familija. a imala je stvarno kul jaranica. kad sam bila manja sjećam se da su mi uvijek donosile neke pametne knjige i miyazakijeve crtiće i štrampke s mačkama koje svijetle u mraku.

i, na kraju ne znam jesmo l tako stiltani tata i ja bili više jadni il komični. malo smo se gledali, a onda je on samo slegnuo ramenima i pitao hoćemo l na pastu, a ja sam klimnula glavom, jer sam realno od cijele predstave i ogladnila. dok smo čekali klopu nismo spominjali ni mamu ni sestru ni novčanik, samo je tata rekao kako će sljedeće nedjelje s rajom otići u ribu, jer je baš poželio, pa je onda zamucnuo pa upitao mene da ako hoću idem i ja s njima. ja sam mu rekla da je ok da ima život i pored mene i sestre i da je skroz uredu da ide s rajom sve dok nam donosi pastrmku, na šta se on nasmijao i rekao a i to još par godina dok ne postanem i ja veganka. sestra već tri godine ne jede meso, uop-

šte nije veganka, već vegetarijanka, dakle, jede ribu, ali tata to još nikako da svari i koristi svaku priliku da bar u šali ishejta svaki oblik nemesožderstva, što smo svi već navikli ignorisati. nakon što sam se ubila savršenim špagetima (nešto savršeno i u ovoj nedjelji!), zavalila sam se u fotelju i preživala. tata je čitao novine, a ja sam otipkala mami neku presmiješnu poruku pomirenja. mada nije ni da smo se svađale. u poruci sam joj rekla da ništa ne brine, da se nadam da je izložba dobra i da i sis i ja volimo njenu jugoslaviju jer je ona daleke četrdeset šeste dala ženama pravo glasa, a onda je sedamdesetih organizovala veliku feminističku konferenciju kad je i u europi to bio big deal. mama je odgovorila gomilom nekih srcastih emotikona, al hrabro sam to otpila.

koriste li vaši roditelji fejs i ostale im-ove i kako opstajete od njihovih uplakanih psića i maca sa srcima u očima? joj, i dešava l se vama da, ono, postate sliku sa rajom iz razreda i onda neka tetka iz trećeg koljena koja vas nije vidjela otkad su vam izrasli stalni zubi počne pisati – mashallah, kako si narasla, velika cura postala. ono, ja uvijek hoću da tu tako rodbinu blokiram, al mi mama ne da, kaže nekulturno. realno, šta ima bit nekulturno, nije ko da je neko sjeo i napisao bonton za familiju na fejsbuku. i da jest, sigurno bi u prvom poglavlju pisalo – ne smarajete djecu izljevima emocija. na drugom bi bilo – prestanite mi komentarisati na slike sa rajom, ono fkt mi ne treba komentar neke tamo mamine rodice na sliku sa razredom, kako sam – ljepotica, ista mama, nanine oči imam. ono, hajd ne. i u čemu je fazon sa odraslim i potrebom da sve skontaju, kao mi postamo neku svoju internu šalu i oni prokomentarišu na to, t.o.t.a.l.n.o.m. nekom fulom, i onda to bude preofirno, a ne možeš im reći. šta vi radite u tim situacijama? ja samo bacim lajk, jer, ono, ne znam šta da im napišem. mislim, najrađe

bih izbrisala komentar, al kontam i oko toga bi porodična drama nastala. JOJ. isto, četvrto pravilo – ako mi mama ili tata nemaju fejsbuk, hajd nemojte mene tagovat na njihove slike iz mladosti. mislim, ofirno meni, ofirno njima, ofirno svima. samo im pošaljite mailom. nema potrebe da mi raja gledaju sliku mame sa fudbalerkom i tate u trapericama. ALI.FKT. i peto, čisto onako da zaokružimo, nisam sin. ako ćete me već smarat komentarima na fejsbuku, hajd da ne budem sin. žensko sam, i ne odgovaram na *sine*. eto, toliko o fejsbuk bontonu od mene. šta vas najviše nervira? na kraju, ma nije ni ispala toliko loša, ta nedjelja. kakve su vaše? sestra je upravo stigla, idem vidjet šta je pazarila bez prebijene pare, pa ću oprat kosu dok je jeftina struja. laku noć.

*ponedjeljak*

jutros sam kasnila u školu, užas. i to ne ono 4-5 minuta, već 20, nisam na kraju ni kucala biologičaru, bilo mi je preofirno. bolje jedan neopravdan, nego *uranila, zoru prevarila* i drugi lafo duhoviti komentari. ono, da l se nastavnici sjećaju svog smisla za humor kad su bili naših godina, i da l kontaju da su ovi neki fazoni preofirni?! a, realno, da sam bar imala neki kreativan razlog, možda bih i pokušala, ovako nije imalo smisla, prosto sam prespavala. sestra je spavala kod drugarice s faxa, spremale su neki ispit, mama i tata su me budili prije nego su otišli na posao, jasno se sjećam kako sam im rekla da sam budna i da se oblačim, čini mi se da sam fakat i ustala iz kreveta i došetala do ormara, otvorila ga, konstatovala da mi je sva odjeća dosadila i da bi bilo divno da mi se pojavi neka kul tetka iz amerike s punim koferom krpa, onda sam zatvorila ormar, čula kako mama i tata zaključavaju stan, pogledala krevet, pogledao on mene i dogovorili se da ću još samo pet minuta. tu sam se negdje ukinula i probudila se deset do 8, a čas, ono, počinje u 8. haos.

uglavnom, došla sam sva zajapurena, skontala da nema smisla upadat na čas kad ga je skoro pola prošlo, sišla dole u hol, skontala da je dežurna jedna super cura iz devetog razreda koja trenira s mojom sestrom, pa se uvalila kod nje u kabinu. kraljica mi je iznijela mandarine i banane i dala šifru za pedagogicin wifi, koja likica, osjećala sam se ko da sam joj kući došla i ko da se znamo sto godina! odmah smo se dodale na fejsu, napravile selfi i poslale mojoj sestri. e, a onda je njoj stigla notifikacija, pa je malo umrla kad je vidjela da joj je tata okačio nešto na zid, pa smo se smijale i prepričavale sve blamove koje su nam roditelji, tetke, strine i komšiluk priređivali. ona je pričala kako se jednom po-

svadala s daidžom jer mu je stalno brisala neke glupe pjesme koje joj je stavljao, pa joj je on onda rekao da je to nepoštovanje, a ona mu je rekla: moj wall, moja pravila. kasnije je ukinula opciju da joj iko išta kači po zidu, pa je poslije opet vratila, jer su je drugarice natjerale. uglavnom, ta slika što joj je tata okačio, to sam već kod nekoga vidjela, fotka nekog ogromnog nabildanog lika u majici kojem na leđima piše deset pravila za dejtanje njegove kćerke. ono, neki preloš pokušaj duhovitosti, savjeti tipa: ti povrijediš nju, ja ću povrijediti tebe – ja sam posvuda – bolje ti je da odmah nađeš advokata – bolje ti je da odmah nađeš posao – ona je moja princeza, a ne tvoj trofej... likica se na prvu nasmijala, čak je htjela i da zataguje lika koji joj se sviđa, al ja sam joj rekla da me te zafrkancije nerviraju, jer, ono, nije da sam štafeta koju tata treba predat nekom liku koji će me pronosat okolo. ona se nasmijala i rekla da sam upravu i da se vidi ko mi je sestra i nismo stigle ništa više iskomentari-sat jer sam morala bježat na čas, da ne zakasnim i na drugi. samo sam joj se stigla brzinski zahvaliti na voću i internetu, ona je dobacila *sharing is caring* i ja sam ustrčala uz stepenice do kabineta matematike. nisam je stigla ni upitat otkud joj pedagogicina šifra.

fkt, je l i vama pravo glupo što škole nemaju wifi ili ako ga imaju, ima ga direktor, zbornica, pedagogica, a od nas kriju te šifre ko zmija noge?! ne znam, možda jeste glupo, možda bi bio totalni kolaps kad bismo se na velikom svi nakačili, al da bar imamo neke wifi zone, da nam je bar biblioteka više od skladišta lektire koja radi dva sata u danu, tipa od 12 do 14, i bibliotekarka svaki put hoće da umre od smaračine kad je pitaš za neku knjigu koja nije lektirska.

odradila matematiku u polusnu, preživjela na banani što mi je dežurna uvalila i pravo se obradovala velikom od-

moru da uzmem kakav pošten sendvič, jer jutros nisam stigla ništa napraviti. a onda sam još skontala i da ću ga moć s mirom pojest, jer smo nakon velikog trebali imat fiziku pa nam je razredna javila da je fizičarka slomila kuk (gadno!) i da nećemo imat časa. još nam je rekla da će je do kraja polugodišta mijenjati hemičarka i zaključit nam ocjene na osnovu dosadašnjih. znači, nemam vremena da ih pokvarim! što je kul jer sam stvarno više umorna i fkt jedva čekam raspust i tako se otprilike osjećam cijeli decembar. uglavnom, imali smo slobodan čas pa smo onako svi grupno išli u park iza škole. dugo nismo bili tako svi skupa, cijeli razred na jednom mjestu, a da to nisu časovi i veliki odmori kad se ionako raspemo u neke grupice. mislim da smo se zadnji put ovako družili na školi u prirodi u petom. i bilo je kul, uglavnom, svi smo se nekako zajedno zezali, nije bilo nikakvih hejtanja ni prenkovanja, baš smo samo pričali o školi, o nastavnicima, čak i o dejtanju a da se dječaci nisu smijuljili ko prvačići. napredujemo! i toliko smo daleko otišli u tom napretku da su se čak skoro svi dječaci složili da im je uredu i da cura pozove dečka na dejt, al bi bilo najbolje kad bi se nekako kliknuli pa predložili izlazak nekako istovremeno, al za to ipak treba malo telepatije.

i da, još jedan mali korak za čovjeka, ali veliki za VII-2: moj najbolji drug uspio je spomenuti svoje odlaske kod psihologinje, a da nije bilo nikakvih spuštanja i zafrkavanja! istina, uglavnom su ga izignorivali, ali je bar neko upitao kako to izgleda i ima li njegova psihologinja onaj kauč kao na filmovima na koji se zavališ i pričaš, pa je neko dodao da bi volio da se ispriča s nekim koga ne poznaje, jer se za tajne koje otkrije nekom iz razreda uvijek boji da će dobiti noge i doći baš do onih do kojih nikako ne trebaju doći. to mogu da razumijem. koliko god ja vjerujem najboljem, uvijek mi bude mrvicu frka da će nešto što mu kažem o slatkom ot-



kriti nekom drugom, pa taj neko nekom trećem, pa će na kraju preko nekog šestog sve doći do slatkog – samo što to više neće biti obična mala tajna već užasan trač. stvarno, je l vam se ikad to desilo i kako ste izvukle živu glavu? meni srećom još nije, možda fkt imam iskrene prijatelje, a možda mi samo tajne još nisu dovoljno kul i zabavne?

zadnji čas smo imali odjeljensku i razredna nam je na stiku spremila neke kul reklame jer smo se prošli put dogovorili da su nam današnja tema mediji i reklame. bilo ih je fakat kreativnih, ali i dosadnjikavih. meni je sekunda falila da se javim pa da pitam je l iko gledao reklamu koju je neki brend uložaka nedavno izbacio. dosta je fora onako, na prvo gledanje, prikazuje razne djevojke i žene koje se bave sportom i brutalno se povređuju, ono, prava krv, rane, zavoji, i onda na kraju piše *zar da nas malo krvi spriječi?* to je valjda prva reklama za uloške koja mi nije povrijedila inteligenciju ko što mi je vrijeđa svaka ona s plavom tekućinom, bijelim farmerkama i gomilom nasmijanih skakutavih cura koje se i u *one dane* moraju osjećati jednako poletno. opet taj termin! isto kao i *drugo stanje*. ili još gore: *blaženo stanje*. mislim, što se toliko bojimo nazvati stvari pravim imenima. realno, ljudi, hajmo ovako, jednom za svagda:

- nisu oni dani, već je menstruacija
- nije blaženo stanje već je trudnoća
- nije ona stvar već je penis il vagina
- nije ono najgore već je rak

normala da ništa od ovog nisam rekla razrednoj, i ja ponekad znam igrati na sigurno. treptala sam cijeli čas jer jutros nisam bila na prvom, a na kraju se ispostavilo da me biološičar uopšte nije ni zapisao.

no, i bez mene, pokrenula se priča o glupavim reklamama za deterđente gdje uvijek mame rintaju sretne što sino-

vima čarape za fudbal budu sniježno bijele, jer, realno, to je od krucijalne važnosti za zabijanje golova. i to me baš obradovalo, još jedan poen danas za VII-2, što nisam samo ja ona koja primjećuje takve stvari, već nas eto ima još. svi smo o tome imali neki stav i bilo je baš dobro i žustro, toliko da smo ostali petnaest minuta duže, pa je razredna rekla da ćemo na idućem času nastaviti. neko je pitao možemo li nastaviti sutra na engleskom pošto nemamo više odjeljenke u ovom polugodištu, a ona je rekla da možemo, ako ćemo i argumente iznositi na engleskom. uglavnom, u školu kasnila, iz škole kasnila, totalno takav dan!

kad sam došla kući, skužim da je ona dežurna poslala na messenger neku super fotku sa tri pravila dejtanja moje kćeri: 1. ja ne postavljam pravila. 2. ti ne postavljaš pravila. 3. ona postavlja pravila: njeno tijelo, njena pravila. u potpisu: tata feminista. baš me razveselila, dopisivale smo se poslije, totalno mi je kul što me ne gleda kao neko derle iz sedmog razreda, već skroz kao sebi ravnu. mislim da imam novu drugaricu!

zar to nije totalno vrh, to kako nikad ne znamo kad i gdje ćemo upoznati nove prijateljice il prijatelje?

*petak.*

zadnji dan polugodišta!

oficijelno su mi zaključene sve petice! zezao me drug iz razreda juče da sam štreber. ja sam mu samo rekla da nisam štreber, nego štreberka, okrenula se i otišla. prije mi je pravo smetalo kada me neko za to zeza, onda sam pričala sa sestrom prošle godine i ona je rekla da nema ništa loše u tome da sam pametna i da imam super ocjene, i da samo kod nas to uspiju pretvoriti u lošu stvar. realno, meni štreberka znači da radim zadaću na vrijeme, da volim da čitam i pišem, da me zanimaju stvari koje radim u školi, ali i da sam dovoljno odgovorna da radim stvari koje me ne zanimaju. zašto je to loša stvar, zašto je loše to da ja želim da posvetim svoje vrijeme tome da učim?

jedino što mi pada na pamet je da je to zato što društvo misli da ima nešto što bi bilo primjernije da radim, umjesto što učim. pretpostavljam da me niko ne bi zvao štreberkom kada bih umjesto historije učila kako da kuham, kako da razvijam jufke, ili kako da filujem sarmu. pri čemu ja uopšte ne mislim da te stvari ne treba znati, ali mi užasno ide na živce ta pretpostavka da dječacima historija prirodno upada u mozak, a meni sarma! e pa nije! moj najbolji drug genijalno kuha. zato što to pravo voli i ima super mamu koja ga tome uči. već sada zna praviti pravo komplikovane torte, i super ih ukrašava, i pravi genijalne kolače, i zna čak i baklavu napraviti sam! i to mu bude pravo dobra! ja prošle godine nani odnijela da proba, čak je i ona aminovala. mislim, onda mi je prigovarala sljedećih pola godine kako je on tako fin i sposoban – rodila ga majka – a ja još ne znam. ali je poenta da mene baklava stvarno ne zanima, ni kako jufka mora biti prozirna, ni koliki trebaju biti komadi oraha, ni temperatura agde kad se zalijeva, sve mi je to do-

sadno i glupo i neću da se bavim tim. isto kao što neću da se bavim ni popravljanjem auta, i ne zanima me debljina guma, jačina motora, i kako se ulje provjerava. dosadno mi je, i, za sada, u životu mogu bez tih vještina. ako mi nekada budu trebale, dovoljno sam inteligentna i sposobna da ih naučim. i dovoljna štreberka da ih prekucam!

ali me historija zanima, i engleski. mada mi uvijek ide na živce kako u historiji nikada ne radimo neke žene, osim ako nisu bile nečije ljubavnice ili supruge, ili ako se nisu neka dva muškarca oko te žene posvađala. ili se spomenu u kontekstu porodičnog života i to ono kategorija – žene i djeca. cijelo poglavlje o muškarcima, i onda samo paragraf o ženama, valjda da nas podsjetite da su i žene živjele u 12. stoljeću, da se nisu muškarci sami reproducirali. realno, toliko ih nema u udžbenicima da bi to bio logičan zaključak – žena nije ni bilo nigdje do kraljice elizabete, onda se ona pojavila kao neka nova ljudska forma sa grudima i dugom kosom, i haljinama, i onda su nakon nje postojale još neke žene, mada rijetko, i samo ponegdje. u francuskoj je bilo žena, u njemačkoj slabo. sljedeće polugodište radimo srednji vijek i ja sam već pitala nastavnicu da li mogu raditi prezentaciju o vješticama iz salema koje su spaljivali zato što su bile neudate. onda je nastavnica rekla da ne mogu, jer je malo morbidno, a i kao ne radimo ameriku. realno, mislim da je ovo prvo, više nego ovo drugo, jer uopšte nisam pitala da radim za ocjenu, samo jer mi je zanimljivo. tačno se može pratiti od tada do sada kako su se žene kroz historiju kažnjavale ako nisu htjele da se udaju, rađaju djecu i imaju porodicu.

odlutah ja plaho. počela sam pisati post da vam kažem da me slatki zvao u kino!!! najkul. stvar. ikad.

ok, ne baš ikad, ono tipa, neograničena količina nutelle do kraja života bi možda bila više kul, ili kada bih upoznala

ekipu iz gilmore girls, ali od stvari na spektru mogućeg, ovo je jedna od boljih koja se mogla desiti. ovako je to izgledalo.

danas mi na veselom času i svađaju se svi oko toga koju ćemo muziku puštati. pola razreda je htjelo neke narodnjake, pola nešto strano, i onda su se svađali šta je gore. mislim, ja ne volim narodnjake, jer mi mama i tata nisu nikada dali da to slušam, ali većina strane muzike koja se pušta ima podjednako glupe tekstove, tako da je malo bizarno raspravljati o tome na nekom intelektualnom nivou. nije kao da će me fifth harmony pretjerano oplemeniti u životu, ali je dobar ritam, pa onda nije ni bitno. mada, sestra mi je napravila plejlistu na youtube-u, kao kul muzika za cure, od pravo stare, do novije, i ima baš dobrih stvari! (ukucajte Likicina plejlista na youtube i izaći će vam! pa možemo pričati o tome kako vam se sviđa.)

uglavnom, mi na veselom času, i svi se svađaju, i ja sjedim sa drugom nazad u nekoj klupi i pričamo o tome kako psihologinja hoće da sada zapisuje sve što pojede, i kako on misli da ne treba, ali svejedno to radi, jer ga mama tjera. ja sam rekla da mislim da je to pametno, da proba, pa da vidi, svakako će raspust, ima vremena. i mi pričamo i dolazi slatki. (a, znači, pravo je sladak, ja se sve smijuljim kad pomislim na njega, ali ono totalno ofirno, ko u filmovima, sestra me stalno zeza.) i pita može li sjesti, i ja kažem da može, a drug prevrne očima, jer mu se slatki ne sviđa. nije ljubomoran, nego samo misli da je ovaj malo ufuran, i da nije pametan ko ja. ja mislim da ga samo zanimaju druge stvari, i u nekim je bolji i pametniji od mene, u nekim nije. i tako je slatki sjeo sa nama, onda sam ja najboljeg druga nogom lupila ispod stola da se pomakne, osim što sam fulila i opalila slatkog, i onda se morala izvinjavati i bilo je užas. ali je

bar najbolji drug skontao u čemu je fazon, pa se pomakao, i otišao da se i on svađa oko muzike. a slatki suuuuper crta, al baš drama totalna, i dao mi je danas crtež što je mene nacrtao. ja sam bila pravo sretna, ali onda nisam htjela da djeluje kao da sam pravo sretna, za slučaj da mu se ne sviđam, nego samo hoće da budemo raja, pa sam onda bila sva kao kul i promumljala – hvala – i onda se on totalno zbunio i otišao, i ja sam se osjećala totalno glupo. to je zato što su mi drugarice rekle da budem misteriozna i da se pravim da me ne zanima.

onda sam bila neraspoložena, jer sam kontala kako sam sve zeznula i da me sad mrzi, onda sam plakala kada sam došla kući. onda je sestra poludila, jer je morala da uči, a ja sam dramila, rekla mi da prestanem slušati glupe savjete, da se saberem i samo mu kažem da mi se sviđa, i onda svi kolektivno možemo dalje sa svojim životima. onda smo se posvađale, jer sam joj rekla da je odvratna i ništa ne konta, ali kada sam se isplakala i smirila, skontala sam da je u pravu. užasno je glupo kriti da mi se neko sviđa, i iskreno, ne da mi se peglati više sa ovim, je l gleda u mene, je l gleda u prozor, ili kroz prozor u pticu na grani, je l se druži sa mnom onako, ili onako malo više, i šta znači to što me crtao, fkt mi je sve to baš onako uber peglativno. i onda sam skontala da ću mu samo reći. onda sam mu se javila na fejsu, izvinila što sam bila kreten, i poslala sliku kako sam crtež zakačila na policu u sobi. i on me pitao što sam bila čudna, i ja skontala da je to savršen trenutak da mu kažem, i samo mu rekla da mi se sviđa.

joj.

joj!

napisala, i onda sam bacila telefon na drugi kraj kreveta, jer nisam mogla da gledam u njega. seenao je, i onda one tri tačkice kako piše, i piše, i, mislim, ko će gledati u to. a

srce mi je lupalo luđački, ne kontam uopšte šta mi se dešava. isto kao da je neko uzeo i moj mozak zamijenio sa mozgom neke cure iz onih glupih serija, ili filmova, u kojima samo mogu misliti o dječacima! užas! nikada u životu nisam bila ovako dramatična. mislim, bacila sam telefon preko kreveta. ono, sad kad pomislim na to, dođe mi da lupam glavom od zid koliko me same sebe stid. sestri ne smijem ni reći, zezala bi me sljedećih pet godina. uglavnom, bacila ja telefon. i sad, sjedim na jednom kraju kreveta, telefon na drugom, a zvono mi ugašeno, tako da ne znam ni ako pošalje nešto. i sjedim. i grlim jastuk. i onda sam nogom dohvatila telefon, jer nisam smjela rukom. i dogurala ga do sebe, i pogledala, kad tamo poruka. i eto, rekao je da se i ja njemu sviđam, i pitao hoću li u kino sutra. i ja logično rekla da hoću, onda smo još malo pričali i ja rekla kako moram ići da pišem nešto, jer više nisam mogla tog stresa, kontala sam srce će me opaliti.

joj ne znam, je li ovo uvijek ovako stresno? mislim, hoću li se navići pa da mi bude manje stresno, ili je uvijek isti belaj kada ti se neko sviđa? pitala sam sestru, i ona je rekla da se navikneš, pa bolje prikrivaš i od drugih ljudi i od sebe, ali ustvari ti nikad baš nije svejedno kad ti se neko sviđa. i što ti se više sviđa, to ti je veći belaj, i veći stres, i teže gutaš i dišeš.

nisam ja za ovoga.

ni za menstruaciju, ni za grudnjaka, ni za dječaka. svi stalno govore kako je super biti djete, jest al malo sutra. znate li vi, ljudi dragi, koliko je zeznuto biti djevojčica! mijenja mi se tijelo, ne znam šta ću sa njim, mijenja mi se glava, ko da više nije moja, svi me drugačije gledaju, a ja se ne osjećam odraslije, svi imaju mišljenje o svemu što radim, i sada odjednom ima samo more stvari koje ne smijem, i koje više nisu ok samo zato što sam žensko. ima i super momenata,

jer super su mi raja, i škola je zanimljiva, i sestra mi je najkul, ali, samo da se razumijemo – nije lako, i da mi je vidjet vas kako preživljavate sedmi razred dok vam rastu dlake i sise i sve! eto! odoh sad da spavam, iznervirala sam se.



*subota.*

znači, u kinu je bilo tako predobro, maloprije sam se vratila, i još ne mogu sebi da dođem kako je super bilo! fkt, znači, wow. ali mi je cijeli dan u suštini bio genijalan, tako da vam moram ispočetka.

prvo, znači, počeo je raspust! uvijek prvi dan raspusta odspavam, i jutros sam spavala do pola 11, i probudila se skroz naspavana i odmorna, i bez glupog alarma. zašto nam škola ne može počinjati tako. da nije ni prva ni druga smjena, nego negdje od 11, do jedno 4-5. da se možemo naspavati ko ljudi, a ne, ono, kad je u 8, prva tri časa obično i ne znam šta se dešava. mogu misliti kako je nastavnicima, ono, meni je mrsko da slušam, ne mogu zamisliti da još moram pričati nekome nešto 45 minuta. uglavnom, jutros se naspavala. probudila se pravo raspoložena. i još imamo tradiciju da svaki prvi dan raspusta mama napravi palačinke za doručak (ako je vikend, ako nije, onda prvi vikend), i jutros su bile palačinke sa nutellom kada sam ustala i onda sam se našopala kao čovjek (može li kao žena?) i onda sam sjela da pregledam buffy the vampire slayer. inače gledam gilmore girls, al mi je trebalo malo promjene, pa sam pitala sestru šta bi mi preporučila i ona je rekla da su ona i njene drugarice otkidale za ovim kad su bile mojih godina, i ja našla na internetu i fkt kul djeluje. mislim, tek sam na prvoj sezoni, ali je prekul jer je cura glavna i ima razne super moći, ono, jaka je pravo, brza, može brzo da zacijeli, prekul skroz. ide u srednju i istovremeno se bori protiv nekih raznih šejtana. znači, drama baš! ono, pravo je stara serija i efekti su malo, jel, al je priča super, i likice su genijalne, tako da vrijedi pogledat. ako hoćete, počnite i vi, pa možemo pričati o tome u komentarima!

u to je mama rekla kako trebamo u kupovinu, jer ide nova godina, i moramo kupiti hrane, a i njoj je trebala neka odjeća za posao, i ja sam htjela neku haljinu ili nešto za kino. mislim, nisam bila sigurna šta, ali sam htjela da imam nešto u čemu me nije vidio 100 puta. što je malo glupo, ali boli me briga! imam pravo da ponekad budem iracionalna, ne znači da sam manje pametna. onda je mama i sestru natjerala da ide sa nama (mama tvrdi da je nije natjerala, nego da joj je samo snažno sugerirala da bi joj bilo pametno, jer se, kao, kao porodica ne družimo dovoljno), i onda smo nas četvero zapucali za tržni centar. haos, da vam odmah kažem.

prvo, sestra je htjela da vozi. mama je sjedila pored nje i kočila nogama cijelo vrijeme, pa se onda sestra naljutila, jer je rekla da joj mama ne vjeruje, na šta je mama hladno izjavila da za volanom ne vjeruje nikom osim sebi, i nastavila nogama da koči. tata i ja smo se samo pravo tiho smijali nazad. onda je tata htio da pušta neku svoju muziku, ala čola i toma zdravković, na šta je sestra rekla da nema teorije, jer kad ona vozi, ona je glavna i nema šanse da će na sabahu slušat tomu (tehnički je već bilo oko 12, ali mi se nije dalo da je ispravljam, a i u ovakvim situacijama imamo nepisano pravilo da smo uvijek na istoj strani). tata je onda pričao 15 minuta kako muzika danas više nije kao što je nekad bila, i nema tog osjećaja i te težine, na šta je sestra rekla – hvala bogu da nema, da ima, uz cd-ove bi žilete dijelili. to nisam baš skroz skontala, ali je vjerovatno bilo nešto pravo smiješno, jer se tata ušutio, a mama joj je rekla da ne bude grozna. mada se ne slažem sa njom baš oko tome. meni je on ful kul ako ćemo iskreno, ono, i kad ti je dobro nekako možeš osjetiti koliko je njemu loše, a to je prilično teško za postići. sa druge strane, ne znam baš bi l se usudila da ga slušam kad me spuca neki bedak.

tolika je bila gužva u gradu, valjda kako svi negdje idu za novu, da nam je trebalo skoro 45 minuta do shoppinga. kad smo došli bili smo toliko smoreni da smo skontali da je najbolje da idemo prvo na kafu i limunadu da malo dođemo sebi, a onda shopping.

ali prvo malo uvoda da skontate kako to inače ide. tata mrzi shopping. što je kliše totalni, ali tako je. odnosno, ne mrzi skroz, ok mu je ako se kupuje za njega, ali nije ok ako se kupuje za druge ljude, jer mrzi čekati dok smo mi u kabini, i dok se dvoumimo oko stvari. onda to otprilike ovako izgleda – mama uđe u radnju, počne gledati stvari, sestra i ja joj govorimo kako je sve grozno, ona kaže kako smo nemoguće i da joj onda mi nešto nađemo ako tako sve znamo (a ustvari se nikada ne nervira, i sada već malo namjerno gleda užas stvari da nas zeza). onda se nas dvije razletimo i tražimo šta bi ona mogla probati, dok tata hoda ukруг, klima glavom, pritišće prstima sinuse, rukom prolazi kroz kosu, njiše se naprijed-nazad na petama, gleda na sat, cupka, i izvodi još cijeli jedan asortiman pokreta koji za cilj ima da svima nama pokaže koliko mu je dosadno. naravno, mi smo navikle, i više uopšte ne primjećujemo.

i danas je tako bilo. mama je gledala neke užasne plišane pantalone. onda smo nas dvije otišle da joj nađemo nešto kul za prijem na poslu, dok je tata polako sahranjivao svoju dušu u hrpu džempera. na kraju je mama poludila, rekla mu da ide da pokupuje poklone, dala mu spisak i on je otišao. to mi je uvijek fascinantno, kako uvijek mama pravi i nosi te spiskove, i konta šta ćemo kome kupiti za novu godinu – ne samo svojim roditeljima, nego i tatinim. pitala sam danas što to tako, i ona je samo rekla da je to tako jer je njoj lakše skontati to sve, nego tati, on nije navikao. na to je sestra prevrnula očima i rekla kako se to zove emoci-

Ini rad i kako su žene od malih nogu odgajane da misle o takvim stvarima, a onda nas nauče da je ono što je odgoj, kao, priroda. isto kao što nisu žene prirodno bolje u pranju suđa, nego djevojčice uvijek peru suđe, a dječaci nikad, i onda žene postanu bolje u tome. pa tako i ovo, od prve lutke koju nam kupe pa nadalje mi moramo kontaktirati da li je lutka gladna, žedna, treba li je presvući, uče nas da brinemo o drugima. i onda, što smo starije, to se više brige za druge, stvarne ljude prebacuje na nas. mene je nana još kad sam bila prvi, ili drugi razred naučila da djeda uvijek napominjem da ponese naočale, jer on zaboravi, a logično da zaboravlja, kada zna da nana misli, pa će mu reći. ne bih ni ja koristila mozak za takve stvari kada ne bih morala. bilo mi je skroz zanimljivo ovo za emocionalni rad, nisam nikada o tome nešto pretjerano razmišljala, a super je to sestra danas objasnila. mama je rekla da, kao i inače, pretjeruje, ali mislim da je i njoj bilo zanimljivo, jer je na kraju rekla kako je to isto kao kad tata nju pita šta da uradi da joj pomogne po kući, isto kao da on tu ne živi i ne prlja kao i sve mi, i ne vidi prašinu kada se nakupi, ili da je sudoper pun suđa. onda je tako pričala o tome jedno deset minuta. tako da, iako tvrdi da sestra pretjeruje, mislim da se u suštini sa njom slaže. samo, ponosna je ona jako, i neće nikada da ispadne da je ona žrtva u nečemu, uvijek govori kako je ona osnažena, emancipirana i sve što radi, radi zato što njoj to tako odgovara. mislim da ipak neke stvari radi samo zato što mora, jer ako ne bi ona, ne bi niko drugi, a odgojena je da misli da je sramota da kuća nije pod konac, da nema skuhan ručak, i da joj djeca nisu pristojna i nasmijana.

umjesto plišanih pantalona našle smo joj nekih super haljina koje je onda probavala i cijelo vrijeme govorila kako je debela. sestra je jedno vrijeme govorila kako nije, onda joj je dosadilo, pa je rekla – pa šta i da jesi, je li to nešto loše! na

šta je mama stala i totalno se pogubila, i rekla, pa nije zdravo. onda je sestra počela da bifla o tome kako ima milion istraživanja o tome kako zdravlje i težina ne moraju biti povezani, bitnije je puno da li se baviš sportom i kako se hraniš, nego koliko kila imaš, i koji broj nosiš. mama je na kraju kupila haljinu koja joj se svidjela, iako je na prvu rekla da neće jer joj se vidi stomak. mislim, šta to uopšte znači – vidi se stomak – zašto je problem da se vidi stomak, a ne ruka, ili noga, šta fali stomaku. ono, dio tijela kao i svaki drugi, nekima obliji, nekima ravniji i to je to. zar nije malo komično! a ne mislim ni da je do mame, ni do žena, jer nisu se rodile sa idejom da im stomak ne valja, nego im stalno govore uvuci ovo, uvuci ovo, budi što manja, da bi bila što ljepša. zašto je kod žena ljepota u tome da bude što minijaturnija, da zauzima što manje prostora, a kod muškaraca da budu što veći, što mišićaviji, što prisutniji. ako si žensko, najbolje da si nevidljiva, a ako ne može baš to, onda budi što manja. ne znam, sve mi je to malo konfuzno, što više o tome razmišljam. sa jedne strane, nisu žene krive, jer ih uče da su one i njihova tijela pogrešna, sa druge, ne može samo ostati na tome, i moramo nekako mijenjati te ideje. moramo nekako pomjerati svijest ka tome da su svi oblici tijela super, ako pripadaju ljudima koji su super.

nakon toga smo otišle i našle meni neku kul haljinu. crna, dugih rukava, sa nekim sivim cvjetićima. i onda, veliko finale, našle smo se sa tatom i otišle u kupovinu u hipermarket. znači, lol. bio je neki lik koji je kupovao deterdžent za veš, onda je stajao zbunjeno ispred police sa deterdžentima i nije mogao da se snađe. onda je pitao moju mamu koji da kupi, valjda jer je ona žensko, pa mora imati savjete o deterdžentu. što jest-jest mama ga je maksimalno ispoštovala, ovako pet minuta sa njim pričala o tome kojeg veša najviše ima i kakva je mašina, i onda ga posavjetovala.

onda smo nakupovali gomilu hrane, svake godine se nakuha kao za vojsku čitavu, i onda se jedu iste stvari sljedećih deset dana. ali, hajd.

nije bilo uložaka koje sestra inače kupuje, pa smo onda otišle u dm. kupile tamo i teta na kasi nas pitala hoćemo li da nam umota. na to sam ja zbunjeno pitala zašto, a ona je porcrvenila i rekla da je sramota. sestra je samo rekla ne treba, i onako u ruci ponijela dva paketa uložaka, kroz krcat tržišni centar. i cijelo vrijeme do auta rondala – čuj da prirodna stvar, najprirodnija, bude sramota, oj majko, kao da je 19. stoljeće. i varijacije na tu rečenicu. prije mi je to bilo smiješno, a sada fkt i mene te stvari počinju pravo nervirati. nije kao da biram da li ću imati menstruaciju ili ne, i sad treba da se osjećam loše jer kupujem uloške, koji su neophodni da tu menstruaciju izduram kako treba.

i onda sam se pitala šta su žene radile prije, i malo to guglala danas, pa evo (opet!) pet stvari, za slučaj da niste znale:

1. uloži se spominju pravo rano u historiji, tipa u 10. stoljeću, ima priča o nekoj ženi u staroj grčkoj koja je bacila korišten uložak na lika koji nije htio da je ostavi na miru, ono #lol, prošlo jedanaest stoljeća od tada, ali muška fobija od menstruacije i nesposobnost da ostave žene na miru kad im kažu da nisu zainteresovane još uvijek nisu evoluirale.
2. u početku su žene koristile krpe, ili vunu od ovce, ili krzno od zečeva, ono realno, zamislite, dobijete, stomak vas razvaljuje, a još morate koristiti krzno od zeca, ili još gore, travu.
3. prve uloške za jednokratnu upotrebu su izmislile medicinske sestre u francuskoj od zavoja od celuloze, jer su bili dovoljno jeftini da se mogu baciti nakon upotrebe, i onda je neka kompanija preuzela ideju i od 1888. se proizvode komercijalno.

4. u americi su ih prodavali kao uloške, ali je onda ženama bilo ofirno pitati za proizvod, pa su promijenili ime 1920-ih, tako da se ne zna šta je kad kažeš, i onda su počele kupovati – znači preko 100 godina mi deveramo sa istim tabuima oko uložaka!
5. ovi ulošci kakve danas koristimo (ljepljivi + krilca) koriste se od 1980-ih, prije je bio neki kaiš za koji su se kačili, pa su onda šetali gore dole i stalno se pomjerali. onda je bilo ljepilo, ali bez krilaca, i onda su usavršili, i, realno, sreća da jesu, jer je menstruacija i ovako totalni smor, al da još povrh svega ne mogu sve što inače mogu, jer nemam uloške, mogu misliti koliko bih tek tada mislila da je ta cijela stvar užasna nepravda! a onda skontam da još uvijek ima država u svijetu gdje djevojčice nemaju uloške, i onda prestanu ići u školu kada dobiju menstruaciju. a ima i država gdje je krv tabu i onda djevojčice istjeraju iz kuće dok imaju, jer misle da su nečiste. ima i država gdje neće ženu da dotaknu dok ima, jer je kao prljava, i to je grijeh! čuj da nešto što je skroz prirodno bude grijeh!

i tako, drage moje, dođosmo mi do kina!

ja došla kući, presvukla se, i sestra me odvezla u kino. slatki je već bio tamo. on je kupio karte, onda sam ja insistirala da kupim kokice i kole. malo smo se natezali oko toga, pošto je on imao neki fazon da kao dječak treba da plati, na šta sam ja rekla da je to pravo glupo, jer ne zarađuje on, nego njegovi roditelji, pa to dođe kao da oni mojim roditeljima uplaćuju pare, jer su, eto, oni rodili dječaka, a moji djevojčicu. rekao je da nije nikada o tome tako razmišljao, i onda smo se dogovorili ko će šta. u tome je fazon, o većini stvari ljudi samo ne razmišljaju i čim razmisle skontaju da je glupo i onda promijene.

film je bio onako, ali smo pričali cijelo vrijeme. jedna stvar – kada znate da se nekome ko se sviđa vama sviđate vi, onda postane lakše pričati s tom osobom. jer, ono, znate da ste i vi njoj zanimljivi, i da je i ta osoba nervozna, i da nije ni ona sigurna šta da kaže, i da stalno konta je i se provalila. to mi je sestra rekla u autu dok me vozila, i stvarno je super pogled na stvari. ja kako sam to skontala postala sam puno opuštenija. i slatki nije samo sladak. već sam vam rekla da super crta, ali i osim toga je pravo kul. tata mu je arhitekta, pa bi i on da bude to nekad, i već zna pravo puno oko svega toga na kompjuteru. kao, zna svašta nešto u photoshopu. (čak mi je obećao da će me naučiti kako da sama animiram gifove!) uči i francuski i italijanski, pored engleskog i njemačkog u školi. ima stariju sestru isto, ali je samo malo starija od njega, i nije baš kul kao moja, pa se pravo često svađaju. razvedeni su mu mama i tata, ali je nekako skroz normala po pitanju toga. kad sam ga pitala je li mu čudno to, on je samo rekao da je njemu to prirodno, i da im je puno bolje ovako, nego kada su se svađali. sada se svi zajedno družu nedjeljom na ručku, i mamin momak i tatina partnerica i super im bude, i svi su normala i gotive se. to mi je nekako genijalno! naravno, kad sam mami rekla da su njegovi razvedeni, rekla je – jadno dijete! a ja baš mislim da mu je super. umjesto dvoje ljudi koji ga vole, on ima četvero – to je duplo više! i svi ga paze i daju savjete i brinu se, tako da ne vidim stvarno šta je tu toliko tragično, koliko svi drame.

nakon filma smo pojeli po kolač, i još nešto pričali i onda je došla sestra po nas. odvezli smo ga kući i u autu je stavio ruku pored moje i onda sam se ja izgubila i bilo mi glupo da pomjerim ruku, jer mi je bilo super da nam se diraju prsti, i onda se tako nismo micala ni on ni ja cijelo vrijeme vožnje. i ja sam se samo topila kao sjeverni pol uslijed globalnog



otopljenja. još sam istopljena. odoh sad istopljena da operem zube i da istopljeno probam i ja nešto u photoshopu napraviti i onda ću istopljena spavati, i sutra ću se vjerovatno isto probuditi istopljena.

*utorak.*

SRETNA VAM NOVA!!!

nadam se da ste se super provele. ustvari, ne znam koliko je vama nova uopšte bitna. kod nas u porodici je to glavni praznik, pored, naravno, rođendana. priprema za to uvijek traje danima.

cijelo juče i prekjuče smo pravile kolače. jučer je došao i najbolji drug, pošto je njegova mama iznenada morala na poslovni put, pa će on biti kod nas nekoliko dana. najbolja stvar ikad! pogotovo, jer sam vam (ja mislim!) rekla da on voli da pravi kolače. a juče nam je baš trebalo pomoći. u nedjelju je tata napravio rusku salatu, pošto on obožava da sjecka povrće na sitne komadiće, i da svi budu jednaki. tako da su trpezariju zauzeli tata i tri kile krompira, mrkve i graška. sestra voli praviti kuglice, jer kaže kako je to smiruje, tako da su ona i njena cura pravile kuglice za stolom u kuhinji. onda su odvrnule muziku i pjevale pravo glasno uz sonic youth. da je sestra bila sama, mama bi joj rekla da se stiša i ponaša u skladu sa godinama, ali pošto joj je bila i cura koju mama obožava, onda im je napravila čaj i rekla da im je – baš interesantna ta muzika. napravile su tri vrste kuglica – neke čokoladne, neke sa nutellom, i neke voćne koje ja ne volim, ali su pravo lijepe jer se uvaljaju u one šarene bobice. mama i ja smo pravile tortu, u suštini je mama pravila, ja sam sjedila za šankom i govorila joj koliko čega ide i onda vagala kada mi ona da. i pustila me da umutim šlag. mama je još pored torte onda pravila i ručak, i prala suđe od sviju ostalih. mislim da je to ta podjela kućnog rada o kojoj je sestra pričala – iako smo svi nešto radili (mada, realno, ja najmanje), mama je pored kolača koji je pravila još kuhala čajeve, kafe, ručak i prala suđe, tako da je u suštini više vremena potrošila na brigu o svima nama nego

na pravljenje torte. i još je onda na kraju morala pohvaliti sestru i njenu curu za kuglice, i tatu za rusku salatu.

na ručak su došli i tetka i partner, jer su za novu godinu putovali u pariz. joj, oni su tako kul! kad porastem hoću da budem tetka! pričala mi je za ručkom pravo kul stvari. nakon prvog svjetskog rata je u versaju bila konferencija za potpisivanje mirovnog sporazuma, i tu su bili sve muškarci, a onda su žene uporedo sa tim organizovale konferenciju i htjele da se bore za pravo glasa, jer još uvijek nisu smjele glasati na izborima. i onda su na toj konferenciji u versaju muškarci odlučili da je samoopredjeljenje građana pravo bitno, ali nisu htjeli da prime žene i saslušaju njihove zaključke. tako da su građani onda bili samo muškarci. i žene su aktivno počele dobivati pravo glasa tek nakon drugog svjetskog rata. a u međuvremenu su tokom oba rata morale raditi u fabrikama, i onda kada se muškarci nakon rata vrate sa fronta, žene se moraju opet vratiti kući i nemaju jednaka radna prava. mi još nismo radili prvi svjetski rat u školi, ali nešto sumnjam da ćemo i tada o tome pričati. već sam vam pisala kako nikad nema ništa o ženama. i ja sam se na ovo pravo iznervirala. čuj, radiš u fabrici cijeli rat, i pored toga i djecu odgajaš, i kuhaš, i pereš, i pišeš mužu pisma, ako znaš pisati, jer, realno, nije kao da su djevojčice siromašnih radnika i seljaka i nezaposlenih išle u školu, i niko te ne benda ni dva posto, i onda završi rat, pošalju te nazad kući i ne daju ti čak ni da glasaš za sljedeću vlast! pa nije ni čudo da su žene protestovale i organizovale maršove, i da nisu odustajale i pored toga što ih je tukla policija i napadali muškarci. tetka kaže da su komunisti tu bili malo bolji. kod njih su bar unutar partija žene i muškarci bili malo jednakiji, oni su imali rosu luxemburg i claru zetkin, i njih dvije su pravo izražavale svoje mišljenje i pokretale proteste i stalno zakuhavale i borile se. pokazivala mi je

tetka slike rose na telefonu i pravo je smiješno, jer je bila skroz zeznuta ženska, skroz je intelektualno dominirala, a na slikama je sa šeširićima i u nekim haljinama. nekako se tu skonta koliko je tada društvo bilo drugačije – čak i kada su politički prekucale, sve žene su nosile korzete i duge haljine. na kraju su je ubili 1919. godine.

tata je pokušao tetki da sugeriše da to nije baš priča za ručka, i da samo sad treba da odem u školu i počnem pričati kako su komunisti super, pa da me ponovo pošalju kod pedagogice, na šta je tetka rekla kako i jesu i kako trebam i namignula mi. sestra se samo smijala i rekla joj da ne zakuhava, a mama je između dvije kašike supe rekla kako je rosa luxemburg bila udata. na to je tetka prevrnula očima, i rekla da bi se i ona udala zbog papira i da je to jedini normalan razlog za brak, jer onda nema nikakvog glupog patrijarhalnog značenja. na to je mama rekla da je naivna i da brak uvijek ima značenje, koji god da je razlog, zato što je institucija za koju se vežu određene vrijednosti od kojih se ne može skroz pobjeći čak i ako ne vjeruješ u njih. i onda se – bubanj – sestra *složila* s mamom. znači, moja sestra, složila se s mojom mamom, po pitanju nečega što ima veze s feminizmom. i tetka i sestrina cura i ja smo samo gledale otvorenih usta. na šta je sestra samo rekla da je brak kao trudnoća – ne možeš biti malo udata, i ne možeš biti malo trudna. može biti zbog osiguranja, papira, državljanstva, djece, stana, kredita, ali ima pravnu i društvenu vrijednost. i onda je nastao haos. sestrina cura i tetka su govorile kako je to glupost, i nije bitno šta misli društvo, bitno je šta tebi to znači, a mama i sestra su govorile o tome kako se ne može potpuno ignorisati društveno značenje. tata je čitao vijesti na telefonu, a ja sam gledala sa kraja na kraj stola, kao da je ping-pong, i upijala kao spužva. tetkin partner je jedno vrijeme pokušavao da se ubaci u razgovor, ali nije

mogao od njih četiri, i onda je na kraju odustao i počeo da priča sa mnom o malali yousafzai.

ona je ona djevojčica iz pakistana koju je upućao taliban 2012., jer se zalagala za prava djevojčica na obrazovanje. mislim, znala sam malo nešto o njoj, ali ne puno. znala sam da je dobila nobelovu nagradu za mir, ali nisam znala da je najmlađa koja ju je dobila (i jedna od SAMO 16 žena!). isto nisam znala da je imala samo 11 godina kada je za bbc počela da piše blog o obrazovanju djevojčica u pakistanu. to je tako prekul! mada se onda ja osjećam malo staro i kao da kasnim sa životom, ono, ona je sa jedanaest već razvaljivala. sa druge strane, ima super tatu koji se isto pravo borio za obrazovanje djevojčica i podržavao je cijelo vrijeme. ono, i to je pravo bitno, da je imala roditelje koji su mislili da je bitno i super da se ona bavi stvarima kojima se bavi, i koji su joj mogli omogućiti uslove da to radi. sada živi u engleskoj, ima dokumentarac o njoj i napisala je knjigu, i držala je govor pred un-om. to mi je jednom sestra pokazivala na youtube-u, i baš je nekako wow. sa druge strane, sa njom su u autobusu upucane još dvije djevojčice (shazia ramazan i kainat ahmed), ali su obje ostale u pakistanu i nekako, osim par novinara koji su napisali neke članke o njima, niko se više i ne sjeća da su se i one borile za obrazovanje djevojčica i pokušavale ići u školu i zato nastradale. i, znači, guglala sam njihova imena, jer mi je bilo bitno da ih bar ja napišem, jer mi je nekako tako grozno da se o njima malo zna, i malo piše i priča, a one se još uvijek bore i ne odustaju, iako ih bilo kada neko može ponovo napasti. tetka i partner su mi ostavili poklon ispod jelke, sestri dali lov, i onda otišli, jer se još nisu spakovali, a sutra rano ujutro lete. tetka je rekla da će mi slati slike, pogotovo ako stignu otići u muzej u kojem ima cijeli ured marie curie. tata je otišao kod bake, da je vidi prije nove i odnese joj kolača i salate, a sestra i njena cura su izašle vani, jer su imale

prvu probu benda. novogodišnja im je odluka da pokrenu feministički kvir bend koji će raditi obrade, ali će onda možda i početi svirati nešto svoje. sestra svira gitaru, mada za sada i nije baš nešto pretjerano dobra. mislim, volim je, jer mi je sestra, i u puno stvari je super, ali muzika joj i nije jača strana. niko u familiji nema baš nešto sluha, ako ćemo iskreno. cura joj je puno bolja. ona je završila muzičku i sada je na akademiji, pa svira ovako četiri instrumenta, i super pjeva. tako da bi ih ona mogla malo izvući, ali ako su ostale kao moja sestra, ne vidim neke velike uspjehe pred njima. mada, ono, kul je ideja. i šta znam, možda super ispadne ako navježbaju. danas će vježbati kod jedne od cura na vikendici, ali će im trebati i neki prostor. sestra je htjela da probaju upasti u neku salu u muzičkoj da tamo vježbaju, na šta joj je cura rekla da je to protiv pravila, na šta je sestra rekla da sumnja da je pussy riot pitao smiju li negdje vježbati. mislim, sumnjam i ja, ali sa druge strane, pussy riot zvuči puno bolje nego one. tako da su otišle u ili-jaš da vježbaju.

mama je onda, naravno, uzela da opere suđe, ja sam uzela da čitam lektiru. hoću da se toga odmah kutarišem, da ne moram razmišljati ostatak raspusta. mada je za sada prilično peglativna. i... onda... mi se javio slatki! da vidi šta ima. mislim, nije bilo ništa, pa sam napisala da nema ništa, onda mi je bilo glupo, da ne misli da neću da pričam, pa sam onda napisala šta sam radila cijeli dan, u pravo puno detalja, što mislim da je isto bilo malo previše. mislim da moram skontati neki balans. tipa – ništa posebno, i onda napisati jedan, ili dva detalja. ne znam, valjda je sve stvar prakse. htio je da se vidimo juče, kao prije nove godine, ali ja rekla da ne mogu, jer moram praviti kolače. a i iskreno, bili smo se vidjeli dan prije, mislim, nisam baš sigurna o čemu bi pričali, nije mi se desilo ništa baš posebno, da bih mogla o

tome. ali je onda nastala drama juče, jer je došao najbolji drug kod mene da pravi kolače. a meni nije palo na pamet da bi to mogao biti problem. mislim, zašto bi to bio problem! znam najboljeg druga iz vrtića, družimo se stalno, zna sve moje tajne i ja njegove, logično da ću se družiti sa njim, i neću se prestati družiti sa njim samo zato što mi se sviđa slatki. onda sam mu ja to sve rekla, između ukrašavanja kiflica i kolača, a on se naljutio! ne kontam! kao, nisam htjela da se vidim sa njim, a imam vremena da se vidim sa najboljim drugom. ali, ono, najbolji drug je došao kod mene da pravimo kolače, to je skroz drugačije. i mislim, ne pika se. pokušala sam mu to objasniti, ali nije baš upalilo. tako da je onda bio ljut i nije odgovarao. što je onda mene iznerviralo. mislim, ne može tako! ne može me samo ignorisati zato što se ljuti, to je nekulturno totalno! onda sam ja isključila notifikacije na telefonu i otišla da fino pravim kolače. mislim, može biti sladak do prekосуtra, i super crtati i imati najljepše oči na svijetu, ali ako će mi naređivati kad se i s kim mogu družiti, onda ništa od toga. nek crta nekog drugog!!

drug i ja smo onda završili kolače, on nije htio da liže šerpe sa mnom, pa sam onda ja sve sama. je li vi to radite? ono kad ostane čokolade i smjese na dnu šerpe, pa se više ne može pokupiti kašikom, pa morate prstom, ili jezikom? to je najbolje! al mi je bilo pravo krivo što on nije htio. malo me već sada brine. jer nije samo da mu ispadaju stvari, nego nikad neće ništa da jede, samo ako mu je mama tu i onda zna da mora. ali sa mnom nikad neće ništa. rekla sam mu ja danas da bi trebao bar malo, ali on uvijek kaže da mu je muka. mislim, ne kontam kako mu stalno može biti muka!

za novu su nam trebali doći nana i djed, jer je nana izašla iz bolnice, pa da ne slave sami, tetka i tetak sa djecom, ta-

tini neki prijatelji isto sa djecom, i mamina kolegica sa mužem. mama je uzela da sve iznese i aranžira dok smo se mi svi spremali. onda je ona uzela da se sprema, i dok se tuširala, počeli su dolaziti gosti. onda je tata rekao kako njoj uvijek treba najduže, i ona uvijek kasni. mama ga je samo pogledala, a ja sam htjela da kažem da joj možda ne bi trebalo najduže kada ne bi morala spremati sve ostalo prije sebe, ali sam se ujela za jezik i otišla da otvorim vrata. mislim, nije ni da sam joj ja pomogla.

sama proslava je bila onako. drug i ja smo nešto pričali, onda smo sa drugom djecom igrali twistera, odrasli su sjedili u dnevnoj i pričali, pušili i pili, i sve glasnije i glasnije se smijali. onda je nekad oko pola 12 tata pustio tomu, onda su svi postali nostalgичni i pričali kako je prije sve bilo bolje, a sad je sve sranje. mislim, ne znam, ne mislim ja da je sada nešto super, ali nije ni toliko loše. s druge strane, ne znam kako je bilo prije. samo znam da nema teorije da bih ja mogla učiteljicu zvati drugarice učiteljice – čuj da ti učiteljica bude drugarica! to kad god mama i tata spomenu ja ne mogu da vjerujem, da je fkt prije bilo tako i niko ih nije ružio kada to kažu. ja mislim da ja nastavnici kažem drugarice, da bi me samo hladno poslala kod pedagogice. nas uče da nam nastavnice nisu drugarice, nego autoriteti, i da treba da ih poštujemo i da ih se malo bojimo. u 12 smo se svi grlili i čestitali. onda su oni nastavili da nostalgiču i da se nadaju da će ova biti bolja nego prethodna, iako nema logike da bude, jer po njihovom sve ide nizbrdo zadnjih 25 godina, a drug i ja smo otišli u moju sobu da gledamo film. rođaci su zaspali u sestrinoj sobi. ona me zvala s nekog derneka, da čestita i kaže da me voli i da je pravo ponosna na mene, jer sam baš puno odrasla u zadnjih godinu dana. fino vam kažem – najkul sestra!



jutros se javio i slatki. izvinio se i rekao da je pričao i on sa svojom sestrom i skontao da je malo fulio. sviđa mi se ta njegova sestra, mislim da nije tako loša kako ju je on predstavio. idemo malo kasnije da igramo zračnog hokeja u igraonici. ja sam pravo dobra u tome, ima da ga razvalim! mislim, drago mi je da je skontao da je pretjerao, ali se stvarno nadam da neće biti više onakvih momenata. nekako mi se manje sviđa kada je tako ljubomoran. to mi je baš malo smor. ja to nikako ne kontam. ako ti se neko sviđa i ti se sviđaš njumu, šta ti treba više od toga? da se ne družim sa drugim dječacima, nego samo sa njim? nije kao da mi se sviđa manje, ili više u odnosu na druge ljude, sviđa mi se samo jer je on super, i nema veze sa tim koliko su mi super drugi. ne znam, ne kontam to sve baš. a uvijek svi kažu kako su djevojčice i žene pravo ljubomorne, a moja mama, sestra i tetka uopšte nisu. tetka je najopuštenija osoba koju znam, i njoj je sve totalno normala! tako da, to kako se o ženama govori nema baš puno veze sa tim kakve su one ustvari! odoh sad da se spremam! vani je pravo hladno, moram obući pola ormara na sebe da ne umrem do igraone.

## *subota*

tetka i partner su se vratili iz pariza. donijeli su mi najkul poklon ikad – sjaj za usne u obliku ajfelovog tornja, i onda odvrneš vrh i unutra je sjaj i to kao hologram! genijalnost čista! toliko sam ga stavljala u zadnja dva dana da su mi sada počele malo pucati usne, pa moram pauzirati. ali ne mogu, jer je prefenomenalan. jer bukvalno ti usta budu duginih boja. sestra se onda zezala da su trebali njoj to kupiti, jer bi bilo logičnije da ga ona nosi. tu smo se svi nasmijali. ne znam znate li vi za rainbow flag ili zastavu duginih boja koja je simbol lgbt pokreta. mislim, ne znam koliko uopšte išta znate o tome, ja sam bila poprilično tele dok se sestra nije outala prvo mami i tati, pa onda i meni i objasnila mi. outanje ili kako to još kažu – izlazak iz ormara – to je onaj trenutak kad porodici i prijateljima kažeš da te privlače osobe tvog spola, to jest ako su muško da si gej, a ako si žensko da si lezbejka. odbiješ da se kriješ, da lažeš, pretvaraš se da si nešto što nisi samo jer okolina misli da nisi normalan i da je to što osjećaš pogrešno i neprirodno.

realno, o ovim se stvarima kod nas ne priča ni na tv-u, ni u društvu, a o školi da ne govorim, pa je fkt jedini način da nešto o tom saznate ono – da vam je sestra lezbejka ili brat gej. uglavnom, ta skraćenica lgbt znači lezbejke (žene koje vole žene), gej muškarci (muškarci koji vole muškarce), biseksualne (osobe koje se mogu zaljubiti i u muškarce i u žene) i trans osobe (osobe koje osjećaju da su zarobljene u svom tijelu, djevojke koje se osjećaju kao momci ili obrnuto). ukratko, djevojke poput moje sestre koje se zaljube u drugu djevojku postoje otkad postoji čovječanstvo svuda u svijetu, a ne samo na trulom zapadu odakle smo mi to kao uvezli. (ono, da, nećete vjerovati da ima ljudi koji misle da nešto tako lično i intimno kao što je to u koga ćemo se

zaljubit može bit kontrolisano i da, eto, zaljubimo se u curu jer smo to gledali na američkim serijama!)

to su veze ko i sve druge: njih dvije isto idu skupa u kino, kuhaju jedna za drugu, razmjenjuju romantične poklone, svađaju se i nerviraju, ljube se i grle. sve je skroz isto osim što nemaju baš ista prava. kod nas ne mogu da se vjenčaju, ali s druge strane ne smije ih se diskriminisati. to znači da, recimo, ako sestra ne dobije posao jer je lezbejka ima puno pravo da tuži firmu i da hladno dobije sudsku parnicu, što je jedan važan korak. razlika jeste i to što, eto, njih dvije ne mogu imati biološke djece, al, realno, ima i muško-ženskih parova (to se kaže strejt ili hetero parovi) koji nemaju djece i ne žele ih imati, a ima i drugih načina da dobijete djecu. baš juče kad smo sis i ja bile na sleepoveru kod tetke pričale smo i o tome da li ona i njen partner planiraju imati djece. ona je rekla da još ne, ali da će o tome još razgovarati i da će to biti zajednička odluka. zasad im je dogovor da nemaju i zato koriste kontracepciju.

kontracepcija je zaštita tokom seksualnog odnosa. i ima raznih vrsta – imaju kondomi, koji su najbolji, jer štite i od trudnoće i od spolno prenosivih bolesti; postoji spirala, koja može biti bakrena, a može biti plastična – to je mali uređaj koji se ubaci u grlić maternice i otpušta hormone, zbog kojih žena ne može da zatrudni. spirala je super, jer može jako dugo trajati (ova od bakra i do deset godina!), ali kod nekih žena zna prouzrokovati krvarenje i između menstruacija (neka hvala!) i zna ih boliti stomak (neka hvala!). tetkin komentar na ovo moje neka hvala je bio kako to nisu simptomi kod svih žena, i nekima super legne i nemaju nikakvih problema. jedini fazon je što spirala ne štiti od spolno prenosivih bolesti, nego samo od trudnoće. ima i implant koji se ugradi i onda ispušta hormone, i isto štiti od trudnoće. tetka je to nekada koristila i kaže da nije loše, mada mislim da ga nema kod nas, njoj su ugradili kada je bila na master

studiju vani. i ima pilula. odnosno, ima više vrsta pilula – u suštini je to tableta koja bi se trebala uzimati svaki dan 28 dana, u isto vrijeme, i onda preskočiš sedam dana dok ti ne prođe menstruacija, i onda ispočetka. mislim, ima raznih vrsta, neke pilule se ne moraju uzimati u isto vrijeme, neke moraju, ali to sve kaže doktor. isto funkcionišu na principu hormona, samo što različite pilule imaju različite hormone, neke samo estrogen, neke estrogen i progesteron.

sada je pilula u suštini sigurna, ali je prije znala imati zeznute nuspojave, tipa ugruške u krvi, a neke su se čak vezivale i za rak. ali su to bile prilično rane verzije pilule, i onda se usavršavala od 1950-ih nadalje. mada, dok se nije usavršila bilo je baš zeznuto. u americi su radili eksperimente i onda su bile toliko loše nuspojave da žene više nisu htjele da učestvuju, pa su onda naučnici preselili eksperimente u puerto rico, i tamo nisu baš ženama rekli koje su sve opasnosti, i nisu ih informisali o svemu kako treba. mislim, to je fkt grozno, ja nisam mogla vjerovati kada mi je tetka to rekla. zamislite da vam neko daje tablete i ne kaže šta vam sve može biti od njih, i ne upozori na rizike, i, ono, pristanete na nešto, a ne znate u suštini na šta ste pristale. i to su birali siromašnije i manje obrazovane žene, i iskorištavali su to što one nisu imale novaca da odgajaju više djece da ih potaknu da učestvuju u eksperimentu. tako da je način na koji je pilula nastala prilično bljak, ali se onda usavršavala i sada je prilično sigurna. mada, ono, tetka kaže da se i dalje zeza sa hormonima, što znači da različite žene različito reaguju, neke budu skroz ok, ali kod nekih može prouzrokovati tjeskobu i depresiju.

e, tu meni nešto nije jasno. pilula je na tržištu zadnjih skoro 70 godina, a još uvijek, **još uvijek**, nije napravljena takva da ženama ne bude loše od nje, i da nemaju nuspojave. uspjeli smo poslati čovjeka na mjesec i robota na mars u međuvre-

menu, ali nismo uspjeli napraviti kontracepciju sa kojom se žene ne bi patile. jer, mislim logično, muškarci se ne pate. za njih i nema pilule. pitala sam to tetku da ekstra provjerim, jer nisam mogla da vjerujem! ona kaže da rade neka istraživanja sada, ali su jedno prekinuli, jer su muškarcima smetale promjene raspoloženja. tako da, ono, nije ok da njima smeta tokom tri mjeseca eksperimenta kojim bi se moglo doći do nekih bitnih otkrića, ali je ok da ženama lude hormoni od kontracepcije cijeli život, i da im pri tome svi govore kako su hormonalne i preosjetljive i preemocionalne. joj, iznervirala sam se! i pravo sam ljuta! jer kontam kako ću za nekoliko godina i ja morati kontakti šta da radim, i moraću razmišljati o ovome i nešto zrelo i odgovorno odlučiti za kontracepciju, a realno, ne sviđa mi se nijedna opcija! od svake opcije mogu imati fuj neke nuspojave, što mi nije ok, a sa druge strane nije mi ok ni da budem trudna prije nego što napunim jedno 35 godina, ako i tad, a sa treće nije mi ok ni da do trideset pete nemam seks. i još povrh svega toga pilula se plaća i nije besplatna! tako da ono, opcije su prilično ograničene, i to je onako prilično nefer, i prilično mi već sad to sve ide na živce! dječaci mogu šta hoće, neće ostati trudni, a mi imamo opcija – hormoni, trudnoća, ili nema seksa. tačno mi, kad razmišljam o tome, dođe da ostanem dijete!

ono, nije da mi pada na pamet da se upuštam u seksualne odnose još oho-ho, ali me sve ovo zanima jer sam čula dosta priča i nagledala se drama i filmova u kojima žene zbog straha i neznanja teško nastradaju. ne želim biti jedna od njih, jer nisam znala nešto što sam trebala zato što nisam to naučila kad sam mogla.

čule ste za abortus? to je prekid trudnoće. vrlo pojednostavljeno i nekom dovoljno. nekom, ali ne meni.

imaju dvije vrste abortusa, medicinski i hirurški. medicinski je sa lijekovima, kao popije se tableta i to je to, ali on može

samo do devete sedmice i samo u privatnim klinikama i onda je to skupo. što znači da, ako neka žena nema para, mora da ima hirurški abortus, čak i ako je prije devete sedmice, što je totalno nefer! ali tetka kaže da je to zato što je zakon koji se koristi star skoro 40 godina, i onda nije prilagođen modernim metodama. hirurški zvuči pravo opasno, ali u suštini nije, ako se radi kod dobrog doktora, ili doktorice.

u suštini kažu da si fizički relativno ok poslije, samo te malo boli stomak i, ono, nije da si baš super raspoložena.

ima država u kojima je abortus zabranjen, što je potpuni horor, pa žene idu u inostranstvo da to urade ili to rade na svoju ruku po nekim podrumima s ljudima koji nisu stručni. možete zamisliti kolika je to drama i koliko je opasno. one koje imaju para, one odu u inostranstvo da odrade zahvat, a one koje nemaju, nikom ništa, ili umru od nestručnog tretmana ili rode dijete koje nisu htjele i o kojem se, naravno, neće brinuti država već opet one.

eto, uglavnom, malo me umorila ova priča sa kontracepcijom (dala sam sestri da pregleda post), tako da mislim da ću sada da idem da gledam buffy. sutra se trebam vidjeti sa slatkim. rođendan mu je. ne znam šta da mu kupim za poklon. joj, to je takav stres! realno! pokušala sam guglati, ali su sve neki glupi savjeti. mislim za djevojčice savjetuju sjajeve za usne, i neku šminku, i neke skroz glupe knjige – ono nema ništa što bi bilo o našim interesima, tipa, zanima te nauka, pa mikroskop, ili arheologija, pa onaj neki dinosaurus što se otkopava, ili da odete u muzej, ili nešto tako, nego, ono, za curice su sve neke skroz površne stvari, a za dječake samo lista igrice koja im se može kupiti! ono, zar odrasli koji pišu te članke ne kontaju da smo mi malo kompleksniji od – sjaj za usne i igrice u kojoj se na nekog puca?! sad sam se iznervirala, odoh da probam skontati šta ću za sutra!

*nedjelja.*

eh, sad, da vam ispričam najkul stvar.

slatki.i.ja.smo.se.poljubili.

znači.

ne.mogu.da.vjerujem.

poljubili.

umrla sam svega mi.

eto.

znači, otišli mi na kolač za njegov rođendan. na kraju mu nisam ništa kupila, nego sam mu napravila kao male kuppone za razne stvari. ima jedan za sesiju grudvanja, i kad god bude htio da se grudvamo, samo mi to uslika i pošalje, i ima isto jedan da ja njega vodim na kolač, ima jedan da mu uradim zadaću. sestra je rekla da je taj malo neetičan, ali baš me briga, malo mi je nestalo ideja. izrezala sam ih od kartona, i ukrasila, uvezala i to mu odnijela. pravo se obradovao, mislim da nije nikako to očekivao. tako da #win totalni! i kao, sjeli smo na kolač, ja sam uzela neku nutella tortu, koja je najgenijalnija stvar ikad! znači, čokoladna spužva, i onda dvije vrste čokoladne kreme i čokolada na vrhu. sve je čokolada. slatki je mislio da nema teorije da ja to sve pojedem jer je bio pravo velik komad, ali ja sam mu samo rekla da sjedi i gleda. i onda sam pojela. mislim, ako ćemo skroz iskreno, onako između nas, bilo mi je poslije malo muka, ali inat je inat. nisam htjela da misli da mogu pojesti manje od njega samo zato što sam curica, jer realno, kad je čokolada u pitanju, imam kapacitet velike odrasle osobe.

pitala sam ga šta misli o abortusu i on je rekao da nije nikada razmišljao o tome. što ima logike, nisam ni ja do prije neki dan. onda sam mu objasnila, i rekao je da mu je sve to skroz ok, osim što ne konta zašto neko ne bi htio dijete. pa sam ga

ja pitala bi li on sada dijete, i on rekao da logično da ne bi, jer ne bi mogao on nikoga odgajati, nije dovoljno odrastao, i onda sam mu ja samo rekla da je to poenta – odraslost ima malo, ali ne skroz veze sa godinama. možeš imati 30 a i dalje se ponašati kao dijete, a možeš sa 18 biti super zreo. tako da, ono, glupo je pretpostaviti da je neko odrastao, samo zato što izgleda tako. neki ljudi nikada ne odrastu. a neki odrastu i onda pokažu tu odraslost tako što skontaju da neće da odgajaju djecu i onda nemaju djecu koju ne žele. mislim, po meni je to puno odraslije nego da ih rode. složio se. mislim, znam da sam upravu, ali mi nekada malo smeta što se ne nateže sa mnom, samo se sa svim složi. osim oko one ljubomore, to se još uvijek nismo složili. još uvijek mu malo smeta što se najbolji drug i ja toliko družimo.

poslije kolača smo otišli do zemaljskog muzeja, jer sam mu ja na kolaču pričala o glupim člancima koje sam juče čitala i žalila se kako nema nekih kul prijedloga. joj, bilo nam je super. mislim, malo smo se smrzli, ali super! njemu se najviše svidio onaj dio sa kamenjem, jer tamo nema šta nema. ima neki srebrni kamen koji se sjaji i total.no. je ludilo! onda smo probavali naći neki koji je on vidio nekada kada je sa mamom i tatom bio u muzeju, neki pravo rijetki, ali nije se mogao sjetiti gdje se nalazi. ali, ono, obišli smo onaj dio sa kamenjem jedno 30 puta. bilo je pravo kul. i. joj. znači. zadihala sam se sva samo od pisanja ovoga što ću vam sad napisati. uhvatio me za ruku. u čošku jednom, kod nekog od stalaka za kamenje. znači, ja se izgubila. nisam znala šta da uradim. ono, da l da se pravim da se ništa ne dešava, ili da odreagujem, ono, da l da nastavim hodat, il da stanem, je l trebam nešto uraditi sa prstima, ili da ne radim ništa, ono, totalno se pogubila. mislim, dirale su nam se ruke prije, ono, kao dirale u prolazu i malo se prsti družili jedni sa drugima, ali realno, ovo je baš bilo držanje za ruku. onda



sam imala osjećaj da mi se ruka znoji, pa nisam znala šta da radim. a mislim da je i on bio nervozan. joj. jedva kucam, još me nije prošao adrenalin od toga. i onda je ušla neka-kava familija sa djecom i onda mi je pustio ruku, i to je bilo to. onda smo otišli da gledamo one preparirane životinje i smišljali imena za sove. uglavnom, bilo je preprepresuper!

poslije toga smo otišli kod njega. njegova mama nam napravila kakao, i sjedili smo za kompjuterom i pokazivao mi je kako da animiram gifove. znate kako je kul! napravili smo jedan pravo smiješan. pleše paradajz! genijalno. i pravo kul radi te stvari. i još je rekao kako je pročitao knjigu što sam mu posudila o marie curie. možete misliti to! znači, da mi je kupio teglu nutelle manje bi mi bilo slatko nego ovo, kao fkt je sjeo i pročitao knjigu, iako ga nešto ne zanima ni nauka ni ona. ali ono, meni se svidjelo i ja mu pričala o tome i onda je uzeo i pročitao. sada sam i ja uzela neki njegov strip da čitam. mislim, ne kontam baš poentu stripova, jer, ono, paragrafi postoje sa razlogom i pune rečenice i opisi, vako se stalno moraju okretati stranice, i nije kao da baš obogati vokabular. i mislim, ako ćemo iskreno, nema žena, mislim, ima jedna, i ta jedna je kul, ali ono ima 20 likova i jedna žena. ali obećala sam da ću probati pa ću probati. i on kaže da je poenta da ti bude zabavno, nije da nešto moraš naučiti. ne znam, možda ja samo ne znam kako da čitam a da nešto ne učim iz toga. možda to moram naučiti. vidjeću ima li na internetu neko objašnjenje kako da se čita opušteno. mora negdje biti to.

uglavnom, dok smo pravili gif paradajza, sve mi je pokazivao kako šta mišem, jer ima neki fensi miš koji je super za crtanje. i onda mu je stalno bila ruka preko moje, i ja sam pokušavala da gledam u paradajz, ali nisam mogla, nego sam stalno gledala u miša i ruke, i onda sam stalno stavljala

usta van paradajza umjesto u paradajz. ne znam šta je sa mnom i rukama! al znači, ovaj cijeli dan je bio o rukama i svaki put kad se dese ruke ja se totalno izgubim! ima pravo tople ruke. i mekane. ima super ruke. mislim, ne znam. joj, ne znam. vjerovatno su normalne ruke, kao i svake ruke, ali pošto se meni sviđa on, onda mi se sviđaju i njegove ruke i mislim da su posebne. ne znam je li to dobro ili loše, da kada ti se neko sviđa misliš da je bolji nego što jeste. jer, valjda, u jednom trenutku moraš skontati da nije, i da je isti kao ti, i prilično normalan, ali da je i pored normalnosti super. mislim, ja to još uvijek ne vidim, mislim ne vidim da je običan, meni samo djeluje kao najkul osoba na svijetu. sestra kaže da će to malo ispuhati, a ja ne mogu da zamislim. jer ono, pročitao je knjigu i još mi pomogao da gifujem paradajz! i tako, nama ruke na mišu, paradajz pleše na ekranu i meni zazvoni mobitel. mama me zove, sestra će doći po mene. molila sam je da još ostanem, ali mi nije dala. što jest-jest, bilo je već prilično kasno. i eto, obukla sam se i onda sam ga zagrlila, i onda sam rekla sretan rođendan, iako mu je već prošao rođendan, i onda sam ga poljubila u obraz, ali nije bio baš skroz obraz, jer su nam glave nekako čudno stajale, šta ja znam, i onda je bio čošak usana, i to je skoro ko da sam ga poljubila u usta!!! a mislim, totalno slučajno i nenamjerno i nisam to očekivala ni planirala, i onda sam se uspaničila i istrčala vani bez šala i kape. bukvalno sam ga poljubila i pobjegla. ko rory u gilmore girls! mislim, sa pozitivne strane, nisam ništa ukrala. tako da ono, to je ok, ali realno. ja još uvijek nisam spremna za to. mislim, sviđa mi se. i sladak je. i ono, ima genijalne ruke. i super mi je kad pravimo gifove, ali je ovo bilo pravo čudno. i nisam ja još za ljubljenja. ono, probala sam, vidjela sam, i eto skontala da možda ipak ne još. nekako su mi usta čudne tek-sture i nekako vlažna i sve mi je to malo šuhveli za sad.

poslala sam mu poruku da mu se izvinem što sam istrčala, i da kažem da sam se malo prepala zbog poljupca. realno, bolje da zna da me to prepalo, nego da misli da volim trčat po snijegu i ledu u pola jedanaest naveče. rekao je da se i on malo prepao, i da nismo bili kod njega kući i on bi možda istrčao. eto, ne samo da je sladak, nego je i pravo kul. tako da smo se dogovorili da su obrazi ok, ćoškovi i drugi predjeli usana još uvijek ne. ruke mi se sviđaju, ono, u muzeju je bilo super, vidjeću sutra kako gleda na držanje za ruke. to bi možda moglo biti ok. ne znam, iskreno, konfuzno je ovo sve pravo. ali je manje konfuzno nego prije par sedmica. sad smo nekako već raja i puno je lakše kad ti se sviđa neko ko je raja, jer onda možeš nekako otvoreno pričati. odoh sad da spavam. i mislim, nisam nikome smjela reći, ali vama smijem – nisam oprala ruku još uvijek, mislim da ću tek sutra. neka je još malo. to je realno bio najkul momenat.

juče smo išli na neku večeru kod maminih i tatinih prijatelja. ona je ambasadorica, nikad nisam skontala šta on radi. nešto sa nekim dionicama, ali da vam pravo kažem ja nemam pojma šta je to i kako funkcionise, i svaki put kad su mi pokušali objasniti mozak mi se samo isključi. imaju kćerku koja je malo mlađa od mene. inače mrzim ta družnja sa njihovim prijateljima i njihovom djecom, jer uvijek očekuju da ću se ja slagati sa tom djecom, samo zato što su oni prijatelji, a ono nas ostave same u sobi i ne znamo baš o čemu bi pričale. u većini slučajeva to samo bude pravo neugodno. i moji su onako prilično ok i ne peglaju me previše da se to tako družim, ali je ovo bila neka bitna večera i onda su insistirali da idem i ja. što mi je na prvu bilo totalno mrak.na.oč, ali na kraju nije ni ispalo preloše.

prvo, oni žive u jednoj od onih kuća sa kapijom što se sama otvara. i ono, imaju svoj neki rezervoar vode, tako da ovo kad su kod nas redukcije kod njih bude vode. realno, nisam znala da to uopšte može. pitala sam kasnije tatu, on kaže da to i neke od ovih novijih zgrada imaju. kada ih prave, naprave to da na krovu ima rezervoar. mislim, sa jedne strane kontam da je to praktično, sa druge mi djeluje malo nefer, jer se taj rezervoar puni vodom koju svi koristimo, ali onda je imaju samo neki ljudi koji žive u toj zgradi, jer su mogli sebi priuštiti super stan. sa druge strane, pretpostavljam da bi neko tako mogao reći i da je nefer što mi sedmično operemo pet mašina veša i što moja nana ljeti dva puta dnevno baštu zalijeva.

uglavnom, odlutah sa vodom. došli smo mi kod njih i sad, prvo ta kapija, parkiramo pored njihovih auta, pozvonimo, otvori nam neka teta – ja kontala ambasadorica, ispostavilo se da imaju kućnu pomoćnicu. ja kad sam sestri kasnije pričala, ona je samo rekla buržuji, na šta ju je mama prostrije-

lila pogledom i rekla kako je lako njoj pljuvati po ljudima koje imaju kućne pomoćnice kada ona samo ide na fakultet, dođe kući, jede šta joj je skuhanu, ubaci prljavi veš u korpu, i ne radi ništa od kućanskih poslova dok je mama ne natjera. i onda je dvadeset minuta pričala kako ona nama u suštini dođe ko besplatna kućna pomoćnica, koja radi 24 sata dnevno, sedam dana sedmično, i još je pored toga i doktorica, i psiholog, i vaspitačica, i kuharica. i ono, moram vam priznati da kad je to tako posložila, imalo je smisla. mislim, da se razumijemo, govor je bio totalno smor, ali nije da nije tačno. jer nije kao da ja radim bilo šta više nego kćerka od ovih ljudi, ili kao da tata radi išta više nego muž od ambasadorke, jedina koja radi više je mama, a nju za razliku od pomoćnice niko ne plaća. i činjenica da nemamo para da platimo pomoćnicu otežava život jedino mami i nikom drugom. što djeluje onako prilično nefer. tako da sam onda predložila da napravimo neki raspored, kao raspodjelu kućnih poslova, pa da bar onda svi radimo više nego do sada. mami je bilo baš super što sam to skontala, tata se nije bunio, sestra je rekla da će pomoći (mislim da ju je bilo malo stid što ona to nije prije uradila, jer je nekako i pored sveg svog feminizma uspjela ne odreagovati na nepravdu u kući).

ali, da se vratim na večeru. večerali (imaju i kuharicu, što je već malo #nextlevel!) i onda smo se kćerka i ja igrale kod nje u sobi dok su oni na donjem spratu pričali. znači, da vidite sobe! prvo ima krevete na sprat iako nema ni brata ni sestru! ono, ludnica totalna! onda smo se penjale, pa skakale, i niko nam nije rekao da se smirimo! i ima najludu kolekciju knjiga koju sam ja ikada vidjela. većina ih je na engleskom, ali ima i nekih na francuskom i kineskom, jer ide na časove. i ona trenira plivanje kao i ja, samo ima privatnog trenera, nije u klubu, i još pored toga ide na gimnastiku i sa mamom ponekad na yogu. i ide u neku totalno

fensi privatnu školu u kojoj svi u ovako drugom osnovne dobiju laptopa i ima ih po šestoro u razredu. mislim, sa jedne strane to djeluje pravo kul, jer voljela bih i ja pravo da mogu ići i na kineski i na francuski, i na koji god hoću jezik, ali sa druge strane djeluje mi to i malo stresno – jer ne znam baš kada se stigne igrati. i ono, sve su joj privatni časovi, i kada smo pričale rekla mi je da ne zna baš puno djece, jer ih u školi nema puno.

sve u svemu, skontala sam da ja nisam ništa lošija ni gluplja od nje, ali da nemam iste mogućnosti kao ona i da to nije uredu. to sam, logično, rekla sestri, a ona je pitala da li je uredu da ja imam laptop (mislim, nije moj, ali smijem koristiti porodični, što je skoro ista stvar), i super telefon, i internet, i pristup kul knjigama i većini stvari koje me zanimaju, znači da je i meni život lakši i bolji jer moji mama i tata imaju ok plate, i misle da treba da ulažu u moje i sestri obrazovanje, i jer sam rođena u sarajevu, što znači da im je puno lakše i jeftinije priuštiti nam stvari tipa – plivanja, kurseva jezika, i super kul knjiga.

ono, malo me postidila. al u suštini pozitivno, jer sam onda skontala da pravda nije da tražiš samo za sebe, nego, ono, da tražiš za sve. kao, ako je ta škola sa šest djece u razredu kul, onda bi realno sva djeca trebala da mogu ići u takvu prekul školu. i za to bi trebala da se brine država, a ne roditelji. mislim, i roditelji, tako što će se borit za takvu državu. a ne za to da njihovoj djeci bude bolje nego tuđoj. meni se to čini ok. da svaka škola ima super biblioteku, da svi mogu ići besplatno na plivanje, na klavir, na balet i na kurseve jezika – da to sve bude dio osnovnog obrazovanja, kao što je matematika. da se za svu djecu organizuju besplatni izleti u druge gradove, pa da svi mogu vidjeti i muzej, i vodopad u jajcu, i rijeku unu, i most u mostaru. u

suštini, da se država mora pobrinuti da sva djeca imaju jednake prilike da uče, stiču vještine i razvijaju se, bez obzira da li imaju i mamu i tatu i sestru, i da li žive u gradu ili na selu, u kući, ili u stanu. i nekako razmišljam o tome od juče i pokušavam skontati šta bih mogla uraditi da to promijenim. za sada nisam skontala ništa super genijalno, ali možda mi nešto i padne na pamet. tako da je juče, sve u svemu, bilo prilično ok.

danas, sa druge strane, je bio totalni užas!

znate kako sam vam pričala da moj najbolji drug ide kod psihologa, jer ima poremećaj u ishrani? i rekao je raji u razredu i svi su bili ok u početku? e, pa sad su neka raja odlučila da ga zezaju na fejsbuku. mislim, rekao mi je danas da to traje već neko vrijeme. prvo su mu slali poruke, pa ih je on ignorisao, pa su onda skontali da će ga smarati na wallu i sa taggovima. i sada postaju razne neke slike koje su pravo užas i taguju ga na to, i smišljaju neke pjesmice i taguju ga na te postove. počeli su sad i na snapchat i instagram stavljati priče u kojima mu se svi smiju. katastrofa! i on ne zna šta da radi. kontao je da će prestati ako bude ignorisao – ono, pametniji popušta i cijela ta priča. ali ta priča baš i ne funkcioniše i što ih je više ignorisao, to su oni bili uporniji, a sada baš smaraju. ja sam se jedno vrijeme svađala sa njima, ali onda je i od toga bilo samo gore. rekao je mami, jer ono, pričala sam vam, mama mu je totalno kul. i ona je poludila i rekla kako će otići kod pedagogice i prijaviti ih sve. on je moli da ne ide, jer je svakako raspust, a, ono, možda će prestati, a strah ga je ako ih prijavi pedagogici da ona neće ništa uraditi, i onda će samo biti gore. pravo je glupo što ne znamo šta se radi u ovim situacijama, ono, koji su koraci koje bi pedagogica morala poduzeti. je li se smanjuje vladanje, je li se isključe sa nastave, je li moraju ići na neke posebne časove, ili akcije, ili nešto? ono, kada bi znao

šta će se desiti ako njegova mama prijavi možda mom najboljem drugu i ne bi bilo toliko frka, ali ovako kaže da sad bar zna šta da očekuje od njih, a ako mama prijavi, ne zna šta će biti. rekla sam mami i tati i onda sam čula kako pričaju u kuhinji kako je sreća da sam ja prilagođena. mislim da to nema veze sa prilagođenošću, nego sa tim što svi znaju da ja imam super zeznutu sestru, i mamu i tatu, i, ono, da me neko zeza znaju da bi nastao totalni kaos, a za druga znaju da ima samo mamu, pa kontaju da će biti manji belaj. a vjerujte, to je samo zato što ne znaju njegovu mamu. realno, ona je toliko super da je ko troje ljudi u jednoj ženi!

ali stvarno mi to nije jasno! tako sam ljuta! ko nema pametnijeg posla nego maltretirati nekoga po fejsbuku! ono, da li vi shvatate da bi fejsbuk trebao biti zabavan, ono, možemo se dopisivati, postati gifove, glupirati se, i smijati se rodbini koja nas ofira komentarima. koja je poenta svih onih postova – lajk, i napišem ti ime u inbox i onda u komentar da l ti se ta osoba sviđa, ili ono, lajk i javim ti se, ili ono, ako lajka 50 ljudi mijenjam sliku u najljepšu, bukvalno, može li mi neko objaviti koja je poenta toga?! ako ti se javlja nekome, samo se javiš, ako misliš da je neko lijep, kažeš mu, i ne mora se ostalih 49 ljudi osjećati ružno! zašto moramo napisati na fejsbuku da nam se neko ne sviđa, ako nam se ne sviđa, možemo se samo ne družiti i sve ok, nikakav belaj! ne znam, jedini komentar moje sestre na sve ovo je bio da joj je drago što nije bilo fejsbuka kad je ona išla u osnovnu. al mi je onda pokazivala blog svog razreda! jao, da vidite koji šou! imali su kamere neke preloše na telefonima, i onda im slike ništa ne valjaju, i onda su svi, kao, postali slike na taj blog razreda i u zavisnosti od toga da l ti je blog vodila najbolja drugarica, ili neko ko te ne gotivi, opis je bio ili – sve naj, naj, ona je prefina, ili – ma normala cura. i da vidite frizura! znači, plakala sam od smijeha. pokazale



smo i najboljem drugu, pa je i njega malo oraspoložilo. sa pozitivne strane, on će i dalje nastaviti ići kod psihologinje, jer mu je puno bolje i počeo je bolje da jede, i sada puno otvorenije priča o nekim stvarima.

edit.

evo sad se dopisujem sa drugom na mesindžeru i kaže da je njegova mama našla brojeve telefona roditelja sve ove djece što ga zezaju, nazvala ih, i rekla ako oni ne počnu vaspitati svoju djecu, da se uvijek mogu umiješati centar za socijalni rad i pedagogica. nismo uopšte sigurni je li to tako ide, ali je ona to tako sročila da je zvučalo pravo opasno. rekla sam vam da je skroz kul!

*petak.*

šta vi radite da se na raspustu zabavite?

mislim, ja cijelo polugodište jedva čekam raspust i onda pola raspusta umirem od dosade, a kad god se požalim mami, ona kaže da uvijek mogu uzeti i usisati, a tata uvijek kaže da pametnom čovjeku ne može biti dosadno. e, pa, meni je dosadno!

znači, sve košta tonu para, a već sam potrošila sav džeparac za januar.

išla u kino sa slatkim par puta, ali a) nema više zanimljivih filmova, b) skupo je pa nam se više ne ide, 3) kada probamo gledati na laptopu uvijek oboje upalimo telefone i uopšte ne gledamo film kako treba.

išla na onaj zimski vašar, ali mi se ne plaća za klizaljke, a vala i hladno je na onom ledu. pročitala sam lektiru još prošle sedmice, pa sad skontajte koliko sam umirala od dosade. uradila sve što su nam zadali od zadaća, i još onako vježbala matematiku, al mi je i to onda dosadilo. probala čitati one neke glupe teen časopise, ali im je sadržaj tako užas! bukvalno, samo je ili o dječacima ili o sjajevima za usne! ono, ništa nisam naučila, a sve sam pročitala. prvo postavljaju stvari kao da su i djevojčice i dječaci totalni idioti, i svi savjeti su im nekakve igrice, ono, nemoj da zna da ti se sviđa, nek tvoja drugarica pita njegovog druga, pokušaj skontat da l te gleda, da l te ne gleda, da l gleda nekog drugog, da l žmiri, da l spava, mislim, daj ono, saberite se! jednostavno pitaš, ili kažeš, ili se probaš družiti malo više sa tom osobom i vidiš kakva je i šta voli i da li se sviđa ona tebi i ti njoj, i ako ne, normala, ako da, super. ali, ono, posvetiti tome 30 stranica je malo previše. a nema ništa o umjetnosti!

slatkog pravo zanima umjetnost i ja sam htjela da pročitam nešto o umjetnosti, jer za razliku od gledanja bez treptanja u njegovom smjeru, pričanje o banksyju bi fkt pokazalo da

mi je stalo do njega, ali tu mi časopis nije nudio ništa. tako da sam se onda iznervirala, bacila ga u kantu i skontala da više neću na te gluposti trošiti pare. ne da imam para svakako. joj, moram početi bolje budžetirati.

išla sa sestrom na probe benda, što je bilo zanimljivo, ali onda nisam čula ništa sljedeća dva dana, pa sam i od toga odustala. ali, super joj je ekipa, i baš se dobro zezaju, tako da je možda opet pitam sutra da me povede. išla sa najboljim drugom na planinu jedan dan, i zvali još neku raju iz razreda (izvinili su mu se ovi neki koji su ga zezali, i onda su nas zvali njihovi roditelji). to je bilo onako prilično kul, jer smo organizovali takmičenje u pravljenju snješka bijelića. i svi su pravili muške, a ja sam odlučila da napravim žensku! ali sam onda odlučila da budem super kreativna i napravila žensku koja nije ni po čemu izgledala kao da je ženska, ono, nisam htjela da joj pravim dugu kosu i stavljam kao neku ogrlicu, jer ne moraju žene to imati, nego sam napravila običnog snješka i rekla samo da je curica. jedan dječak je rekao da to ne može tako, jer ne mogu tek tako odrediti šta je, na šta sam mu ja rekla da je gluplje što on pretpostavlja da je snješko muško, nego što sam ja rekla da nije. mislim, nisam na kraju pobijedila. ali mislim da nije zato što je bila snješka, a ne snješko, nego zato što je jedan snješko bio pravo kul, i baš je imao skroz kao ličnost i vidjelo se da je namćorast.

ima u gilmore girls ona epizoda kada se one takmiče u pravljenju snješka, pa naprave snješka bjork, to je tako premiješno! je li znate za nju? ima na onoj plejlisti što mi je sestra pravila, što sam vam spominjala (ako ste zaboravile, ukucajte u youtube Likicina plejlista).

mislim, to sa takmičenjem je bilo prilično kul, ali su onda počeli svi da postaju na instagram i fejsbuk i da se takmiče ko ima bolju kameru na mobitelu i onda je postalo malo bezveze, jer se razgovor sveo na to koji je mobitel najbolji i

koji koliko košta i ko hoće koji novi. ima ovaj jedan dječak koji uvijek ima najnoviji iphone, i stalno to svima nabada na nos i pokazuje koje sve aplikacije ima i šta sve može, a ono realno, većina nas nema tako fensi telefone. moj je neki koji je sestra koristila prije mene, i, ono, ok, ima touch screen i to sve, al nije neki genijalni. stalno se gasi kad je vani previše hladno, što je sad već postalo presmiješno, jer se slatki i ja stalno kladimo kada će se ugasiti. ali, realno, veći mi je problem što nikad nemam kredita, pa ne mogu ni na facebook ni na instagram. ne znam kakve ste vi sa tim, ali ja i kad mi mama uplati isto kao da ga nešto samo pojede, i onda moram štediti od užine, ili ako mi ostane šta od kusura kad odem do granapa. mislim, nekad me i sestra pogura, ali nema ni ona sad nešto love da to prečesto. tako da, ono, ima dana kad samo ganjam besplatan wifi na putu od kuće do škole, i dok hodam usporim kad prolazim pored neke banke ili kafane kod koje mi se konektuje. uglavnom, ne znam ni ovdje šta više da pišem. to je to o planini, osim toga se slabo nešto i dešavalo. ne znam, čudno sam totalno raspoložena, sve mi je mrsko, i samo mi se jede čokolada i izležava. tako da odoh to malo da radim. možda odspavam. čitala sam svakako neki dan kako djeci fali sna. pa eto, možda to treba malo nadoknaditi.

*ponedjeljak.*

dobila. opet. mislim, valjda to tako funkcionise. ko bumerang koji se vraća svakih mjesec dana. sestra zato kaže da sam bila sva nikakva u petak. kao, bila sam u pms-u, što znači predmenstrualni sindrom i može biti bilo šta od promjene raspoloženja, nadutosti, do bola u stomaku i leđima. mislim, ja sam dobro prošla, jer sam samo bila neraspoložena. sestra kaže da će se to još mijenjati dok mi se ne ustali menstruacija. nju je u početku pravo bolio stomak, a sada nema skoro nikakvih simptoma. i ono, za sad drugi put prolazi puno bolje. nije mi procurilo, i ne osjećam se kao da nosim pelene cijelo vrijeme. a i kako znam malo više o historiji uložaka osjećam se prilično sretnom što ih uopšte imam. i kako sam dobila tako mi je skočila energija i onda sam skontala pravo kul stvari koje bih mogla raditi do kraja raspusta.

1. čuvaću djecu. znači, skontala sam da hoću da zaradim nešto para pored džeparca, i onda sam skontala da je super način da to uradim da nešto radim. e, pošto sa 13 godina stvarno nemam nekih ogromnih vještina koje bih mogla koristiti, a super sam sa djecom, skontala sam da je to dobra ideja. mama i tata su rekli da može, i da je super da hoću nešto da radim. sestra mi je pričala kako je ona radila u videoteci, i stavljala kasete u kutije i vadila ih, i stavljala neke papiriće da se zna koje su kasete iznajmljene. mislim, realno, ovaj moj posao zvuči puno bolje! već su mi mama i tata (valjda da pokažu koliko im je drago da sam napokon skontala šta ću sa slobodnim vremenom) našli dvoje djece koje treba večeras da čuvam. sinovi od mamine prijateljice koji imaju 5 i 7 godina. skontala sam, ponijeću svojih nekih lutki i probati se igrati toga sa njima, čisto da vidim šta će se desiti. mislim, uvijek se možemo igrati autića, ili čega god, ali

moj najbolji drug je uvijek volio da se igra lutki sa mnom, jer mu je bilo zanimljivo da izmišlja cijelu priču, ono ko, šta kako, kako ko priča i o čemu, nekako je to puno kreativnije nego vozanje autića u krug. tako da, probaću, pa ćemo vidjeti.

2. skupljaću knjige za biblioteku u komšiluku. znači, oko ovoga sam pravo uzbuđena! uglavnom, dodala me kćerka od onih stranaca na fejs i malo smo pričale, i curica je fkt normala, i onda smo skontale kako bi bilo kul da organizujemo neku akciju prikupljanja knjiga, koje bi onda mogle dati biblioteci. jer realno, ona je pitala mamu i tatu, i možemo neke od njenih, koje je pročitala, a možemo i neke moje, koje sam ja pročitala, ali treba nam još. pogotovo jer njene nisu na našem, a ne znaju svi engleski i francuski i kineski (budimo realni, većina djece u sarajevu ne zna kineski, ali je lijepo od nje da hoće da ih pokloni). napravile smo letke (ok, pomogla mi je sestra juče da napravimo letke na njenom kompjuteru) i danas smo to isprintale i polijepile po banderama – mogu ljudi donositi kod nje kući, kod mene kući, i u ovu jednu kafanu u kojoj moja sestra stalno visi, u kojoj se uvijek tako skupljaju neke stvari. i bile smo u biblioteci jutros i oni su rekli da im možemo dati kada sakupimo knjiga i oni će ih uvesti u sistem i sve to, tako da, ono, genijalno! i skoro cijeli dan mi je prošao u tome, i moram vam reći da je to bilo baš super! napokon nemam osjećaj kao da mi propada cijeli raspust. a i nekako imam osjećaj da je to što radim dobro i korisno. ono, znam da neće promijeniti svijet, i da time neću riješiti probleme o kojima mi je pričala sestra, ali kada bi se svi odrekli onoga što im ne treba i koristili samo ono što im treba, svi bi imali dovoljno. sestra mi je rekla da sam pravi mali socijalista, na šta sam ja rekla socijalistkinja, i onda je bila pravo ponosna!

3. pokušati skontati koncept za neki kul teen časopis, ili blog ili nešto, što bi bilo informativno i korisno, i ne znam, što bi pokazalo da samo zato što imamo 12, 13 godina ne znači da ne možemo pročitati složenu rečenicu i da nam ne može biti zanimljivo čitati i o filmovima i muzici, i knjigama, a ne samo o dječacima i sjenama za oči. mislim, logično, neću napraviti sama časopis, ali hoću da probam malo istražiti o stvarima koje me zanimaju, kada ih već ne mogu naći na jednom mjestu. naprimjer, čitala sam o fridi kahlo neki dan, i bilo mi je baš krivo što o njoj nismo učili ništa u školi, jer je totalno kul. ona je meksička slikarka koja je radila one genijalne šarene autoportrete sa pletenicom smotanom i cvijećem u kosi, i rekla kako slika sebe jer sebe najbolje poznaje. i, ono, pored toga što je genijalno slikala, imala je baš zanimljiv život! pravo mlada se učlanila u komunističku partiju meksika, udala se za diega riveru, koji je isto bio slikar, i sa njim sredila da trotsky (sovjetski revolucionar) dobije azil u meksiku, i onda... #plottwist su ona i trotsky imali neku fascinantnu aferu. uglavnom, žena genijalnost čista!

uh, pored fride sam totalno zaboravila da moram ići da čuvam ove dječake. zaželite mi sreću!

*nedjelja.*

sry što sam malo popustila sa pisanjem, al znate ono kad nemate šta da radite, i onda nagomilate sebi tonu posla da vam ne bi više bilo dosadno i onda ne znate gdje udarate – e pa, to mi se desilo. u zadnje dvije sedmice – s.v.e.g.a.

prvo, znate ono što sam vam pričala za knjige i biblioteku. to su se na kraju ljudi fkt odazvali. ne znam u čemu je bio fazon, da l zato što je nova godina, pa svi žele da budu super i ubiru dobru karmu, ili zato što svi čiste kuću u januaru, ali su nam donirali baš puno knjiga. što je sa jedne strane bilo super. sa druge, nas dvije to nismo predvidjele, pa smo rekle da nam mogu kući donositi i u onu kafanu što sam vam spominjala, i onda je na kraju u kafani bilo toliko knjiga (jer, lo-gično, neće niko voziti nama do kuće, kad mogu samo tamo ostaviti, ali, jel, nismo o tome razmišljale) da su nas pitali da ih nosimo. i ova moja drugarica je uzela dio, da bude kod njih u garaži, ali nije mogla sve, pa smo sestra, tetka i ja dio prebacile kod nas u stan. a pošto je bilo puno, i bilo nam mrsko nositi, stavile smo u hodnik te kamare i onda su se deset dana svi saplitali o to. mislim, bilo je presmiješno. ono, tata krene u wc i mrsko mu paliti svjetlo i onda lupi stopalom od knjige i onda počne psovati, a sve ispod daha, jer mu mama stalno govori da ne hoda po kući po mraku. na kraju je jedno jutro oko tri počeo da psuje pravo glasno i zaredao po svim dječijim piscima, i knjigama i bibliotekama, i lijepi socijalizam u kom se knjige za biblioteke nisu morale skupljat po kućama. probudio nas sve, sestra i ja crkle od smijeha, mama se kao iznervirala, ali je i njoj bilo smiješno – samo mu je rekla da u sve smije dirat, al ne smije u ćopića. onda je sljedeće jutro snio knjige, potrpao i njih i mene u auto, odveo me do ove cure da pokupimo ostale knjige i do biblioteke da im to damo, i super je bilo.



teta se pravo iznenadila! valjda im se stalno tako jave ljudi sa akcijama, ali onda nikada ne bude ništa od toga – ili ljudi odustanu, ili se niko ne javi, tako da je sada bila pravo happy. a onda smo i nas dvije nekako bile sretnе, što smo nešto uradile, pa ćemo možda opet nekada u junu probati – i tad ljudi čiste ormare i izbacuju stvari. a još je ljepše vrijeme, pa možda bude i veći odaziv. mislim, prekul! zamislite da nas više to organizuje u raznim mjestima, i ono, donira različitim bibliotekama, što u sarajevu, što van sarajeva. to bi bila baš super akcija! imamo vremena da skontamo nešto do juna! mislim, sada kada je vidio kako je kul ispalo na kraju i tata je prilično entuzijastičan, tako da bih ga možda čak mogla i nagovoriti da nas malo vozi okolo, ali, jel, otopotom, što bi moja nana rekla.

joj, za nju vam isto nisam rekla. izašla iz bolnice, ima tri hefte. znači, ko da joj ništa nije bilo. vratila se na sedmično pranje stora, kao zakašnjeli novogodišnji poklon dobili smo još dva heklera, kako je rekla, sestri i meni za laptopa. ono, koja legenda. jedino što je drugačije što sad svako jutro mamu nazove prije posla da joj kaže kako misli da joj se stvara novi kamen, i onda mama mora petnaest minuta da je ubjeđuje da to ne ide baš tako lako. mislim, sad se dogovorila sa tatom da se on javi jedno jutro, ona drugo, jer kad se on javi, nana ništa ne smara, samo pita kako je on, je li dobro, služi li ga zdravlje i kako mi slušamo.

eh, sad, druga stvar. joj većina komentara su vam bila o slatkom, i šta se sa njim dešava, samo jer ga nisam spominjala. ono, cure drage, ne mogu samo o njemu pisati, jest sladak, al postoji ograničen broj riječi u mom vokabularu koji ja mogu izvuć da pričam o njemu, tako da to svima ne bude totalni smor. uglavnom, slatki je i dalje sladak (potencijalno najsladi). naućio me još kako da (osim paradajza) gifujem i cijeli

asortiman povrća, i sada smo počeli praviti smiješne gifove iz spotova pjesama i tako toga. pošto sada znam sama, takmičimo se ko će skontati bolje, i to nam je genijalno!

pročitala sam corta (onaj njegov strip) i bio je ustvari prilično kul, tako da sam tražila i sljedeći, a on sada čita *leto kad sam naučila da letim*, što je jedna od mojih najdražih knjiga. i našli smo na internetu pdf emily the strange i sada čitamo te stripove zajedno, jer, ono, strip je, pa je njemu zanimljivo, i likica je glavna, pa je meni super. i nekako mi je pravo super to što je on meni pokazao neke stvari koje ja nisam znala, i ja sam njemu, ali, ono, i zajedno sada otkrivamo svašta, jer je i on radoznao kao ja. upozнала sam ga sa sestrom! joj! mislim, mene je bilo pravo strah, jer, realno, da se sestri slatki nije svidio, ne bi bilo ništa od toga. ono, znala ga je iz viđenja, kada nas negdje vozi, ili tako nešto, ali nije kao da su sad pričali nešto puno. i onda nas je vodila jedan dan na planinu, da nas malo izvuče iz smoga i tada su pričali malo više i svidio joj se. mislim, i ona je bila pravo kul, nije ga smarala onim odraslim pitanjima tipa – kako škola, koji ti je najdraži predmet i te nebuloze, nego ga je pitala o grafitima, i stripovima i animaciji i tim stvarima koje ga fkt zanimaju. kad smo došle kući rekla je da je normala i kul, i da je super da imam simpatiju i društvo preko raspusta, ali da se trebam opet fokusirati sad kada počne škola. to je meni najluđe kod moje sestre, naoko je sva totalno chill, ali ustvari je kad je zeza, zeza je, ali kad se radi, onda se radi. ono, sa bivšom curom je prekinula, jer se nisu vidale dovoljno tokom ispitnih rokova i cura joj stalno zbog toga prigovarala, i sestra više nije mogla i rekla joj da ako ne konta što je njoj sa dvadeset bitniji fakultet nego veza, onda one očito nisu jedna za drugu. mislim, to mi je malo brutalno, ali sa druge strane ima pravo. ali mislim, daleko smo slatki i ja od toga, ono još uvijek smo na držanju za ruke,

mada se opasno popravljamo u tome. sada čak možemo i hodati istovremeno i ne puštamo ih čim neko naiđe. tako da #win totalni. uglavnom, svidio joj se, i zvala nas je na prvu svirku svoga benda!

joj, to je bilo fenomenalno. znači, prekjuče smo to išli, i, ono, totalna genijalnost! nekada u zadnjih par sedmica su prestale zvučati užasno, i počele zvučati haman kul, i bilo je fkt predobro. jer, ono, bila je super neka sestrina raja, i skoro sve su bile cure i preludih nekih frizura (bila je jedna sa ljubičastom kosom dugom, ono lom!) i onda ih je bilo raznih sa raznim pirsovima i tetovažama. mislim, ne znam kakve ste vi sa tim, ja baš ne kontam poentu tih pirseva, ono malo ti bude kul i onda dosadi, i onda imaš sljedeće tri godine rupu na obrvi. moja sestra je jednom bila na nekom derneku i drug joj probušio usnu, i ona došla kući sa tim i mama joj je samo na vratima izvadila, isprala rakijom, i poslala je u sobu. poslije toga je pupak isto nešto, ali je to bar otišla u salon gdje je sterilno. htjela je jedno vrijeme i tetovažu, ali nije mogla da skonta ništa da bi htjela da ima do kraja života i onda nije. realno, i ja mislim da ne bi tako mogla skontati. s druge strane, kod ovih nekih njenih drugarica ima pravo kul crteža, nekako koža onda postane malo ko umjetničko djelo. joj, ma ne znam. ne mogu da zamislim da ću moći jednog dana i ja tako raditi šta hoću, bez da mi mama da, ili ne da, i sa jedne strane jedva čekam (jer ono #sloboda), sa druge me malo strah, jer šta ako napravim neku glupost, jer mi niko nije rekao da ne smijem. kad sam sa sestrom pričala o tome ona je rekla da je bitno naći ravnotežu između toga da budeš odgovorna, i toga da budeš spremna da učiš na nekim svojim fulama. što zvuči ok, ali, ono, postoji spektar fula, i malo me strah hoću li kad narastem znati razlikovati male od velikih. ali valjda se to nauči.

uglavnom, ta svirka je bila super. bio je i najbolji drug. sada skoro skroz normalno jede. više mu ne ispada hrana, i nekada čak i sam od sebe kaže da je gladan. počinje od sljedeće sedmice sa mnom trenirati plivanje, i to će biti totalno super! jedva čekam. otkako se slatki pojavio malo se manje družimo i pravo ga poželim. on je totalno kul, uopšte nije ljubomoran, samo kad me poželi pošalje poruku da bi da se vidimo i nikad ne tersa ako odmah ne mogu. a i slatki se popravlja što se toga tiče, ono, još ga ponekad spucaju prenosi da mu smeta kad sam kod najboljeg druga i ako kuhamo, ili nešto, ali pošto sam ja odlučila da to totalno kuli-ram, jer je užasno glupo, malo je popustio. na svirci su njih dvojica čak i pričala nešto malo zajedno. ispostavilo se da obojica pravo vole nekog repera za kojeg ja nikad nisam čula i onda su pričali o tome, a ja sam sa tetkom i partnerom pričala o onom dokumentarcu o malali što mi je njen partner preporučio. pregledala sam ga i fkt je pravo kul! onda su nas oni odvezli kućama oko devet, tako da nismo ostali do kraja. ali je ionako već bilo postalo malo prezadimljeno i preglasno i nije nam više bilo zanimljivo.

joj i da, zamalo da vam zaboravim, jer se toliko stvari desilo! sestra se seli. ostalo joj je još samo da napiše magistarski i počela je raditi za neku nevladinu organizaciju, i onda su ona i cura skontale da sada mogu priuštiti neki stančić zajedno. mislim, meni je rekla prije desetak dana, mami i tati juče. spremala ih je malim hintovima prije toga, ali je onda stisla i rekla, i super su podnijeli. mislim, tata je samo rekao da mora negdje gdje ima grijanje na toplane, a mama je rekla da ćemo i dalje imati nedjeljna druženja, na šta smo svi prevrnuli očima, ali je to bilo to. tako da od sljedeće sedmice tražimo sestri neki stančić. meni je malo krivo, ali neću da joj govorim, jer je pravo sretna. mislim, super joj je cura, ali ne znam da li ovo znači da ću se sada stalno morati dru-

žiti sa njih dvije, i nikada sama sa sestrom. pričala sam sa tetkom i ona je rekla da se bezveze sekiram, da me sestra obožava i da ćemo i dalje nas dvije imati naše stvari, samo se više nećemo natezati oko toga na koju je red da usisava. vjerovatno je upravu, ali me svejedno malo strah. nekako je ona uvijek bila tu cijeli moj život, i ne mogu da zamislim da sada neće biti tu da za večerom govori tati kako je nešto seksizam, i da se svađa sa mamom oko toga da li ima zastarjele stavove. mislim, možda to znači da je sada red na mene da kućni feminizam preuzmem na sebe.

i, kad smo kod feminizma – javile su mi se neke cure sa jedne feminističke stranice i pitale da blog premjestimo kod njih i da tamo nastavim pisati. kao, čitaće više ljudi, a i plaćaće mi neki mali džeparac za to, tako da neću više morati čuvati djecu (što je super, jer ono djeca su kul, ali mi počinje škola, i neću više imati toliko vremena). tako da – blog se seli na novu adresu!

zvaće se *furam feminizam* – to mi je sestra pomogla da skontam, i ono realno, kao i sve – prekucala!

čitamo se i dalje (nadam se, ono realno, nemojte me sada napustiti, tek se počelo zakuhavati)! tako da, sutra počinje ponovo škola, i onda počinjem pisati i sa novog bloga.

eto, raja, sa ovog bloga – posljednja odjava.

lik-ICA.



*Pojmovnik*  
FURAM FEMINIZAM  
*ili o čemu je sve Likica pisala*  
*a da (možda) nije ni znala*

**AKTIVIZAM** podrazumijeva provođenje konkretnih akcija kako bi se ostvario neki cilj ili se u djelo sproveda ideja u koju vjerujemo. Osobe koje se bave aktivizmom zovu se aktivistkinje i aktivisti. Aktivistkinje bi bile sve učenice Likicinog VII-2 kada bi pokrenule peticiju da se od naredne školske godine na gradskoj školskoj olimpijadi uvedu sportska takmičenja i za djevojčice. Njihova ideja za koju bi se zauzele bila bi da se djevojčice ne smiju diskriminirati samo zato što su djevojčice (vidi pod D – diskriminacija na osnovu roda), da imaju pravo baviti se sportom i takmičiti se, te odsustvovati s nastave iz istih razloga kao i dječaci. Njihova konkretna akcija bila bi peticija. Druge akcije mogu biti i protesti na ulicama, bojkoti, štrajkovi, ali i informisanje ili obrazovanje. Aktivistkinja bi bila nastavnica fizike kada bi devetim razredima podijelila brošure o slavnim fizičarkama i predložila im da naprave nove plakate za učionicu. Njena ideja bila bi da su žene dale doprinos nauci kao

i muškarci, čak i ako im je put bio teži (nisu imale jednak pristup obrazovanju, niti jednake mogućnosti) i da je nepravedno osporavati im uspjeh. Akcija bi joj bila obrazovanje i informisanje.

**BRAK** je zakonom uređena životna zajednica dvoje ljudi. U našem porodičnom zakonu, brak se definiše kao zajednica muškarca i žene. U nekim državama zakonom je dozvoljen i istospolni brak: između dvije žene ili dva muškarca. U drugim su, pak, državama dozvoljene istospolne zajednice, ali ih ne zovu brakom, već životnim partnerstvom. Građanski brak (sklopljen pred matičarkom/matičarem, u općini) po pravilu je raskidiv. Raskid braka naziva se razvod i može biti sporazuman ili ne. Sporazumno su se razveli roditelji Slatkog. U njihovom slučaju, oni su sami dogovorili kod koga će Slatki živjeti, te kada i koliko će vidati drugog roditelja. Mnoge feministkinje (borkinje za prava žena, vidi pod F – feminizam) smatraju da je pravo na razvod jedno od pet temeljnih prava koje je feministički pokret izborio. Preostala četiri su: pravo žena da glasaju i da budu birane u vlasti, pravo djevojčica na obrazovanje, pravo žena na rad i jednaku platu kakvu imaju i muškarci, njihove kolege, te pravo na abortus. Dok se žene nisu izborile za to svoje pravo, u mnogim zemljama nisu mogle izaći iz lošeg braka, nisu mogle ostaviti supruga, dok je on mogao ostaviti njih. Nažalost, još postoje države svijeta gdje je to tako. Pitanje braka za žene je važno pitanje i zbog postojanja velikog broja ugovorenih brakova. Ugovoreni brakovi su oni u kojima roditelji (obično otac) izaberu muža za svoju kćerku dok je ona još dijete.

Parovi mogu biti u odnosu i(li) živjeti skupa i bez sklapanja braka. Tako žive Likicina tetka i njen partner. Likicina mama i tata su u braku, u braku su dobili i odgajaju i nju, i njenu sestru. Za vrijeme jednog porodičnog okupljanja, sestra je



iznenadila Likicu kad je rekla da joj je ideja sklapanja bračne zajednice okej. Sjećate li se te diskusije u kojoj su žustro raspravljale tetka, sestra, mama i sestrina djevojka, a Likica je razgovor promatrala kao napet teniski meč? Možda su sestri razlozi tad bili ti što ona sama trenutno, kad bi poželjela, ne bi mogla zasnovati brak s osobom koju voli iz prostog razloga što je to djevojka, a ne dečko. Možda je zato gorljivo branila to pravo, baš zato što joj je uskraćeno?

**DISKRIMINACIJA** je razdvajanje i nejednako i nepravilno tretiranje određene grupe ljudi. Može biti zasnovana na rasi (zabranimo, recimo, vožnju u javnom gradskom prijevozu ljudima tamnije boje kože), fizičkim karakteristikama (onemogućimo ulazak u pozorište invalidima), vjeri (odvajamo čak različite vjera u odvojene škole), rodu (ne dozvoljavamo djevojkama da studiraju)...

**DISKRIMINACIJA NA OSNOVU RODA** ili rodna diskriminacija je nejednak tretman i razdvajanje ljudi samo zato što su određenog roda: jer su muškarci ili žene. Kroz historiju, češće su diskriminirane žene, pa sve do prije stotinjak godina one nisu mogle glasati niti se zapošljavati, a i ako bi radile, za isti posao dobijale su manje plate nego muškarci. Samo zato što su žene. Diskriminacija na osnovu roda bila bi da Likicinu nanu nisu htjeli primiti na pregled kod ljekara jer je žensko ili da su joj rekli da na bolnički krevet mora čekati, pa da će ga možda i osvojiti ako prije nje ne dođe neki muškarac koji kašljuca ili su ga malo ukočila leđa. Naravno, malo se šalimo u Likicinom stilu, mada rodna diskriminacija nije nimalo smiješna stvar. U jednom svom poznatom djelu, engleska književnica Virginia Woolf pisala je o ženama u književnosti, pokušavajući dati odgovore na pitanja zašto žene pišu i objavljuju mnogo manje knjiga od muškaraca. Esej je nasloвила *Vlastita soba* – ističući kako bi

svaka žena za rad i pisanje morala imati baš to: vlastitu sobu, ali ne samo u smislu prostora za rad, već i u smislu ekonomske nezavisnosti od muškaraca i jednakih šansi za pristup stvarima koje za pisanje ili bilo koji drugi kreativni ili intelektualni rad treba. Takvo što imala je malo koja žena u Virginijino vrijeme (1882.–1941.). Žene nisu imale jednake šanse, rijetko koja je imala mogućnost da se školuje (iako joj je otac bio obrazovan, Virginia nije išla u školu, već se školovala sama, čitajući i istražujući u očevoj biblioteci). Čuvena je scena iz *Vlastite sobe* kada Virginia opisuje mladu studenticu koja želi ući u univerzitetsku biblioteku pa joj to zabrane jer je ulaz ženama među police s knjigama dozvoljen samo u pratnji muških kolega ili profesora!

Svaki put kad ti neko kaže da ne možeš ili ne smiješ nešto jer si djevojčica (ili dječak), izlaže te rodnoj diskriminaciji. Nema ni poslova, ni sportova, ni sekcija samo za djevojčice ili samo za dječake. Svi moramo imati jednake šanse.

**DRUGI, DRUGE** – drugi je redni broj, toliko smo naučili na časovima matematike i BHS jezika. Na matematici smo učili da se piše s tačkom iza broja, a na časovima jezika da se piše malim početnim slovom. Drugi i Druge na koje, pak, ovdje mislimo, pišu se velikim slovom i podrazumijevaju potlačene, ugrožene, nepriviligirane – po mnogima sve one koji nisu bogati bijeli muškarci (ovo bogati kaže se još i *više srednje klase*). Šta to znači? Drugi su crnci u odnosu na bijelce. Druge su žene u odnosu na muškarce. Drugi su siromašni u odnosu na bogatije. Siromašne crnkinje iz Afrike bile bi, tako, trostruke Druge. Drugi je zajednički termin, odrednica za mnogo obespravljenih kategorija. Sjećate li se one epizode sa naučnicama i plakatima u kabinetu fizike kada je Likica primijetila da su na njima sami sijedi (bijeli) muškarci? Pričala nam je koliko je znala o Mariji Kiri i njejoj kćerki Ireni, ali je spomenula i kinesku fizičarku Čijen-

Šijung Vu. Iščuđavala se Likica zašto je zovu *kineska Marija Kiri* – jer, zaista, i jeste za čuđenje, nije da su kakvu europsku naučnicu ikad zvali *europska Čijen Vu!*

S druge strane, uzmete li biografiju Čijen-Šijung Vu, saznat ćete da je kao mlada naučnica odselila u SAD kako bi se tamo bavila naučnim radom i predavala na fakultetu. Da li bi se za nju pročulo da je ostala u Kini? O sličnoj je stvari razmišljala Likica i kada je pisala o Malali, sjajnoj i inspirativnoj djevojčici. Da li se njen glas čuo tek kad je došla u Europu? Šta je sa druge dvije djevojčice koje su ostale u Pakistanu i dalje tamo biju bitke i bore se za pravo svake djevojčice na školovanje? Ponekad je teško znati sve o svemu, pa se nekad previše zagledamo u svoje dvorište. No, u doba dostupnosti informacija, kada u dva klika stignemo i do stepa, i savana, trebali bismo naučiti da svijet nije samo BiH, nije samo Europa, nije samo zapadna civilizacija, već mnogo više od toga. Svijet jesu i kineske fizičarke, i pakistanske djevojčice borkinje za ljudska prava, i strip autorice poput Maržan Satrapi. Ona je autorica prekrasnog grafičkog romana (to vam je zapravo proza u stripu!). Grafički roman je o njenom djetinjstvu i odrastanju u Iranu, a zove se *Persepolis*. Obavezno pogledajte i istoimeni film, čak i ako ga je Likica zaboravila preporučiti. Možda ga ni ona još nije stigla otkriti, tek je završila *Korto Malteze*, dug je put pred njom.

**DRUŠTVENE NORME (DRUŠTVENI PRITISAK, DRUŠTVENA OČEKIVANJA)** su standardi koje društvo propisuje kao normalne i *prirodne*. Oni nisu nešto što je samo po sebi dio naše prirode, već nešto što drugi od nas očekuju da radimo, pa to radimo kao programirani i prenosi-  
simo s generacije na generaciju. Odabir igračaka (lutka za djevojčicu, bager za dječaka), garderobe, način na koji sjedimo ili hodamo (*tako dama ne sjedi!*), kako se ponašamo (*ko se tuče, taj se voli, plačeš kao curica*) sekcije na koje trebamo ići

(sport i informatika za dječake, hor i literarna za djevojčice), poslovi kojima bismo se smjeli baviti, kućanski rad, interesi i hobiji: sve nam to društvo nameće i od nas očekuje da se ponašamo u skladu s tim očekivanjima.

Iako nije u prirodi *svake* žene da želi biti majka – društvo to od svake očekuje. I, što Likica kaže, nije da to što je ona rođena s jajnicima, a ne s testisima, igra ulogu kada je u pitanju pranje suđa, već društvo misli da je to njeno polje, da dječak nema šta tražiti za sudoperom, i od nje očekuje da to radi. Društvena norma je i da muškarci plaćaju zajedničke izlaske u kino, a potiče iz uvriježenog stava da je muškarčevo da zarađuje, a ženino da radi kućne poslove (vidjeti i pod slovima N i P – neplaćeni kućni rad i privatna i javna sfera!). Tako je Slatki, dok još nije znao da ima posla s feministkinjom, želio Likici platiti i karte za kino, i kokice, i sok, pa mu je ona lijepo objasnila zašto troškove trebaju podijeliti i zašto nije uredu da njegovi roditelji plaćaju njihov zajednički izlazak jer su, eto, rodili sina, a ne kćerku. Generalno, kad se negdje pojavi dječak koji voli da kuha, ili djevojčica koja voli programiranje, to u pravilu, na prvu, izaziva čuđenje, pokatkad i nevjericu. Budući da su iznevjerili društvena očekivanja, oni se gledaju kao neka, u najmanju ruku, cirkuska atrakcija. Tako su gledali i na dječaka Bilija Eliota iz istoimenog filma – samo zato jer se odlučio baviti baletom.

Više o ovome pogledajte i pod slovom R – Rod i spol!

**DRUŠTVENE PRIVILEGIJE** su povlastice koje neki ljudi ili grupe ljudi imaju. One podrazumijevaju povoljniji položaj jednih naspram drugih. Sjećate li se onog poglavlja kada Likica odlazi u posjet ambasadorkinoj kćerki? Tada se ona ljuti što ta djevojčica ima pristup posebnim školama, privatnim instruktoricama, pa joj sestra objasni da i ona, također, ima pristup nekim drugim stvarima koje su nekoj

drugoj djeci nedostupne. To znači da je i Likica na neki način društveno privilegovana, jer su njeni roditelji zaposleni, voze automobil, ona i sestra se bave sportom, plaćaju sportske škole, tetka joj putuje i donosi poklone iz Pariza, knjige na engleskom jeziku naručuje sa Amazona... Neka druga djeca nemaju te privilegije. Feminizam se još kako bavi pitanjima društvenih privilegija i uporno potcrtava: ženska prava nisu prava privilegovanih žena i djevojčica, ona moraju biti svačija!

**EKOFEMINIZAM** je jedan od mnogobrojnih pravaca feminizma. Ekofeministkinje tvrde da je i do ozbiljnog ugrožavanja okoliša došlo zbog ustroja današnjih društava zasnovanih na dominaciji muškaraca, a pored patrijarhata (vidi pod P), za takvo stanje krive i kapitalizam (vidi pod K). Novac i velike kompanije ugrožavaju okoliš, a na čelu takvih kompanija su bogati muškarci iz ekonomski razvijenih dijelova svijeta. Ekofeministkinje se zalažu za povratak prirodi, nose cekere umjesto plastičnih kesa, jedu organski uzgojeno povrće i voće, brinu o pravima životinja, podržavaju ideju vegetarijanstva (ishrana bez mesa) i veganstva (ne jede se meso, ali ni prerađevine od mesa, jaja, mlijeko ni mliječni proizvodi)...

Ukoliko neku od vas zanimaju još neki pravci u feminizmu, može na Google-u, ili nekom drugom internetskom pretraživaču, istražiti i: anarhofeminizam, cyber feminizam, girl power, riot grrrl, materijalistički feminizam...

**FEMINIZAM** je veliki društveni pokret koji se na različite načine bori za jedan isti cilj: poboljšanje položaja žene u društvu i izjednačavanje prava žena sa pravima muškaraca, uvijek, svugdje i u svakom životnom polju. Feminizam je u naslovu ovog našeg priručnika, on je i u svakom danu Likicinog dnevnika, on će živjeti i u svemu onome što ona

bude, u nastavku, pisala na svome blogu. Ni Likica, ni njena sestra, niti kul tetka, ali ni mama, nana, Likicine nastavnice i sve djevojčice iz VII-2 sigurno ne bi imale ovakav život kakav imaju da nije bilo feminizma. Neka prava za koje su se feministkinje (borkinje za prava žena) izborile danas nam se podrazumijevaju i čini nam se da je oduvijek bilo tako. Nažalost, i prava, a i feministički pokret, još uvijek su dosta mladi: borba traje tek stotinjak godina! Sto godina vam, naravno, zvuči kao dug vremenski period, ali imajte na umu da su to tek četiri generacije žena i djevojčica: već Likicine pranana i prabaka rođene su za vrijeme kada žene nisu imale gotovo nikakva prava, a feministički pokret tek se rađao i pred njim je bio dug put. Mnogi taj put gledaju kroz tri velika perioda ili, kako ih najčešće zovemo, tri vala feminizma. Posljednjih godina govori se i o novom, četvrtom valu, koji ćemo svakako spomenuti, jer je Likici važan, a mogao bi biti i svima nama koji uživamo u načinima na koji ona fura feminizam.

**Prvi val feminizma** – za prvi val uzimaju se godine kada su žene Sjedinjenih Američkih Država počinjale svoju borbu za pravo glasa. U svojim su zahtjevima bile dosta razjedinjene, neke su se borile za zakone unutar saveznih država, neke za krovni zakon koji će svim ženama svake države SAD-a garantovati to pravo, nekima je osnovni i jedini cilj bio ostvarenje ženskog biračkog prava, neke su to vidjele tek kao početak ozbiljne borbe za prava žena. Jedno je sigurno – nijedna od njih nije se zvala feministkinjom, niti je pokret tada imao ime, ni ozbiljniji program rada. Svoje su pravo ove hrabre žene izborile 1920. godine, pa se ta godina uzima kao godina kad završava prvi val feminizma. Više o borbi za pravo glasa možete vidjeti i pod slovom P – Pravo glasa, te S – sufražetkinje.

**Drugi val feminizma** – ovo je najpoznatiji val feminizma, kada su žene masovno počele da se organizuju, kako u

SAD-u, tako i širom Europe, i ustaju za potpunu jednakost. Iako se sa sigurnošću ne može tačno odrediti godina (neki navode kako bi to mogla biti 1963. kada su objavljeni neki važni tekstovi o ženskim pravima), drugi val počeo je šezdesetih godina XX stoljeća kada su žene počele tražiti ravnopravnost u praksi i u svakodnevnici. Dotad su u gotovo svim europskim zemljama žene ostvarile pravo da biraju i budu birane, ali feministkinje drugog vala (u ovom valu prvi će se put i upotrijebiti termin: feministica ili feministkinja) zalagat će se za još mnogo toga. Mnoga su važna pitanja u dvadesetak godina aktivne borbe postavile upravo feministkinje drugog vala, a za mnoga su prava i izborile: pravo na jednaku platu za jednak rad, pravo na abortus, dostupnost kontracepcije, zabrana diskriminacije na radnom mjestu... Također, drugi val feminizma, pored priče o pravima, pokreće i pitanje ženske kulture, ženskog pisma u književnosti, osnivaju se ženske studije na fakultetima...

**Treći val feminizma** – potkraj XX stoljeća, devedesetih godina, dok je Likicina mama mogla biti, otprilike, njenih godina, mnoge žene Europe i svijeta shvatile su da, iako imaju osnovna prava, da li tek na papiru ili i u praksi, postoji još niz područja njihovih života koje feminizam prvog i drugog vala nije pokrio. Tako su crkinje, recimo, isticale kako sa bijelim ženama dijele tek dio problema, ali da postoje neki kojima se feminizam dosad nije bavio. Ovaj val borio se za uključenje svih rasa (i crna i bijela žena), klasa (i siromašne i ekonomski stabilne), seksualnih orijentacija (heteroseksualne žene, ali i lezbejke, biseksualne i trans žene).

**Četvrti val feminizma** – nismo slučajno Likicu povezali sa ovim valom, koji mnogi zovu još i digitalni feminizam. Radi se o feminizmu koji se vezuje uz pojavu interneta, a smatra se da ga je pokrenula Shelby Knox, feministička blogerica. Likica je, dakle, dijete četvrtog vala. A to si možda i ti, a da još ne znaš?

**FEMINIZAM KOD NAS** – Pravo za koje su se borile feministkinje prvog vala, žene u BiH (i tadašnjoj Jugoslaviji) dobio su 1946. godine. U ustavu (najviši zakon neke države) iz te godine, ženama se garantuju mnoga prava, ne samo biračko, već i pravo na obrazovanje, rad i zaštitu od diskriminacije. To, dakako, ne znači da u praksi tih godina, ali i desetljećima kasnije, ženama nije bilo loše: porodice su i dalje bile patrijarhalne (vidi pod P – patrijarhat), smatralo se da je ženama mjesto u kući, a nasilje muževa nad ženama bilo je svakodnevnica, naročito u selima. No, s druge strane, nastankom Jugoslavije, tik nakon okončanja Drugog svjetskog rata, krenulo se u obnovu porušene zemlje i izgradnju. Gradile su se ceste, pruge, fabrike, a žene su ohrabrivane da rade u fabrikama i da izađu iz privatne sfere (vidi pod P – privatna i javna sfera). Žene su se i obrazovale, one koje to nisu uspjele ranije, pohađale su večernje škole i kurseve kako bi se osposobile za rad. No, one se, dakako, nisu pojavile niotkud. Žene Bosne i Hercegovine još kako su učestvovala i u Drugom svjetskom ratu, u Narodnooslobodilačkoj borbi, kao prvoborkinje. Jedna od važnijih ženskih organizacija bila je AFŽ – Antifašistički front žena. O značaju i veličini ovog pokreta koji je postojao kod nas prije više od šezdeset godina (ukinut je 1953. godine – onih godina kada se mogla roditi Likicina nana!), danas se sve više otkriva i piše. No, žene su se na ovim prostorima i prije AFŽ-a organizovale i borile za svoja prava: čak daleke 1919. (prije skoro stotinu godina!) u Sarajevu je osnovano Društvo za prosvjeđivanje žena i zaštitu njenih prava koje se bavilo pravom žena na obrazovanje, ali i drugim ženskim pitanjima. Još jedna važna stvar za historiju feminizma kod nas jeste i prva feministička konferencija održana u Beogradu 1978. godine (tada se već mogla roditi i Likicina mama) pod nazivom *Drug-ca žena: žensko pitanje – novi pristup*. Konferencija je bila međunarodna, bilo je, pored



domaćih, učesnica iz Velike Britanije, Francuske, Italije, Njemačke, Mađarske, Poljske... Zanimljivo je, recimo, da se na ovoj konferenciji otvorilo mnogo pitanja, pričalo se, gledali su se filmovi i postavljale izložbe. Jedna izložba prikazivala je isječke iz novina i reklame u kojima se žena posmatra samo kao domaćica, majka ili seksualna fantazija muškaraca! Izložba se zvala *Seksizam danas*. Postavljena je prije skoro 40 godina. Nažalost, vjerujemo da se slična može postaviti i danas, bez nekih većih pomaka.

Danas, u dvijehiljaditim, žene jesu zakonom zaštićene od svakog vida rodne diskriminacije (podsjetimo se pod slovom D!), ali prostor za borbu je i dalje otvoren. Organizacije koje se bave (i) feminističkim pitanjima djeluju u nekoliko gradova u BiH organizuju edukacije, kulturne događaje, festivale, štampaju knjige i na razne načine šire ideje feminizma.

**FEMINISTIČKA LINGVISTIKA** je grana lingvistike (nauke o jeziku) koja insistira na rodnoj ravnopravnosti u jeziku! Feminističke lingvistice smatraju da jezik ne smije biti isključiv i da mora uključiti žene. To je ono kada je Likicina sestra na panou u klubu potpisana kao kadet, a ne kadetkinja, pa se Likica zapitala kako to da se može reći da je žena stomatolog, a ne može se reći da je muškarac novinarka? Feministička lingvistika misli da se žena u jeziku ne smije podrazumijevati, a Likica i sestra se slažu. Zato je sestra studentica, Likica je učenica, a kad njih dvije idu same vani kažu da su *same*, a ne *sami*. A vi, u kojem rodu oslovljavate sebe i svoje sestre, drugarice, nastavnice?

**HOMOFOBIA** je neosnovani strah od homoseksualnih osoba: gej muškaraca (muškarci koji vole muškarce) i lezbejki (žene koje vole žene). Ovakav strah ispoljava se obično kroz netrpeljivost, netoleranciju i diskriminaciju.

Kada bi neko osuđivao i odbio upoznati Likicinu sestru samo zato što ima djevojku, za njega bismo mogli reći da je homofob. Kada bi je upoznao, on bi vidio da ona, pored toga što je lezbejka, super vozi auto, svira u bendu i zna mnogo o književnosti, filmovima i odličnoj muzici. A sad zamislimo obrnuto? Da odbijemo upoznati Likicu samo zato što se onako totalno zaljubila u Slatkog, a ne u neku Slatku? I da nikad zato ne saznamo koliko je kul, i da nikad od nje ne naučimo sve što smo, čitajući je, naučili o odnosima u porodici, dječacima, dejtanju, ulošcima, grudnjacima, depilaciji, prijateljstvima... U oba bismo slučaja bili na gubitku.

Zato se plašiti nekog ili nečeg samo zato što to ne poznajemo nije dobar recept. Jer strah rađa nepovjerenje i zazor, a često i mržnju. Treba upoznavati ljude, a ne suditi im po tome u koga se, kada i kako – zaljubljuju.

**MIZOGINIJA** je mržnja i prezir prema ženama. Smatra se jednim od oblika seksizma (vidjet i pod S – seksizam!). Za osobu koja prezire žene (a to pokazuje stavovima, a često i djelima!) kažemo da je mizogina. Mržnja i otvoreni prezir prema muškarcima naziva se mizandrija.

**NEPLAĆENI KUĆANSKI RAD** je sav posao oko brige o djeci i kućanstvu koji u porodici obavlja žena, bez ikakve novčane naknade. Kada spomenemo primanje naknade za rad po kući ili brigu o djeci, mnogima je po pravilu prva reakcija da se nasmiju. Kako to da prima platu za to što usisa vlastitu kuću ili brine o djeci – pa njena su djeca, naravno da će se brinuti o njima! No, sjećate li se kako je Likica razmišljala o tome, posmatrajući u tramvaju sve one žene što vuku kese i cekere sa pijace? Ona je i sama zaključila da ne moraš biti geekuša da zbrojiš dva i dva i shvatiš koliko vrijedi ženski rad po kući. Da žena ne pere veš, neko

bi ga morao oprati: ili zaposlenici vešeraja ili neka služba koja sprema tuđe kuće. Da žena ne pravi ručak, ručati bi se moralo u restoranu. Da žena nije kući s djecom, ona bi morala ići u vrtić ili u školski produženi boravak. Sve se to, naravno, plaća. Pa kako to da novce za te servise imamo, a za ženu – majku – domaćicu nemamo? Jer se njen kućanski rad podrazumijeva, jer ona to tako dobro radi i njoj to prosto dobro ide. Pa čak i kada dođe s posla (vidi sljedeću odrednicu, O – opresija!), žena odmah počinje svoj drugi posao, neplaćeni, s vrata počinjući sve ono što ju je čekalo dok je radila osam sati na poslu.

**OPRESIJA** je drugi naziv za tlačjenje i ugnjetavanja slabijih. Feministkinje će često govoriti o *dvostrukoj opresiji nad ženama* upravo kada žele upozoriti na neplaćeni kućanski rad koji žene obavljaju kući, ali i rad na poslovima za koje su često slabije plaćene od kolega. Dakle, radeći dva posla, one bivaju plaćene tek za pola jednog – tako nekako ispadne, zar ne? To je primijetila i Likica (njoj, zaista, malo šta promakne) kada je pisala o ženama koje su tokom oba svjetska rata radile u fabrikama jer su muškarci bili na frontovima, pa onda još i kući, da bi im se kasnije opet zabranjivalo da rade i ne bi im se ništa platilo za taj trud.

**PATRIJARHAT** u korijenu svog imena ima riječ *pater* što na latinskom jeziku znači *otac*. Patrijarhat danas shvatamo kao načine na koji su uređeni mnogi odnosi u porodicama, brakovima, vezama i društvima, a koji podrazumijevaju nadmoć i dominaciju muškaraca nad ženama kao *slabijim spolom*. Jedna je feministkinja u tekstu nazvanom *Razumijeti patrijarhat* pisala o tome kako je patrijarhat poput nekog nepisanog porodičnog zakonika čija vam pravila rijetko kažu, ali ih sami učite i usvajate u hod. Prepričala je u tom svom tekstu jedan dosta potresan i traumatičan događaj iz svog

djetinjstva. Kad je bila djevojčica, ona je dosta iskakala iz rodni uloga koje su joj bile namijenjene. Bila je snažna, hrabra, nimalo nježna, ni krhka, za razliku od brata koji je bio sve to što ona nije. Ukratko, oboje su se teško nosili sa pravilima koje su im nametali. No, oboje su jako voljeli jednu istu stvar: igru klikera. Klikeri su, pak, a bilo je to prije šezdesetak godina, smatrani isključivo igračkom za dječake (da li je danas drugačije?). Mada je nekoliko puta upozorena da to nije za nju, djevojčicu su šareni klikeri uporno fascinirali. Jedne prilike dok se igrala s bratom, otac je to vidio, podviknuo na nju da to smjesta ostavi i ne petlja se u dječake igre, a potom ju je i istukao. Tješeći je u sobi kasnije, majka joj je rekla: Toliko sam te puta upozorila, ti si samo mala djevojčica.

I ova trauma, ali i susretanje sa mizoginijom, seksizmom i strogim pravilima patrijarhata na svakom čošku doveli su do tog da je ova feministkinja te stvari počela preispisivati i pomagati drugima da to shvate na vrijeme, da se bore protiv nepravde koju im društvo predstavlja kao nešto što su zaslužili. Za koju godinu, možda će vas zanimati tekstovi poput ovih, pa možete negdje zabilježiti da se autorica zove bell hooks. Piše se sve malim slovima, jer ona to tako želi.

**PRAVO GLASA** je pravo određene grupe ljudi da na izborima bira vlast u svojoj zemlji. Glasati i birati svoje predstavnike u vlasti kod nas mogu svi punoljetni muškarci i žene: dakle, odrasle osobe starije od 18 godina. No, nije uvijek bilo tako. Nekada su pravo da glasaju, ne samo kod nas nego i u svijetu, imali samo punoljetni muškarci. Žene Bosne i Hercegovine stekle su pravo glasa 1946. godine i to im je garantovao ustav tadašnje Jugoslavije.

No, bitka za dobijanje prava glasa za žene u Europi i svijetu nije bila nimalo laka. Radilo se o dugotrajnoj borbi koja je počela još krajem XIX stoljeća kada su osnovani prvi sufra-

žetski pokreti (vidi pod S – sufražetkinje!), a u nekim zemljama, nažalost, traje i dan-danas. Neke države poput Katar ili Kuvajta dozvolile su ženama da glasaju tek dvijehiljaditih: u godinama kada se rodila naša Likica. U većini su zemalja svijeta to pravo žene izborile nakon Prvog (Austrija, Njemačka, Švedska, SAD, Turska...) ili Drugog svjetskog rata (Francuska, Švicarska, Jugoslavija, Italija, Japan...). U Južnoafričkoj Republici, recimo, bjelkinje su dobile pravo glasa 1930. godine, a crkinje tek 1994. godine – 64 godine kasnije!

Zamislite sada, da li bi bilo pravedno da, recimo, predsjednika ili predsjednicu razreda smiju birati svi, osim djevojčica sa plavim očima? Ili da djevojčice do sedmog razreda ne mogu dobijati četvorke i petice, da je maksimalna ocjena za njih trojka, jer su preemotivne i nisu u stanju da usvoje gradivo? Ili da im se iz istih razloga zabrani da uopšte idu u školu? Ili da ona Likicina poznanica, kćerka ambasadorice (spominjali smo je i pod D – društvene privilegije!), može upisati gimnaziju u kojoj će sva znanja dobiti na dlanu, a neka romska djevojčica koja obožava čitanje ne smije ni ući u biblioteku?

Priča o pravima, zaista, uvijek je priča o **pravičnosti** i ona je jedna od temeljnih vrijednosti na kojoj počiva feminizam.

**PREDRASUDE** su stavovi i mišljenja koja izgradimo o nekome a da ga uopće nismo zaista upoznali. To je ono kada pomislite da je Sara iz Likicinog razreda *manje* djevojčica jer trenira fudbal i ne samo da ga trenira već i zna sve živo o svakom igraču koji je ikad zaigrao za Liverpool. Može li se biti manje ili više djevojčica (ili dječak!)?

Predrasude su, dakle, kada na temelju malo ili nimalo saznanja o nekome izgradimo cijelu sliku koja se pokaže pogrešnom, jer svi smo mnogo više od prvog dojma koji ostavljamo. I Sara, i Likica, pa čak i Slatki.

**PRIVATNA I JAVNA SFERA** – borba protiv podjela na javno i privatno jedna je od važnijih bitaka koju biju feministkinje od početaka, pa do danas. Ideal feminističkog pokreta je da je lično političko i da je političko lično, odnosno da se javno ne može razgraničiti od privatnog. Privatna sfera značila bi onaj život koji su žene stoljećima vodile među svoja četiri zida, gurane i zatvarane u kuću, najčešće na potezu kuhinja–dječija soba, posvećene kućanskom radu, često bez prava na školovanje i na rad. Vani, izvan tog svijeta je javna sfera, sfera muškaraca, u kojoj oni rade, odlučuju, zarađuju i u koju ne puštaju ženu.

Jasno vam je odmah da je ovakva gruba podjela nepoštena, nepravdična i nepotrebna? Jer, zamislimo da Likica stvarno, bez obzira na sve petice kojima završi polugodište, mora ljetni raspust provesti perući suđe iza svojih rođaka jer je to prirodno i jer se djevojčice i žene prirodno bolje snalaze u kući, nego u vanjskom svijetu kojim rukovode ozbiljni muškarci! Naravno da je nezamislivo, naročito sad kad smo upoznali Likicu. Zato ona ne sjedi kući (mada, naravno, preuzima i svoj dio kućanskih poslova), nego izlazi van svoja četiri zida i bavi se radom za zajednicu: skupa sa drugaricom skuplja knjige za biblioteku. Takav rad na dobrovoljnoj bazi, iz želje da pomognemo i s ciljem da podržimo ideju u koju vjerujemo (a Likica, definitivno, vjeruje u knjige i obrazovanje) naziva se *volonterski rad*.

**RADNIČKA PRAVA** su prava koja radnice i radnike štite od diskriminacije na radnom mjestu kao što su bespravni otkazi, neplaćeni i prekovremeni rad, ukidanje prava na odmor... Mada su, u većini država, manje ili više garantovana Zakonom o radu, za ova se prava radnice i radnici vrlo često moraju boriti do zadnje kapi krvi i znoja, izlazeći i na ulice, proteste, štrajkujući glađu...

U većini zemalja radni dan traje osam sati (Švedska je nedavno odlučila da je to ipak previše i da je dovoljno šest radnih sati u danu), a svaka minuta rada preko tog vremenskog roka morala bi biti obostrano dogovorena (tako da radnik ili radnica na to pristaje, a ne da ih se prisiljava) i dodatno plaćena. Radnice i radnici imaju pravo na godišnji odmor, kao i na neradne dane tokom sedmice, te pravo na odsustvo s posla u posebnim prilikama kao što su rođenje djeteta, smrt u porodici... Jedno od osnovnih radničkih prava je i pravo radnika na bolovanje. Kada govorimo o vezi feminizma i prava radnica, posebna se pažnja tu posvećuje zaštiti trudnica i majki. Možete li zamisliti da su postojali nebrojeni slučajevi u kojima žene dobiju otkaz jer su ostale trudne! Također, mada imaju puno pravo na to, žene se često suočavaju sa uskraćivanjem prava na porodiljni dopust, te neisplaćivanjem porodiljnih naknada... Također, feministkinje se bore i za zaštitu od seksualnog uznemiravanja na poslu koje, nažalost, trpe mnoge žene od svojih kolega. Uz sve to, tu je i pitanje prava na zapošljavanje: da se ženama daju jednake šanse pri zapošljavanju, a ne da ih čekaju samo ona radna mjesta koja muškarci ne žele (primanje u porodilištima, učiteljice, odgajateljice u vrtićima – svi poslovi vezani uz djecu i brigu o nemoćnima i slabijima – to je ono što je Likici sestra objasnila i imenovala kao emocionalni rad, sjećate li se tog poglavlja?). Na koncu, tu je i izuzetno važno pitanje jednake plate za jednaki rad. Jednake plate podrazumijevaju da ti dozvole da se zaposliš i da za svojih osam sati rada (ili šest, za sretnice u Švedskoj) ne dobiješ manje novca od kolege koji sjedi pokraj tebe i radi jednak posao, jer bi to inače bilo kao da Likica za pet mora znati sve glasovne promjene, padeže i vrste riječi, dok je Slatkom za peticu dosta da se zna potpisati velikim štampanim slovima latinice.

Nepраведно? Naravno da jeste!

**REPRODUKTIVNA PRAVA** su prava žena i muškaraca da donose odluke o svom reproduktivnom i seksualnom zdravlju, uključujući i odluke o tome da li i koliko djece žele imati, koje kontracepcijske metode žele koristiti, da li žele prekinuti trudnoću, te seksualno obrazovanje koje omogućava da o svom reproduktivnom i seksualnom zdravlju donosimo informisane odluke. Sjetićete se da je Likica s tetkom i njenim partnerom pričala o reproduktivnim pravima i kontracepciji, i da su tetka i njen partner rekli da još uvijek ne planiraju imati djecu (njih dvoje su i bez djece porodica). Cilj reproduktivnih prava je da se svima omogući *planiranje porodice*, te da se pruže uslovi za imanje porodice (besplatna obdaništa, fleksibilno radno vrijeme, porodiljsko odsustvo i za majke i za očeve). Reproductivna prava su se više fokusirala na reproduktivna prava žena, zato što je odgovornost za reprodukciju unutar patrijarhata prebačena na žene. Sjetićete se kada je Likica pričala o kontracepcijskoj piluli i kako je nefer da samo žene moraju da je uzimaju. U posljednjih nekoliko godina fokus se počinje micati i na reproduktivna prava muškaraca, te se sve više pažnje posvećuje oblicima kontracepcije koje bi oni mogli koristiti, te pravima poput porodiljskog odsustva za očeve. Jedno od ključnih reproduktivnih prava je pravo na izbor. Kada govorimo o pravu na izbor govorimo o pravu na abortus, odnosno o pravu na prekid trudnoće. U Bosni i Hercegovini je abortus legalan do desete sedmice starosti ploda, što je prilično kratko. Pravo na izbor znači da žena ima pravo da izabere da li želi da zadrži ili prekine trudnoću. Ukidanjem prava na izbor žene se tjeraju da zadrže trudnoće koje ne žele, te samim tim, da postanu majke kada to ne žele, ili za to nisu spremne. Upravo zbog ovoga broj abortusa ne opada ukoliko se abortus zabrani, već se žene onda opredjeljuju za ilegalne abortuse koje više ne obavljaju doktori i profesionalno medicinsko osoblje, te se



ne koristi sigurna i sterilna oprema, što dovodi do visokog stepena trajnih povreda, pa čak i smrti žena.

**REPRODUKTIVNI RAD** se uglavnom veže za odgoj djece i obuhvata emocionalni rad i neplaćeni kućni rad (vidjeti pod N!). Emocionalni rad je briga o drugim ljudima. Naravno, briga za druge je način na koji izražavamo da su nam te osobe bitne i da nam je stalo do njih. Međutim, unutar patrijarhata (pod P – patrijarhat!) briga za članove porodice je neravnopravno raspodijeljena, tako da većina emocionalnog rada spada na žene. Naprimjer, sjetićete se kada je Likica bila u kupovini sa mamom, tatom i sestrom i kako je mama tati dala spisak šta sve treba kupiti. To je jedan oblik emocionalnog rada – da mama pravi spisak, razmišlja o tome gdje je spisak, nosi ga, i daje ga tati. Emocionalni rad je isto kada mama mora da pamti sve rođendane, termine kod doktora i zubara, roditeljske sastanke, i sve druge porodične obaveze. Emocionalni rad bi trebao biti ravnopravno raspoređen između roditelja, i u njega bi se, kako odrastaju, trebala uključivati i djeca. Likica na sebe preuzme dio emocionalnog rada (brige o mami) kada predloži da se napravi raspodjela kućnih poslova, jer u tom trenutku Likica na sebe preuzima dio brige o kući i ukućanima.

**ROD I SPOL** su termini za različite stvari koje se često miješaju i predstavljaju kao jedna. Dok je spol biološka karakteristika – rodimo se kao dječaci ili djevojčice, sa spolnim organima karakterističnim za taj spol, rod je društvena odrednica. I rod može biti muški ili ženski, ali razlike nisu zasnovane na biološkim (tjelesnim) obilježjima koje dobijamo po rođenju, već na svemu onome što društvo misli da mi kao dječaci ili djevojčice trebamo raditi. Svojim se spolnim karakteristikama (zato što je rođena sa jajnicima i maternicom) Likica ima zahvaliti (i nije baš neka stvar za zah-

valjivanje, znamo) što svaki mjesec ima menstruaciju. No, to da je dok ima menstruaciju ona *prljava*, da je *grešna*, to da uloške koje kupi treba kriti iza sedam kesa, i sedam papirnih omota u koje ih zamotaju prodavačice, to je sve ono što društvo uslovljava.

**RODNE ULOGE** su uloge koje igramo (da, baš kao u pozorištu!) jer smo obukli kostime dječaka i djevojčice. To je ono što smo već u nekoliko navrata spominjali, sve ono što od nas očekuju da radimo, ne pitajući nas da li nas to zanima. Djevojčice treba da se igraju lutkama, da se fasciniraju šminkom od malih nogu, dječaci se igraju autićima, djevojčice više pomažu u kućanskim poslovima, djevojčice su uredne, čiste, začesljane, treba da sjede pristojno, hodaju elegantno, ne pričaju previše i ne ljute se. Mogu da plaču, dok dječaci to ne bi smjeli. Mada su u školi obično i bolje učenice, i aktivnije u sekcijama i vannastavnim aktivnostima, kad porastu, djevojčice rjeđe dolaze na rukovodeće pozicije. Zašto? Jer je jedna od rodnih uloga namijenjena ženama i ta da je briga o djeci i kućanstvu važnija od karijere i da je ona potrebnija porodici i kući, nego društvenoj zajednici. Rijetka su djeca koja, poput Likice, propituju uloge u kojima su se našli. Likica će prići Slatkom i otvoreno mu reći da joj se sviđa jer zna da je sklanjanje i čekanje da dječak napravi prvi korak isto nešto što se očekuje od nje, da je i to jedna od rodnih uloga koju ne pristaje igrati.

**RODNO KOREKTAN JEZIK** je onaj jezik koji uključuje žene. Na ideji uključivanja (a ne podrazumijevanja) žena u jeziku kroz korištenje riječi u ženskom rodu temelji se feministička lingvistika o kojoj smo, pod slovom F, već pisale. Rodno korektan jezik nije onaj na plakatu na tramvajskoj stanici koji su vidjele Likica i njena sestra, a koji prikazuje ženu u uniformi, ali je u tekstu (*Postani oficir Oružanih*

*snaga!*) nigdje ne spominje. Žena s plakata je oficirka, nije oficir. Žena u parlamentu je zastupnica, nije zastupnik. Likica bi, reći ćemo joj da to uradi na blogu koji uskoro počinje pisati za feministički portal, mogla predložiti nastavnicama bosanskog da na času urade sljedeću vježbu: napišu na tabli niz riječi i zamole sve đake da podvuku one za koje misle da postoje u našem jeziku i da objasne njihovo značenje. Taj bi niz glasio ovako: samac, samica, samkinja, usamljena, raspuštenik, *raspuštenica*, domaćin, domaćica. Čini li se vama ova vježba zabavna? I pitate li se ikada zašto ima toliko riječi u muškom rodu za svaki mogući posao, ali nemamo muški rod za riječ *raspuštenica*? Ako vam se čini da je tu nešto neobično, reći ćemo vam i zašto: zato što je i jezik društveno uslovljen – on nije *prirodan*, on je rezultat dogovora ljudi koji mogu u njega podvaljivati patrijarhat kao kukavičje jaje (znate li tu priču o kukavičijim jajima?) ili ga mogu shvatiti kao još jedno područje (feminističke) borbe kao što to čine feminističke lingvistice.

**SEKSIZAM** je vjerovanje u dominaciju vlastitog, odnosno u potčinjenost i manju vrijednost suprotnog spola. Kada neko vjeruje da je bolji samim time jer je rođen kao muškarac i kad misli da mu se samo zbog tog moraju garantovati sva prava koja žene ne zavređuju, onda za njega kažemo da je *seksista* ili da je *mizogin*. Seksizam možemo prepoznati u raznim, naoko bezazlenim, svakodnevnim situacijama u školi, u društvu, u porodici čak. Mnoge izjave, poput one nastavnika matematike da su djevojčice manje logične, pa su zato lošije u matematici, mogu se nazvati seksističkim. Čak i vicevi i šale kojima se, na prvu, nasmijemo, mogu biti utemeljene na seksizmu. Mnoge su reklame seksističke, naročito one koje žene prikazuju kroz njihovo (polu)golo tijelo u reklamama za proizvode namijenjene muškarcima (najčešće automobile i pivo). Seksizam se go-

tovo i ne krije i u reklamama za higijenski pribor, pa je tako nedavno u Hrvatskoj, tokom Europskog prvenstva u fudbalu, u eter puštena reklama u kojoj nasmijana žena oblači čist dres na svog muškarca, dres koji je prethodno skinula sa štrika gdje se sušio svježe opran veš. Slogan koji je pratio reklamu glasio je *Iza svakog hrvatskog navijača, stoji jedna žena*. I pere mu veš? I oblači ga da ide gledati utakmicu? Reklamam su mnogi prepoznali kao seksističku, pa se proizvođač i izvinio, mada ne baš previše uvjerljivo.

I Likica i ekipa iz VII-2 na jednom su času odjeljske zajednice prepoznali seksizam u mnogim reklamama, mada ga nisu nazvali tim imenom. Zaista, on je, nažalost, često toliko sveprisutan da smo naučeni sa njim živjeti i ponekad ga teško prepoznajemo. A važno ga je prepoznati kako bismo osobe koje ga iskazuju pozvali na odgovornost. Nekad će neki tvoj drug imati seksističku upadicu, nekad čak i roditelji, ali ako im objasnite i skrenete pažnju, upaliti će im se ona sijaličica iz glave kao što se i Likici toliko puta upalila kada bi joj sestra ili tetka objasnile. Nekad će seksističke izjave dati političari i druge javne osobe, pa će ih mediji i javnost pozvati i na krivičnu odgovornost, jer ukoliko se utvrde, seksističke izjave smatraju se govorom mržnje i zakonom su zabranjene.

**STEREOTIP** je pripisivanje određenih osobina cijeloj grupi ljudi. Stereotip je da su zapadnjaci hladni, Japanci tačni, Crnogorci lijeni... To su stereotipi o nacijama. No, postoje, naravno, i stereotipi zasnovani na rodu (rodni stereotipi), pa tako često čujemo kako su žene nježne (nježniji spol), dok su muškarci grubo i nasilni. Stereotipnu sliku o nježnijem spolu imao je gospodin u tramvaju koji je odlučio ustati Likicinoj sestri, mada je mnogo stariji od nje, a ona je sasvim zdrava mlada osoba koja, isto kao i momak njenih godina, može stajati u prijevozu i neće se okliznuti, niti će izgubiti

tlo pod nogama samo jer je *nježno žensko*. Stereotipnu sliku o grubim i nasilnim dječacima razbija Likicin najbolji drug kad pravi torte i baklavu koja je čak i Likicinu, najblaže rečeno zahtjevnu, nanu ostavila bez daha! Kako ti ili djevojčice iz tvoje okoline razbijate stereotipe o djevojčicama?

**SUFRAŽETKINJE** su žene koje su se organizovano i različitim metodama borile za pravo glasa žena. Prvi sufražetski pokreti (neko ih naziva i sifražetski, a korijen je u riječi *suffrage* što na engleskom i francuskom jeziku znači *pravo glasa*) nastali su koncem XIX stoljeća, prvo u SAD-u i Velikoj Britaniji odakle su se širili u razne krajeve svijeta. Već 1870. godine (prije skoro 150 godina) britanskim vlastima predana je peticija za davanje prava ženama koja je sadržavala tri miliona potpisa! To je gotovo svo stanovništvo Bosne i Hercegovine! No, peticija, naravno, nije bila dovoljna (zanimljivo je da se ženskom pravu glasa oštro protivila i jedna žena – kraljica Viktorija) da se zahtjevi usvoje. Borba je tek počinjala, a nosile su je na svojim plećima moćne žene: Millicent Fawcet, Emmelin Pankhurst i njene kćerke (zamislite kako je to kul mama kada vas povede sa sobom u revoluciju!), Emily Davison... Dok se Fawcet zalagala za nenasilne metode, Pankhurst i njene kćerke smatrale su da se neke bitke ne mogu dobiti bez nasilne akcije i uzdrmale su Britaniju tražeći prava žena da biraju i budu birane.

O njihovoj borbi snimljen je i film *Sufražetkinje*. Tokom londonske premijere filma, feministkinje su probile ogradu iza koje su glumice i ostatak filmske ekipe davale izjave za medije, skrenuvši pažnju da bitka koju su vodile sufražetkinje još nije dobijena. Povicima *Mrtva žena ne može glasati!* željeli su ukazati na veliki problem svih naših društava: nasilje u porodici – nasilje muškaraca nad ženama, njihovim suprugama i partnericama, koje u mnogo slučajeva završava brutalnim ubistvima!

Borbu za pravo glasa koju su Pankhurst i ostale sufražetkinje taman zakuhale, prekinuo je Prvi svjetski rat u koji su se one uključile stavivši se u službu domovine. Pravo glasa koje su dobile po okončanju rata, 1918. godine, tumačeno je često kao nagrada za ono što su svojoj zemlji dale u ratu. No, da bi ostvarile to pravo morale su biti starije od 30 godina. Potpunu jednakost s muškarcima (dobna granica od 21 godinu) stekle su, najzad, deset godina poslije, godine 1928.

Čini li vam se to pravičnim, da ono za šta su se različitim sredstvima borile već pedeset godina žene dobiju tek kada odu u rat? Jesu li time što su znale držati pušku u rukama dokazale da su sposobne zaokružiti nečije ime na izbornom listiću?

Sufražetska borba nije se, dakako, odvijala samo u Velikoj Britaniji. Dosta je zanimljiva i njena historija, primjerice, u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je bila dodatno zakomplicirana rasnim pitanjem: u godinama formiranja američkih sufražetskih pokreta, jednako kao ni žene, pravo glasa nisu imali ni crnci i crkinje (bez obzira na rod, dakle!). Štaviše, neki su političari u nekim saveznim državama vjerovali da će se, čim se ženama dozvoli pravo glasa, poljuljati i dominacija bijelaca nad crncima, jer su žene ta najslabija karika koja će zbog svoje emotivne prirode i urođene popustljivosti dati i crncima pravo da glasaju! Zagovornici te ideje bili su, dakako, bijeli muškarci.

No, uprkos velikim unutrašnjim razlikama među savezним državama, jednoj od država SAD-a pripala je i ta historijska titula da postane prva država svijeta u kojoj je ženama dato pravo glasa: daleke 1869. dobile su ga žene savezne države Wyoming.

*Pogovor*  
NIJE ŠTO JE NAŠA,  
ALI JE ZLATNA DJEVOJČICA...

Ideja za ovu knjigu rodila se nakon uspješno održanog predavanja *Feminizam za početnice* osnovkama iz nekoliko gradučačkih škola, za vrijeme *Književnih susreta Hasan Kikić*, u maju ove, 2016. godine. Radoznalost koju su djevojčice pokazale i njihovo priznanje da s pitanjima o svom spolu, rodu i ravnopravnosti uglavnom kucaju na vrata sa sedam brava i sedam katanaca, ohrabrilo nas je da otvorimo osma – ovaj priručnik.

On je prije svega, pedagoškim rječnikom rečeno, didaktičko sredstvo.

To što je prvi dio pisan žargonom, za koji smo pretpostavile da ga koriste i naše čitateljice, ili da će ga prirodno i lako brzo usvojiti, književni je trik. Koristile smo se književnim sredstvima da bismo pridobile i zadržale pažnju, ali nismo pisale književno djelo. Ciljana publika nisu nam žiriji književnih nagrada i književni kritičari, nego djevojčice koje ova tema zanima, njihove drugarice, nastavnice i nji-

hove mame, ali i tate, nastavnici, drugovi... Škola, školska klupa, školsko dvorište, školski hodnik, školska biblioteka (!) mjesta su gdje vidimo da se ova knjiga otvara, lista, posuđuje, da se po njoj crta i podvlači i *hajlajtira*, da joj se *prave uši*, da joj se naslovnica šara i boji... Literarna sekcija, debatni klub, čas odjeljenske zajednice, školska priredba, roditeljski sastanak, tu vidimo djevojčice (i mama je nekad bila djevojčica, i razrednica, isto!) kako postavljaju pitanja i ne pristaju na nasilje kao odgovor.

Čujemo i poneki glas u zbornici, da je to nečuveno (!) skandal (!) sramota (!) da to u školu (?) – veza dvije žene (*neprirodna!*), izvanbračna zajednica, nepristojne riječi, menstruacija, kontracepcija, abortus – samo preko zbornice mrtve!! Ali takvi glasovi, koji pedagoškim autoritetom brane i nameću vlastite predrasude, u zbornici se ne bi smjeli čuti, jer su protivni odredbama zakona o obrazovanju kojima se zabranjuje diskriminacija. Da ne pominjemo međunarodne povelje i deklaracije, na čije se poštovanje naša država obavezala.

Naša junakinja je djevojčica koja odrasta u velikom gradu, voli nauku, dobrovoljno radi školske projekte, skuplja knjige za biblioteku, ide na plivanje, smišlja kako aktivno popuniti vrijeme na raspustu; roditelji su joj zaposleni, tetka veoma obrazovana, sestra slobodna, nezavisna, svestrana... Većina djevojčica koje će čitati ovu knjigu nema *sve* to; neke možda nemaju novca za školu plivanja, ili mjesto u kojem žive nema bazen, možda nemaju ni salu za tjelesni, možda ne žive u porodicama u kojima se objavljuje da je djevojčica *postala žena*... To što naša Likica ima sve što ima, a što i sama, pišući svoj blog, shvati – da bez neke svoje posebne zasluge živi bolje nego mnogi drugi – ne znači da se ono o čemu ona piše ne tiče i djevojčica koje su od toga daleko. Likica je izmišljeni lik, književna junakinja; kao takva, ona je morala biti i posebna, različita od svih, ali i takva da se svako u njoj



može prepoznati, u onim stvarima zbog kojih je izmišljena. A izmišljena je da bi umjesto svih svojih čitateljica, ili u ime njih, izgovorila i napisala da to što su žene različite od muškaraca ne znači da su manje vrijedne i da zbog toga ne treba da imaju manja prava i mogućnosti.

Rok postavljen u maju, za pisanje i objavljivanje knjige, tada se činio realan, ali su ga ljeto i različite druge obaveze jako skratile. Na kraju smo, da bi je ubacile u Djeda Mrazovu naprtnjaču, požurile da je završimo, i u toj brzini neke su teme ostale možda nedorečene, ili u nejasnim skicama, ili sasvim skrajnute. Opravdanje smo našle u ideji da ovu priču djevojčice Likice (tako smo je nazvale) nastavimo na pravom (a ne fikcionalnom) blogu. Dok vi ovo čitate, ona je već nastavila da se ljuti zbog nepravde i raduje mogućnostima koje ta ljutnja osvjetljava.

Uz fikcionalni blog, napisale smo i pojmovnik. On je izveden iz savremene feminističke teorije, ali, naravno, skraćen i pojednostavljen, tako da posluži kao jasan i pristupačan uvod u neke od osnovnih i ključnih njenih pojmova.

Konačan rezultat je (nadamo se), prije svega, iskren, zabavan i poučan priručnik. Djevojčice će se uz njega (nadamo se) osjećati manje usamljeno i razumjeti zašto ih nepravde koje im se dešavaju živciraju sa razlogom. Njihove nastavnice, mame, sestre i kul tetke će (nadamo se) uz pomoć ove knjige početi slobodnije pričati o svojim iskustvima roda i patrijarhata, ali i života, ljubavi i zaljublivanja, sazrijevanja i odrastanja. Vjerujemo da smo na ovim stranicama uspjele barem zagrebati po sjajnom laku vladajućih društvenih tabua koji odrastanje djevojčica čine težim i konfuznijim nego što ono mora biti. Potvrda da jesmo biće radost djevojčica (bez obzira koliko godina imale) koje će, ohrabrene ovom knjigom, otkriti da ispod tog laka nema ništa osim hrđe i truleži.

Hvala svima vama koje ste u posljednjih pola godine podržale Likicino odrastanje – kako idejama i prijedlozima, tako i podrškom koju ste nam nesebično pružale: Selmi, Vedrani, Nađi, Jasmini, Sandri, Tamari, Hani, Kristini, Ružici, Ani, Berini, Dunji, Alini, Vanji, Mami i Tetki, i drugim hrabrim ženama i djevojčicama u njima.

*Nije što je naša, ali hrabra je, ponosna i sigurna u sebe. Ukratko, zlatna djevojčica!* – tako smo se Likicom, u šali, hvalile nas dvije, autorice, koje se volimo predstavljati kao njena tetka i sestra (iako se još nismo odlučile koja je koja).

Marina i Lamija

## *Autorice*

### **Lamija Begagić** (Zenica, 1980.)

Diplomirala je književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Autorica je dvije zbirke kratkih priča i jednog romana. Urednica je i pokretačica magazina za predškolce i prvačice Kolibrić, te višegodišnja urednica magazina za tinejdžere. Vodila je radionice kreativnog pisanja za osnovce. Aktivno piše za nekoliko časopisa i portala: Školegijum, Urban Magazin, Vox Feminae, lgbti.ba... Majka djevojčice. I tinejdžera.

### **Marina Veličković** (Sarajevo, 1992.)

Diplomirala 2013. godine pravo na Univerzitetu u Bristolu (UK), a magistrirala 2015. međunarodno pravo na fakultetu London School of Economics (LSE) u Velikoj Britaniji. Radi kao istraživačica i prevoditeljica. Tekstovi su joj objavljeni u Školegijumu, na portalima Libela, Krivazine i Analiziraj. Godine 2015. pokrenula stranicu Krajnje Neuračunljive, a 2016. sa Selmom Asotić osnovala feministički časopis Bona. Trenutno je gostujuća istraživačica na fakultetu Goldsmiths College u Londonu, gdje istražuje feminističke kritike međunarodnog krivičnog prava.

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Nacionalna i univerzitetska biblioteka  
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6)-93-94

BEGAGIĆ, Lamija

Furam feminizam : priručnik za djevojčice, a što ne, i za dječake /  
Lamija Begagić, Marina Veličković ; [predgovor Nenad Veličković]. -  
Sarajevo ; Mas Media : Fond otvoreno društvo BiH, 2016. - 145 str. ;  
20 cm. - (Školegijum. Lektira ; 12)

O čemu škola šuti: str. 7-8.

ISBN 978-9926-414-05-4 (Mas Media)

ISBN 978-9958-749-18-6 (Fond otvoreno društvo BiH)

1. Veličković, Marina

COBISS.BH-ID 23600646



Za feminizam nikad nije prerano. Drage djevojčice, ako razmišljate odakle da počnete, ovo je odlično mesto. **Nađa Duhaček**

Lekcije koje ti možda neće pomoći da imaš sve petice, ali će ti pomoći da činiš svijet pravednijim i boljim mjestom za sebe i svoje prijateljice. A prva i najvažnija lekcija glasi: ne postoji ništa, baš ništa što djevojčice ne bi mogle, ne bi smjele ili bi morale učiniti – samo zato što su djevojčice! **Tamara Zablocki**

Ne znam jesam li ikad išta pročitala da je ovako jednostavno i kratko, a da se dotiče ovoliko bitnih tema i, u isto vrijeme, tjera djevojčice (i sve druge) da razmišljaju, ljute se, preispituju i shvate da je ok da to rade. **Hana Huskić**

Likica je neočekivana sila koja se iznenada pojavljuje, gleda nas ravno u oči i govori da je u redu da smo glasne, tihe, dlakave, glatke, fudbalerke, štreberice. Pustite svoje likice van, u razred, za obiteljski ručak, dajte im da pitaju neugodna pitanja na času razredne, u dnevnom i u tramvaju. **Vedrana Bibić**

